WACŁAW KUBACKI

TRISTA VENEȚIE

Clubul cărții digitale 2024

Colecția GLOBUS / Editura Univers

241

Wacław Kubacki

TRISTA VENEȚIE

Eseist și istoric literar de renume, Wacław Kubacki (n. 1907) se afirmă la fel de trainic ca dramaturg — Strigătul sorbului (1949), Un cuib de iacobini și Primăvară romană (1955) și romancier — Trista Veneție (1968 — Premiul de Stat) Concert pentru orchestră (1970). În peisajul literar al Poloniei de astăzi, creația lui Kubacki reprezintă genul prozei rafinate, aparent nepretențioasă, în realitate fundamentată pe o bogată cultură, o experiență de viață multilaterală și un sens precis tinzînd spre o etică de net caracter umanist.

Colecția GLOBUS

EDITURA UNIVERS

Lei 5,75

WACŁAW KUBACKI TRISTA VENEȚIE

197

După ediția:
Wacław Kubacki
SMUTNA WENECJA
Czytelnik – 1971 – Warszawa

Toate drepturile asupra acestei versiuni sînt rezervate
Editurii UNIVERS

GLOBUS

WACŁAW KUBACKI

Trista Veneție

Traducere de
Rodica Ciocan Ivănescu

EDITURA UNIVERS
București
1974

Coperta colecţiei *Ion State*
Ilustraţia copertei *Sergiu Dinculescu*

ÎN BIBLIOTECA San Marco, Tadeusz îngheţa cumplit, cu toate că Veneţia era în plină vară. De două ori pe zi, cum îşi notase, trecea prin aceleaşi senzaţii contradictorii. Înainte de prînz şi după masă, cu capu-n piept plonja bucuros din Piazzetta prăjită de arşiţă în vestibulul clădirii sumbre şi reci. Acolo îşi răcorea ochii. Simţea cum trupul său îşi evaporă cu-ncetul jarul chinuitor al lunii august. La ora douăsprezece şi apoi la ora şaptesprezece, însă, ieşea cu încîntare înapoi la căldură.

La acea vreme a anului intrarea bibliotecii era baricadată de măsuţele şi scaunele cafenelei *Chioggia*. Dimineaţa, calea spre lectură îi era oprită cercetătorului de plăcute, deşi destul de monotone, „naturi moarte". De cele mai multe ori erau sfere de îngheţată trandafirii, albe ca zăpada sau albastre-verzui, pahare-nalte cu lichide în culori de curcubeu, ţigări între degete cu unghii îngrijite, paie lungi în dreptul unor buze roşii, uşor ţuguiate, genunchi feminini descoperiţi fără rezerve.

Tadeusz îşi croia drum prin îngrămădirea pitorească de oameni şi obiecte pînă la pragul de marmură şi se cufunda în beznă şi frig. Cu alte cuvinte

un salt de pe trambulina contemporaneității — în plin ev mediu. Podeaua micii săli laterale de jos — unde studia izvoare referitoare la istoria longobardă — era străveche, din scînduri date cu vopsea de culoarea vișinei putrede. Din podeaua aceea, umezeala te pătrundea pînă la os. O umezeală dintre cele mai autentice, excelentă pentru artrite și reumatisme. Deci, foarte aristocrată, trăgîndu-și vlaga chiar din adîncul lagunei.

Cufundat în crime, trădări, silnicii și omoruri, Tadeusz din cînd în cînd își muta privirea de la cronicele-manuscrise la crăpăturile din dușumea, așteptînd parcă să vadă cum apar prin ele firișoare argintii de apă. La un moment dat, teama secretă a unei nefericite descoperiri îl făcu să tresară : căci într-un loc, între foițele de lac plesnit, sclipea ceva ca un fir de apă și imediat în apropiere un altul ! Tadeusz se aplecă și se convinse rușinat că-n crăpăturile scîndurii luceau două clame metalice noinouțe. În loc de apă — două fărîme de oțel rătăcite. Pitite printre scîndurile dușumelei uscate, păreau niște greierași lucitori.

Treptat, un frig de piatră îi cuprindea lui Tadeusz pulpele și coapsele și o furnicare perfidă aluneca pe spinare. Un prim fior constituia semnalul de alarmă. Atunci, Tadeusz lăsa fără regrete pe pupitru comorile visate-n anii îndelungi ai ocupației. Afară, se strecura printre coniacurile parfumate, printre aromele de cuișoare ale vermutului și mireasma îmbătătoare de cafea. În sfîrșit din nou luminoasa, vesela lume de toate zilele. Numai doi pași — exact doi — despărțeau frigul de căldură, întunericul de lumină. Tot așa expedițiile întreprinse de lacome, flămînde seminții germanice în înfloritele văi ale

Italiei, de plimbările barbarilor contemporani, bogați și sătui, pe ulicioarele, podurile și piațetele Veneției.

În ziua aceea, Tadeusz a mai avut un motiv special ca să-și scurteze lucrul. O întîmplare din timpul prînzului îi transmisese un fel de ațîțare și-l determinase să-și termine lucrul în bibliotecă mai devreme ca de obicei. Așteptase cu nerăbdare momentul plecării. La patru fără cincisprezece minute, se și aruncase în forfota mulțimii pestrițe ce lărmuia atît de plăcut în Piazzetta. Dintotdeauna îi invidiase pe italieni că posedă așa-zisul „simț al mulțimii" : aveau un talent uimitor de-a trăi în stradă. Știau să creeze o ambianță „mai familiară" chiar în mijlocul străinilor. Îndată după sosirea la Veneția îl și frapase asemănarea cu Polonia.

Însemnare din jurnalul lui Tadeusz :

„La Varșovia, în fața hotelului Bristol, stau în șir ca la iesle «caii» mecanici, cu măștile spre trotuar. Poartă cele mai renumite mărci ale străinătății. Tinerii, cu plete lungi pe umeri, îi privesc cu ochi somnoroși și tîmpi. Ținîndu-și mîinile-n buzunarele pantalonilor înguști, pierd ceasuri în șir oglindindu-se în luciul mașinilor strălucitoare. Narcișii epocii actuale ! Iar la oarecare distanță, Mickiewicz, romanticul muezin pe soclu își îmbie compatrioții «la tinerețe». Deasupra capului său — cerul încărcat de nori, la picioare — două covorașe de pansele : galben-auriu pentru namazul de dimineață, albastru-indigo pentru rugăciunea vesperală. Ce păcat că mulți dintre conaționalii noștri n-au văzut monumentul lui Goldoni de la Veneția !"

Leneșul puhoi de gură-cască mulțumiți de sine și de lume se frîngea lîngă cele două columne de

Clubul cărții digitale 2024

pe canalul San Marco şi-apoi se revărsa larg pe ţărm. Pe una din columne un sfînt războinic, călcînd în picioare simbolicul crocodil, îşi sprijinea dreapta pe suliţă, iar stînga şi-o ţinea pe scutul alungit. Pe cealaltă columnă odihnea leul-stîlpnic, heraldicul, înaripatul leu al Republicii Veneţiene. Labele şi le ţinea pe o carte deschisă, din marmură — patetic in-folio, reprezentînd de bună seamă sfînta Evanghelie a apostolului Marcu, ocrotitorul Veneţiei.

Pe mal, în faţa şiragului de gondole negre, ce se legănau pe apă, Tadeusz privea, cu ochii mijiţi din pricina luminii prea vii, laguna ce se-ncreţea uşor, scînteietoare. Drept în faţă, dincolo de apă — sfîntul Gheorghe cel de pe insulă, statuie de cavaler creştin concepută în stil monumental. Părea să se sprijine ca-ntr-o lance în clopotniţa cu fleşă, al cărei ascuţiş coclit împungea palida boltă a cerului. Iar cupola bisericii sale, ca o pavăză rotundă, sarazină, căta să-l umbrească de potopul de lumină. Pe cînd sus, la înălţime, deasupra măruntului furnicar de capete — leul medita pesemne la vreun pasaj din Evanghelia lui Marcu — Tadeusz se bucura de soare. Cu suliţe de raze, sfîntul Gheorghe străpungea monştrii din bălţi, băltoace, bahne, mlaştini, mocirle, mîluri, gloduri şi noroişti. Tadeusz simţea cum binecuvîntata căldură îi coboară de pe umeri pe spate, îi învăluie şoldurile, îi mîngîie coapsele. Iar frigul fuge, dispare, se cufundă, se-ngroapă sub dalele de marmură ale Piazzettei. În păpurişul de lîngă apă. În fundul lagunei. În mîl.

Acum Veneţia era din nou agreabilă şi chiar — spre consolarea savantului, care astăzi îşi neglijase întrucîtva obligaţiile — aducea oarecum a bibliotecă. În lumina după-amiezii, tencuiala avea culoarea alb-mată şi galben-dulce a tipăriturilor de demult. Iar cărămizile şi ţiglele de pe acoperişuri căpătaseră de-a lungul veacurilor acea nuanţă de rugină negricioasă, după care se recunosc cernelurile vechi.

În acelaşi loc stătuse Tadeusz la sfîrşitul lui iunie 1939. Se uita la apă şi la cer. La gondolele ce se clătinau chiar la picioarele lui în ritm sincopat. Precum şi la depărtatele palate şi biserici, estompate de aburul arşiţei. Venea de la Paris şi se ducea spre ţară, făcînd un ocol absurd ca să vadă Veneţia — credea el — pentru ultima oară-n viaţă. La Paris observase într-o bună zi că nişte hamali cărau la micul său hotel din Quartier Latin mari saci de hîrtie.

— Ce-i cu astea ? întrebase pe-un băiat care mătura.

— Nisip, domnule.

— Aha ; deci, în sfîrşit, se repară şi maghernița asta !

Băiatul clătină din cap :

— E pentru stinsul bombelor incendiare.

Peste o săptămînă, portarul îi dădu fără o vorbă invitaţia de a-şi ridica de la prefectura arondismentului V masca de gaze.

În fiece zi, gazetele aduceau ştiri înfricoşătoare. În tus-patru părţi ale lumii se trimiteau apostoli care să propovăduiască întregii suflări Evanghelia miază-nopţii — sumbra şi sîngeroasa Edda. Pe trunchiul putred al civilizaţiei apusene se altoiau vlăstare noi ale mitologiei germanice. În oţelăriile lui Krupp se căleau săbii pentru nenumăraţi Siegfrizi. Se

făureau de zor spăngi pentru Guntheri şi Hageni. Wotanii, Odinii şi Baldurii suflau în apocaliptici corni de bouri. În adunări şi consfătuiri, dementul Thor ameninţa cu măciuca. Cetăţenii locali dormeau c-un exemplar al epopeii Nibelungilor sub pernă. Cancelariatul celui de-al treilea Reich anunţa un concurs secret pentru un model naţional de secure de călău.

Sfinţii Gheorghe din diverse ţări încălecau caii de luptă cu grumajii mîndru-arcuiţi, cu piepţi laţi şi capete mici, cu ochii ieşiţi din orbite de groaza priveliştilor atîtor pieiri de oameni şi necuvîntătoare.

S-a trezit şi leul venețian, ce lenevea la soare. Pe vremea romantismului (în drama istoriosofică a lui Edgar Quinet), leul acela, plictisit de lunga slujbă prin bestiarele heraldice, l-a rugat pe sfîntul Marcu să-i îngăduie revenirea în Nubia natală; visa să ia un pumn de nisip ori o steblă de buruiană smulsă de vînt în labele ostenite de cît amar de vreme purtaseră Evanghelia. Acum îşi întindea labele amorţite de atîta stat incomod pe stîlpul de veghe, îşi zburlea ridicol sărmana coamă, ca la o reprezentaţie de circ, îşi căsca botul ştirb şi răcnea jalnic de pe toate columnele, tribunele, frontoanele, cornişele, cerdacele şi balcoanele. Dispreţuia deşerturile Libiei şi nisipurile Cirenaicei. Ofta după mimoze crescînd pe colinele de la Menton, după ananaşii şi podgoriile Provenţei.

Nu mai încăpea nici o îndoială — se pregătea războiul. Tadeusz n-avea chef să se distreze de-a apărarea pasivă în hotelul său parizian. Nu-şi ridică masca de gaze, ca să nu sărăcească arsenalul defensiv al Franţei. Dacă-i să piară, să fie pe pămîntul patriei. Dar înainte de toate voia să vadă Veneţia

pînă nu va fi ştearsă de pe faţa pămîntului. De aceea porni spre ţară prin Marsilia, Milano, Veneţia şi Viena.

Amurgea cînd ajunse pe digul ce ducea spre Veneţia. Lăsase-n urmă, lîngă Mestre, iazurile cu apă de culoarea fierului ruginit — ca nişte căzi pline cu miniu cald, care-ar fi fost de ajuns pentru împodobirea tuturor manuscriselor medievale. Intră în abisul de azur luminos, cu care se ornaseră cele mai preţioase codice din pergament inluminat. Mîlul proaspăt zvîntat, pămîntul crăpat pe întinderi mari, arătau ca nişte sgrafite cu desene abstracte.

Stîlpii telegrafici îşi sporeau şirul sub ochii lui Tadeusz, făcînd parcă paşi mari de barză pe-ntinderea albastră-argintie. Din vreme-n vreme cîte-un pescăruş. Apoi din nou oglinda goală a asfinţitului pe lagună. Cîte-o luntre cu pînză triunghiulară, greu împovărată. Şi iar un pescăruş. O lotcă neagră de pescar, toată la suprafaţă — ai fi zis o vietate acvatică — lunecînd pe unda sticloasă. În depărtare — ca nişte fluturi de noapte aurii, speriaţi — prindeau să clipească primele lumini ale oraşului.

Stîlpii fugari se desenau limpede în aerul străveziu. O parte din ei tremura lin în apă, amintind spirala unui tirbuşon. Tadeusz era ferm convins că asemenea unduiri serviseră drept model vechilor fenicieni ca să desemneze apa. La celălalt capăt al dezvoltării umane se aflau schiţele lui Picasso. Iar la mijloc — ornamentica culturii egeene şi fascinaţia liniilor desfăşurate pe vechea ceramică toscană şi umbriană.

Tadeusz, ieşi din gară şi se opri cu valiza-n mînă lîngă canal, în amurgul de vară. Pe-alocuri s-aprin-

deau lumini. De departe răzbeau acorduri domoale de mandolină. Miresmau florile. Pe terasa restaurantului *Roma* şedeau femei elegante şi bărbaţi spilcuiţi. În coroanele portocalilor mărunţi atîrnau lampioane — fructe nocturne veneţiene, rumenite de lumină.

„Totul e sortit pierzaniei", gîndi călătorul mîhnit.

Dimineaţa, devreme, se duse în Piazzetta. La mal — ca şi-n clipa de faţă — se legănau gondole. Săltau brusc, cu pieptul ridicat, într-o frîntură de tact, şi se reaşezau cu trupul lor solid pentru un repaus de-o clipă. Apoi, după ce loveau uşor valul cu spatele, începeau o nouă măsură muzicală. Scriitorii care alimentaseră imaginaţia tinerească a lui Tadeusz văzuseră în ciocul gondolei un gît de violină sau de alt instrument muzical. Evident, odată cu răsturnarea raporturilor de după primul război mondial, se schimbaseră radical şi relaţiile plastice dintre obiectele reale şi ochiul omenesc. Tadeusz nu reuşea de loc să împărtăşească viziunea muzicală a oamenilor epocii trecute. Doar din obişnuinţă şi dintr-un sentiment de loialitate intelectuală faţă de profesorii lui, căuta să potrivească rotiţele memoriei, să-şi acordeze sensibilitatea după ochii altora. Să dea glas analogiilor. Dar nu izbutea. Ciocurile gondolelor nu-i reaminteau nici unul dintre instrumentele muzicale cunoscute.

Îşi plimbă ochii peste creţurile mărunte ale apelor verzi-argintii în lumina zorilor, pînă hăt-departe, spre coastele depărtate trandafirii sau de aur şi azur. Iar cu gîndul fugea şi mai departe. Către Torcello, Grado, Malamocco, Pellestrina şi Chioggia — cuiburi de rîndunele înjghebate din noroiul

lagunei, unde locuitorii cei dintîi ai Veneţiei viitoare se refugiaseră din faţa barbarilor.

Cu veacuri înainte aici domnise o sălbatecă pustietate primitivă. Tristă mlaştină revărsată, încrustată ici şi colo cu ochiuri de apă stătută, cu dune şi ostroave. Pe deasupra se roteau pescăruşi, în căutare de hrană. Miasmele otrăveau văzduhul. Ţînţarii o încingeau c-un brîu ucigător, izolînd-o de oameni. Totul îţi amintea, în mic, primul verset din Cartea Genezei. Haos în miniatură sau, cum s-ar zice, după cît a ţinut punga. „La început Dumnezeu a făcut cerul şi pămîntul. Iar pămîntul era pustiu şi deşert. Şi întunericul era peste abisuri, iar duhul dumnezeiesc plutea peste ape."

Atunci, în dimineaţa aceea senină, în Piazzetta, călătorului îi trecu prin minte că foarte aproape de versetul cu facerea lumii sînt în Biblie două capitole ce povestesc pieirea lumii prin potop. Gîndi că pentru distrugerea Veneţiei ar fi de ajuns două-trei bombe. Gîrbovit, se tîrî pînă la bazilica San Marco.

Aici îl pîndea o nouă capcană. În pridvorul catedralei, în partea dreaptă, se găseau mozaicurile reprezentînd trei episoade ale biblicului potop. Şezu lîngă perete pe banca rece de porfir şi medită îndelung la scenele acelea. William Blake spusese, spre lauda poeziei, picturii şi muzicii, că nici talazurile potopului nu le-ar putea şterge de pe suprafaţa pămîntului. Naivul, neştiutul alcătuitor de silabe-pietricele, cuvinte-nestemate şi fraze-juvaiere, zămislise dintru distrugerea unei lumi făurise o altă lume mai frumoasă şi mai trainică.

Înaintea plecării spre ţară, Tadeusz vizitase pe-un cunoscut al său, profesor la Padova. Renumitul istoric nu împărtăşea temerile lui Tadeusz, referitoare

la politică. Îl îndemna să nu zăbovească cu terminarea lucrării despre longobarzi.

Din acea vreme datau primele însemnări din jurnalul lui Tadeusz. Le recitise în perioada războiului, le completase, le prevăzuse cu aparat critic şi cu glose. Jurnalul îi dădea iluzia că trăieşte unele fapte concomitent la diverse registre ale timpului.

„Potopul — prima scenă. Ploaie torenţială, potopind lumea timp de patruzeci de zile şi de nopţi. Din cer atîrnă şnururi de apă. S-a lăsat ca o perdea din şiruri de mărgele, asemenea celor ce ţin loc de uşă la baruri, prăvălii şi locuinţe în ţările meridionale. Uşi fluide şi licăritoare. Cu o astfel de perdea din mărgele albastre de apă, artistul a ferit ochii familiei lui Noe de priveliştea potopului. Au fost salvaţi, dar numai un fir de păr îi desparte încă de spăimîntătoarea genune. Ajunge să-ntinzi mîna printr-o ferăstruie şi să-ndepărtezi firele safirii ale ploii.

După această perdea semitransparentă din trîmbe de apă, mijeşte arca maronie. În penumbrele prăpădului dezlănţuit de stihii, se zăreşte un pătrăţel luminat — ferestruia corăbiei. Pătrăţelul auriu, singurul punct luminos din tot tabloul, face o impresie de negrăit. Jos în apă se văd capetele celor ce se-neacă. În jurul lor, meandre de talazuri. Naiva corectitudine a liniilor ondulate sugerează cumplit pieirea inevitabilă. Albe fire, şnururi, panglici, festoane, împletiri, despletiri, întrepletiri de valuri. Se ţes, se-ntreţes, se încîlcesc şi se înnoadă în vîltoarea apelor sinilii. Domnul îi prinde pe păcătoşi cu arcanul valurilor."

Iar mai departe o glosă :

„Arabescurile jucăuşe, prin care necunoscutul meşter înfăţişase stihiile apei, reprezentau un simbol străvechi. În scrierea figurativă egipteană, linia ondulată — semnul nostru cursiv — simboliza apa. În hieroglifele sinaitice, semnul de cursivitate al apei unduia la două nivele. În hieroglifele sinaito-semitice, găsim două segmente de cursivă. În scrierea aztecă, semnul apei are o linie albastră, vălurită. În cea ebraică, era litera *Mem*. În multe limbi indo-europene, cuvintele semnificînd apa şi valul au păstrat în forma iniţială ceva din această străveche tradiţie. În sanscrită avem *udan*. În lituană *wanduo-unduo*. În limbile iranice : *wati*. În elina clasică : *Hydor*. În neogreacă apa se cheamă *neró*, unde mai stăruie radicalul arhaic al numelui zeităţii marine şi al celor cincizeci de fiice ale sale, nimfele apelor : Nereu şi frumoasele Nereide. În latină e *unda*. În gotă : *voto*. În engleză : *water* şi *wave*. În germană : *Wasser* şi *Welle*. În franceză, *voguer* înseamnă „a pluti cu corabia". În rusă : *vodá* şi *volná*. În polonă *woda* şi *welna*, ca şi numele arhaic al talazului rostogolit de ape : *balwan*. Către aceste cuvinte duc : *mare*, *la mer*, *morze*. Semnul primar al apei e cel mai ades un *m* sau *n*, *w*, *y*, *u*. Sînt ca nişte particule plastice de apă. Repetate, puse unul lîngă altul în şir formează o linie vălurită, amintind ideograma egipteană pentru apă."

În fine, după război adaugă o ultimă glosă :

„Atare desen reprezintă talazurile marine pe miniaturile armene din veacul al XIII-lea, evocînd ieşirea lui Ionà din pîntecele balenei sau trecerea evreilor peste Marea Roşie. Calul plăviu al faraonului, întinzînd grumazul şi aplecînd capul deasupra

Clubul cărţii digitale 2024

mării, pune cu grijă copita pe greabănul valurilor, de parcă s-ar teme să nu i se încurce piciorul în alb-azuriul încîlciş de fire, şnururi, fîşii.

Pictorii contemporani cunosc prea bine vechile simboluri şi ştiu să le prelucreze admirabil. Exemple sînt : *Torent* şi *Joc de apă* de Paul Klee. Din aceeaşi categorie fac parte, desigur, şi desenele filigranate ale lui Henri Matisse. Exotice fantezii în negru-alb-azuriu-verde-roşu, prevăzute cu titluri-comentarii de genul următor : „...*Ce ne sont plus que couleurs chatoyantes des tropiques aux formes animales ou ondoyantes évoquant une eau paisible*".

Acum, notiţa despre al doilea episod al potopului de pe mozaicul veneţian : „Arca pluteşte solitară prin spaţiul siniliu. Meandrele albe, implacabile, amintesc într-un mod cumplit de simplu pieirea oamenilor, dobitoacelor, păsărilor şi plantelor. Pătrăţelul luminat din peretele arcei şi-a pierdut acum farmecul magic, căci patriarhul a deschis o fereastră mare, ca să dea drumul crainicei-porumbiţe. Soarele inundă deschizătura, ca şi cum cineva ar fi pus în cerceveaua ferestrei o bucată chihlimbarie dintr-un fagure de miere proaspăt ruptă din stup."

Al treilea tablou :

„În scena următoare, Noe repetă încercarea cu porumbiţa, care de data asta îi aduce o rămurică verde. Corbul slobozit mai-nainte nu s-a mai întors. Dar iată-l colo singur, jos, în colţul stîng al tabloului : o păsăruică neagră-albăstruie, cu un bob de licăr în ochi. Cu pliscul său puternic, sfîşie lacom o rămăşiţă de hoit."

În timpul întunecat al ocupaţiei, Tadeusz adesea rechema în amintire acel pătrăţel aurit al mozaicului

veneţian — ferestruica corăbiei rătăcitoare pe volburile de ape. Şi el fusese nu o dată la un pas de pieire. Gata-gata să se-nece. Ar fi fost de ajuns să-ntindă mîna ca s-atingă perdeaua subţire, dincolo de care se-nvolbura torentul. De jur împrejur foiau spaimele. Însă colo, în zare, mijea un punct solitar şi luminos — ferestruia corăbiei gata să piară în bezna istoriei. Luminiţa şovăielnică clipea gata să se stingă, apoi pîlpîia din nou, lucind în abisul întunecos. Măruntă, dar vie. Indestructibilă, fiind nematerialnică.

În acei ani grei trudea la o lucrare, pe care năzuia s-o publice într-un viitor nedefinit sub titlul *Studii despre istoria longobarzilor*. Încă înainte de război, se manifestase mirarea că tînărul istoric părăseşte problematica istoriei patriei. Mai cu seamă, pentru longobarzii aceştia îl ţinea de rău un prieten sociolog, care tocmai în ultima clipă izbuti s-o şteargă peste graniţă. Tadeusz îi răspundea că nici prin gînd nu-i trece să se cufunde în hăţişul evului mediu germanic. Dimpotrivă, caută să-nfrunte barbaria ce dă năvală la porţile epocii noastre. Ceilalţi clătinau din cap. Îl preveneau plini de bunăvoinţă că în chipul acesta îşi închide calea spre cariera universitară. Căci barbaria începea să ia aspecte patologice. Cineva citase versul unuia dintre barzii redeşteptării naţionale :

> „*Nu plîngem cînd copilul sparge*
> „*Cu barda marmura lui Michelangelo...*[1]

---

[1] Citat dintr-un poem-manifest politic, cu caracter progresist, al lui Konstanty Ildefons Galczyński (1905—1953), care în ajunul celui de-al doilea război mondial făcea parte dintr-o grupare democrată.

Apoi a izbucnit războiul şi oamenii au avut alte griji decît problematica unor cercetări ştiinţifice.

În Germania, printre diverse publicaţii patriotice începură s-apară culegeri de clasici, ajustate după doctrina oficială. Pînă şi Goethe, umanistul, trebuia s-ajute celui de-al treilea Reich ca să doboare lumea cu „sabia spiritului" *(Schwert des Geistes)*. Dar mai cu seamă cugetătorii şi criticii trebuiau să deschidă drum obscurantismului şi filistinismului invocînd „eroismul raţiunii" *(Heldentum der Vernunft)*. Se acorda prioritate romantismului şi evului mediu, ca fiind cele două epoci în care geniul germanic se manifestase cu mai multă forţă. Pentru uzul comandanţilor de trupe şi de lagăre de concentrare se editau rezumate de basme populare ale fraţilor Grimm. Armata care ocupase Grecia şi Creta obţinu — în locul unei raţii suplimentare de marmeladă — cîte-un volumaş cu poeziile lui Hölderlin. Pentru corpul de armată din Africa se pregăti o culegere din basmele orientale de Hauff. În cinstea campaniei contra Rusiei a fost reeditată opera lui Johann Gustav Droysen despre cuceririle lui Alexandru cel Mare. Deci, cărţile despre longobarzi puteau fi foarte utile unei atari politici. În legile longobarzilor se căuta sursa de inspiraţie pentru asprele orînduieli ce-aveau să asigure svasticei domnia pe-o mie de ani în ţările biruite, precum şi puritatea rasei biruitorilor.

La un moment dat paralele istorice, cu care jongla ministerul propagandei în mod predilect, se-ncrucişară catastrofic pentru Germania. Pe plan contemporan, stafia înfrîngerii se arăta diviziilor flămînde şi degerate de pe Volga. Pe plan istoric debarcarea aliaţilor în Italia amintea nimicirea hoardelor germanice pe cîmpiile lombarde. Comunicatele germane de război începeau să relateze despre grele lupte defensive pe „linia gotică" ! Nu era numai înfrîngerea nemţilor. Era o lovitură de moarte pentru istoriosofia germană.

„Ce-ar mai zice despre una ca asta prietenul meu, sociologul !" — gîndea pe vremea aceea Tadeusz.

Cînd se sfîrşi războiul, prietenul dădu semn de viaţă dintr-o oarecare depărtată regiune-a lumii. Un oarecare Comitet american îi trimise lui Tadeusz (după recomandaţia prietenului) — un pachet. Se aflau într-însul un foarfece, o papiotă de aţă albă, trei panglici pentru maşina de scris (dar cine mai avea pe vremea aceea maşină de scris în Polonia ?!), o pereche de tocuri de cauciuc pentru ghete, două cravate bălţate, nişte pastile pentru dezinfectarea apei şi o sută de grame de cafea crudă. Corespondenţa pe care o legaseră avea cam acelaşi conţinut şi stil : cafea, foarfeci, tocuri de cauciuc, cravate, pastile dezinfectante, aţă... Prietenul scria că vine în Italia, ca să fie „mai aproape de patrie", cum zicea el. Şi pe urmă — tăcere.

Lucrarea despre longobarzi s-apropia de final. Perfectarea unor capitole necesita examinarea unor izvoare italiene. Tadeusz începu să stăruie în sensul obţinerii unei burse pe trei luni. Treaba nu se urnea din loc. Toţi voiau să-l ajute, dar nimeni nu ştia cum s-o facă. Nici tu congres, nici tu conferinţă, nici tu delegaţie... Pînă într-o bună zi, cînd îi fu dat lui Tadeusz să aibă o convorbire decisivă cu un funcţionar sus-pus. Acesta luă un dosar gros şi-ncepu să răsfoiască act după act, anexă după anexă. După cum observă Tadeusz, dosarul lui reuşi-

se într-un timp relativ scurt să-şi sporească în mod considerabil volumul.

— De fapt, despre ce-ar fi vorba ?

— O călătorie în Italia.

— Turistică ?

— Ştiinţifică.

— Ştiinţifică ?

— Ştiinţifică.

— Sînteţi istoric ?

— Mă ocup de migraţia popoarelor.

— Atunci de ce nu mergeţi în Silezia, teritoriile recîştigate ?

— Aş prefera în Italia.

Înaltul funcţionar, păstrînd o figură de nepătruns, începu să cotrobăiască prin diversele sertare ale biroului său. Scoase din ele nişte formulare şi fără o mînă prea convinsă îi recomandă lui Tadeusz să le completeze exact şi citeţ.

— Vă rog s-o faceţi pe loc, îi zise, arătîndu-i măsuţa vecină. Va merge mai repede.

După vreo două săptămîni, Tadeusz fu anunţat că forurile competente aprobaseră plecarea, condiţionînd eliberarea paşaportului de viza ţării unde voia să meargă solicitantul, docent al Universităţii din Varşovia. Viza depindea de opinia persoanelor la care solicitantul se referea în cerere. Tadeusz menţionase un singur nume : al renumitului medievist de la Padova. În peninsulă de multă vreme se refăcuseră tunelele, gările şi apeductele. Totuşi chestiunea plecării savantului polonez în Italia zăbovi cam o jumătate de an. Apoi, restul merse la repezeală : bilete de călătorie, autorizaţia pentru schimbul valutar, obţinerea mijloacelor de plată străine... Oamenii, care în fiece zi tasau teancurile

de dolari ca pe nişte cărţi de joc şi vînturau lirele sterline ca şi francii elveţieni, cunoşteau perfect maxima „timpul e bani". Tadeusz ardea de curiozitate ca să vadă cum arăta Italia de astăzi. Dimensiunile neobişnuit de mari ale bancnotelor italiene îl asigurau măcar că democraţia creştină de pe Tibru nu duce cîtuşi de puţin lipsă de hîrtie.

Abia cînd ajunse la Veneţia, Tadeusz îşi dădu seama bine de ce fericit concurs de împrejurări fusese nevoie — în timpul războiului şi după război — pentru ca într-o după-amiază de vară să poată sta în Piazzetta şi să se uite cum se legănau gondolele pe-ntinderea de ape argintii-azurii, uşor vălurite.

Oraşul ce trebuia să piară nu se clintise. Dealtfel, fusese salvat numai pentru ca savanţii de pe glob să-i prezică o nu prea tîrzie submersiune în mîl. Odinioară se născuseră legendele oraşelor scufundate, ce plîng sub ape cu vaierul clopotelor. Veneţia — e balada oraşului osîndit la moarte prin înec. Cîndva strămoşii fugiseră printre dune şi mlaştini, lăsînd pe pămîntul solid realizările multor generaţii. Strănepoţii or să părăsească într-o bună zi o sută şi ceva de insuliţe bine gospodărite, o sută şi cîteva zeci de pieţe cu fîntîni de marmură, o sută cincizeci de canale şi cîteva sute de poduri. Case şi palate, durate de Lombardo, Sansovino, Palladio. Biserici şi muzee cu pînze de Tiziano, Tintoretto, Carpaccio, Veronese, Giorgione, cei doi Bellini, cei doi Canaletto, Tiepolo. Cerul va răsfrînge plînsul şi geamătul din o sută de clopotniţe, înăbuşite de năpustirea apelor sclipind în culori şi desene ca de şaluri indiene. Marea revărsată are să le astupe gu-

rile cu grămezi de alge. Talazurile or să le sugrume gîturile zvelte cu mîini inexorabile, asemeni mîinilor lui Othello.

Corbul negru își va lua zborul de pe mozaic, spăimîntat de trosnetele columnelor prăvălite, de vuietul tavanelor prăbușite, căutîndu-și hrană — ca după un nou potop. Și, în cele din urmă, adierea serii va netezi treptat apele, pînă la ultima unduire pe întinderea argintiu-azurie.

Tadeusz era convins c-o să dea peste niște jalnice ruine. O să descopere sub aparența vieții locale fără griji — urmele pustiirilor și transformărilor pe care le provocase războiul. Asta începu încă din tren, undeva pe la Udine. Era o dimineață de duminică. Dinspre un orășel cocoțat pitoresc pe-un vîrf de colnic, se auzea zvon de clopote. Zvon de clopote italiene, solemn, senin. Un preot cu niște sprîncene teribil de stufoase, așezat în fața lui, se-nchină și-și deschise breviarul la locul însemnat c-o panglicuță verde. Terminîndu-și rugile cuvenite, puse cărțulia într-o învelitoare de piele moale, neagră. Se uită la Tadeusz, stătu o clipă pe gînduri. Apoi se uită din nou. Era vădit că nu putea rezista dorinței de-a găsi pricină de vorbă. În fine, îl întrebă pe tovarășul său de călătorie dacă-și amintește ce-a spus despre clopotele bisericești un oarecare francez — poate Chateaubriand ?

Tadeusz nu-și dădea seama ce vrea preotul, la drept vorbind.

Află că scriitorul acela — se pare că era chiar Chateaubriand — spusese că numai clopotele sînt vrednice a chema pe credincioși la rugăciune. Glasul omenesc nu e suficient de pur ca să cheme pe om la neprihănire și fericire.

Tadeusz recunoscu bucuros cum că acel scriitor trebuie să fi fost de o foarte înaltă spiritualitate. Drept care, preotul, încurajat de-o atare afirmație, observă — pasămite cu totul în treacăt — că religia e totdeauna pentru om izvorul unor trăiri pline de bucurie.

Acum fu rîndul lui Tadeusz să-ntrebe pe preot dacă-și amintește cum glasul cumplit al clopotului îl îngrozise pe bietul martir, ros de friguri, în poemul lui Lamartine *Jocelyn ?* Cum se mîniase dintr-o dată acea nemiloasă aramă și cum îl gonise pe nefericitul om să poarte crucea pe Golgota... Dar preotul nu citise poemul lui Lamartine. Numai cît remarcă — tot în treacăt — că Lamartine nu fusese niciodată cu-adevărat credincios. Iar la sfîrșitul vieții se pare că și-a pierdut chiar credința...

Convorbirea se-ntrerupse.

Dincolo de fereastra vagonului se perindau sate curățele și podgorii bine îngrijite.

La Conegliano clopotele își porniră din nou gîlgîitul lor mîngîietor.

— *Vivos voco*... chem pe cei vii, zise preotul parcă sie-și, dar, de fapt, către tovarășul său de drum.

— *Mortuos plango*... îi plîng pe morți, zise Tadeusz, în aparență către tovarășul de drum, de fapt, însă, răspunzîndu-și propriei meditații amare.

Sprîncenele stufoase se mișcară în semn de neliniște.

— Dacă-mi dați voie, din ce țară veniți dumneavoastră ?

— Din Polonia.

— Interesant.

— Din ţara unde hitleriştii cetluiau gurile oamenilor şi clopotelor. Sunetele pure, sfinţite, trebuiau să celebreze la ordinul lor necinstea, ruşinea, jaful şi crima.

— Asupra dumneavoastră încă n-a coborît harul uitării.

La Veneţia, Tadeusz alergă să-şi revadă vechiul cunoscut — pe bătrînul Noe. Nimic nu se schimbase. După spusele Bibliei, el a trăit nouă sute cinci-zeci de ani. Apoi s-a bucurat de o viaţă încă şi mai lungă şi binecuvîntată în scrierile părinţilor bisericii şi-ale poeţilor, în fresce, tablouri şi mozaicuri. Ce însemnau cîteva zeci de ani pentru patriarhul alcătuit din pietricele dure şi licăritoare ? Cu totul altfel stăteau lucrurile cu Tadeusz. Avea oase friabile, fragile, vase sanguine şi ţesuturi gingaşe. O fiinţă fragilă — din filigrane organice. Astăzi observa, nu fără mirare că făptura lui vremelnică se răzvrăteşte împotriva trăiniciei alesului divin. Acum îl privea cu groază şi reproş mut, cu ochii victimelor potopului de pe mozaic. Noe scăpase, călcînd peste cadavre de oameni, dobitoace, tîrîtoare, păsări şi fluturi. Vasul lui spinteca o adevărată lavină de trupuri de copii. Îşi făcea drum printre pîntece de femei pînă nu demult născătoare de prunci, legănate ca de amintirea unor trecute desfătări şi îngreunate nu de rod, ci de apa putreziciunii. Frîngea pieptii şi braţele frumoaselor — cîndva — fiice ale lui Cain. Pletele mîndrelor înecate s-agăţau asemeni unor alge spectrale de pereţii unşi cu răşină ai corăbiei.

Din punctul de vedere al unuia dintre cei osîndiţi la înec şi mîntuiţi din pură întîmplare, corbul avea o atitudine mult mai cinstită decît biblicul

personaj. Fără mofturi şi fără sofisticării, el se hrănea *„à la fourchette"* la bufetul pe care darnica mînă-a Proniei etalase diverse sorturi de carne.

Deci, unul dintre reprezentanţii neamului omenesc mîntuiţi din întîmplare sta pe lagună şi privea cum se ridică şi recad în tact ciocurile gondolelor, lucind la soare cu ferecăturile lor de metal. S-ar fi zis că străjuiesc fără repaus blocurile albe de pe ţărm.

În acea clipă, Tadeusz auzi înlăuntrul său cum plesneşte cu un pocnet scurt şi surd struna pe care odinioară se silise s-o acordeze — tot aici, în faţa legănătoarelor gondole — s-o facă să consune cu tonalitatea oferită tinerei lui imaginaţii de către poeţi şi călători. Ciocurile gondolelor veneţiene hotărît nu aminteau nici violine, nici lăute. Erau doar îmbinare între o lamă şi un ferăstrău. Un fel de cuţite de tocat. Securi normande stilizate. Aspect de halebardă transformată. Gondola e pur şi simplu succesoarea mai îndulcită în decursul veacurilor a bărcilor piratereşti, ale căror pliscuri de fier împungeau, înţepau, tăiau, secerau, muşcau, smulgeau şi spintecau.

Istoricul pămînt al Italiei oferă din belşug asemenea gen de surprize. Uneori acestea sînt relicvele unui trecut îndepărtat. Alteori — prevestiri ale unui îndepărtat viitor. Înainte de război, Tadeusz privise cu luare-aminte la degetele lungi cu care Pantocratorul ţine cartea deschisă, pe mozaicurile de la Monreale şi Cefalù din Sicilia. Acele degete alungite, îndoite de parcă s-ar frînge din articulaţii, preziceau cu multe veacuri înainte posibilităţile tehnice ale mîinii lui Paganini. Degetele mîinii stîngi a lui Crist execută pe paginile cărţii vieţii veşnice

— s-ar părea — pasaje muzicale şi duble triluri, în vreme ce degetele dreptei s-ar fi zis că aşteaptă ca lutierul francez François Tourtes să creeze pentru ele, în cel de-al optsprezecelea veac, un arcuş potrivit.

În turnul cu ceas începea să bată ora patru. Mulţimea se mişcă spre Piazza, ca să-i admire pe făurarii ornicului veneţian. Unul dintre giganţi îşi lăsase ciocanul pe buza clopotului. Al doilea uriaş făcu mai apoi acelaşi lucru. Primul se urni iarăşi. Al doilea îi dădu replica. În tăcerea din piaţă, se ridicau şi cădeau ciocanele purtate de cozi lungi. Pe urmă, Piazza şi Piazzetta îşi reluară obişnuita zarvă.

Fiecare bătaie de ceas îi dădea lui Tadeusz impresia că se apropie clipa soluţionării unei aventuri înfiripate azi la prînz în *trattoria* din piaţeta Santa Fosca. Stătea în grădiniţă sub un oleandru, nu departe de uşile deschise ale locuinţei. Pe trunchiul neted al arbustului se căţăraseră zorele. De cîte ori îşi turna vin alb în pahar, o floare îşi scotea de după carafă chipul decupat impecabil şi avînd o culoare roşie-amarantie, asemenea celei mai pure sticle de Murano. La oarecare distanţă, şedea o femeie tînără, drăguţă. Privea în gol, absentă. Rochia pal-trandafirie părea prea decoltată, pentru acel ceas al zilei şi pentru acea *trattoria*.

— „*Cozze*" pentru domnul, porunci *il padrone*.

O chelneriţă tristă în rochie neagră cu guleraş alb puse în faţa lui Tadeusz o farfurioară împodobită frumos cu verdeaţă, în mijlocul cărora luceau concile negre ale moluştelor. Acele „*cozze*" aveau un miros plăcut şi apetisant. Tadeusz ţinea valvele cu linguriţa, vîra furculiţa în deschizătura dintre

ele şi o întorcea uşor. Încheieturile scoicii pocneau. „*Cozza*" desfăcută arăta ca o oglinjoară pliantă din metal bine lustruit. Într-un colţişor mijea un fel de melc micuţ, de culoare *crème* — deliciul gurmanzilor. Înlăuntrul scoicii rămăsese puţintică apă sărată, cu miros de migdale, pe care el o sorbi, ducînd cu degetele valvele la gură. Pe cînd deschidea cu grijă cine ştie a cîta scoică, auzi o convorbire telefonică la bar. Ridică ochii: era doamna cu rochie trandafirie, foarte decoltată. Vorbea cu glas întretăiat. Avea sprîncenele-ncruntate.

— Nu, nu! Să ştii! S-a terminat!

Reveni la măsuţă. Era frumoasă cu-adevărat. Avea un oval dulce şi trăsături delicat cizelate, de figurină hindusă. Şi cu toate-acestea, pielea roză şi părul înfoiat, de lombardă. Ceru chelneriţei un Campari şi comandă un fel de mîncare ce nu se găsea pe lista de bucate. La un moment dat, Tadeusz avu impresia că necunoscuta se uită la el cu coada ochiului. Către sfîrşitul mesei, iar se duse să telefoneze. Acum, îi dădea cuiva o întîlnire.

„Aha, aşa se explică rochia!" îşi zise Tadeusz.

Frumoasa veneţiană vorbea de astă dată uşor, curgător şi liniştit:

— Deci, azi la şase la Lido. La restaurantul *Quattro fontane*. Dac-o să nimereşti? Dar fără-ndoială. Te dai jos la ultima staţie. De-acolo mai sînt cîţiva paşi. Am să fiu în rochie roz. De ce? Fiindcă sînt bine dispusă... Nu totdeauna! Din ce cauză? O s-o afli diseară. În grădină e un platan gros. Ocupăm măsuţa de sub el. Ştiu că-ţi plac vietăţile mării. Te invit la un „branzino" şi la o sticlă de vin alb de Orvieto. Deci — la revedere, pe la şase!

Necunoscuta, din numai două trăsături de ruj, își vopsi buzele și ieși. Ochii lui Tadeusz urmăreau în văzduh imaginea buzelor ei. Zbor de pasăre fantastică. Sclipăt de încîntare. Tresărire de bucurie. Se hotărî să considere telefonul necunoscutei drept o chemare...

2

ÎN FAȚA debarcaderului San Marco staționau două nave de război, sub pavilion britanic. Erau de culoarea plumbului. Alte două lîngă biserica San Zaccaria. Aveau coșuri groase, joase, înclinate spre spate. Pe catarge — o nemaipomenită încîlceală de sîrme și fire pentru telecomunicații. De pe borduri țîșneau în sus și-n toate părțile țevi de tunuri antiaeriene, ceea ce făcea ca navele să semene cu niște arici de mare giganți, cu țepii zbîrliți în chip amenințător. În față, de sub puntea de jos, se-ntindeau alte țevi, în chip de colți veninoși. Pe balustrada bordului se plecau marinari îmbrăcați în cămăși albe cu mîneci scurte. Văzuți de jos, de pe vaporetul ce gonea spre Lido, semănau cu niște băiețandri puși pe hoinăreală și profitînd de libertate pentru a gusta din plăceri nepermise.

Dinspre țărm se zăreau crînguri verzi. În lagună pluteau enorme geamanduri pe jumătate cufundate-n apă, amintind cisternele de benzină de pe calea ferată. Alunecau de-a lungul unor pari groși așezați în apă. Cîte trei sau patru laolaltă, prinse în cercuri de fier, ca niște ciclopice mănunchiuri

de sparanghel. Dinspre un canal lăturalnic venea miros de mîl, de șovar, de lozie.

Zgomotul ritmic al mașinii se domolise. Vaporașul înainta. Bosmanii puseră mîna pe odgoanele cînepii. Tadeusz își atinse buza de jos cu mîna : era sărată.

Cazinoul amintea în parte clădirile de pe Riviera franceză de la finele secolului trecut, în parte palatul Lazienki din Varșovia. Lui Tadeusz îi făcu plăcere acest amestec de atmosferă străină, pe de o parte, și familiară, pe de alta. Saluta bucuros plopii și pinii. Aceștia din urmă aveau aici niște ace neobișnuit de lungi. Printre acești arbori bine cunoscuți lui, înfloreau oleandri trandafirii. După o plasă înaltă de sîrmă, niște tineri, băieți și fete de obîrșie anglo-saxonă, arși de soare, îmbrăcați în alb, jucau golf. Pînă departe de terenul betonat s-auzea clinchetul sferelor de metal — sunet ce-i amintea lui Tadeusz de copilăria varșoviană. Tineretul ăsta anglo-saxon se străduia să cîștige partida.

„Exotismul trecutului. Mai lipsește tramvaiul cu cai, cu care mă duceam în copilărie spre Powiśle !" îi trecu prin cap lui Tadeusz.

După colț, în apropiere, se-nălța hotelul Quattro Fontane ; amintea un pension într-o curte din Polonia dinainte de război. Îl adumbreau niște salcîmi. Totul se potrivea de minune. Lîngă hotel era o grădiniță. În mijlocul ei — un platan uriaș. Sub umbrele zmeurii, măsuțele erau așternute cu fețe de masă roz cu pătrate albe, ca pentru cina de seară afară, la aer curat.

Mai avînd timp de pierdut, Tadeusz porni spre mare. Valurile de un verde-clar se fugăreau pînă la marginea orizontului. Deasupra lor, cerul se des-

făşura albastru, uriaş. Văzduhul şi apa se îmbinau în zarea împîclită într-o dîră subţire sinilie. Plaja se şi golise. Nici un om. Pe nisipul ud se întretăiau la-ntîmplare urme de picioare desculţe. O reţea de paşi în neorînduială şi-n toate direcţiile. Mulţime şi totodată pustietate. O mulţime aproape vie şi o sinecdocă moartă, de proporţii fantomatice.

Cînd se-ntoarse la Quattro Fontane, sub platanul cel gros o văzu pe necunoscuta cu rochie trandafirie. Tadeusz şovăi. Atunci, figura ei se lumină de acelaşi zîmbet pe care-l avusese cînd îi dăduse cuiva întîlnire la telefon.

— Văd că sînteţi punctual.

— Eu... ?

— Doar am convenit că ne-ntîlnim la ora şase.

— Nu eram sigur că-i vorba de mine.

— Totuşi aţi venit.

— Am venit... Pentru orice eventualitate !

— Îmi cer scuze. Voiam neapărat să vă spun ceva. Şi nu mi-a trecut prin minte o idee mai inteligentă. Am format un număr la întîmplare. Şi jocul a reuşit. Iată-vă !

Un *maître d'hôtel* îşi făcu apariţia cu lista de mîncăruri, legată-n marochin zmeuriu. Necunoscuta comandă pentru ea şi pentru Tadeusz „branzini" proaspeţi şi vin vechi, alb — de Orvieto. *Maître d'hôtel*-ul se-nclină respectuos şi plecă, avînd conştiinţa deplină a importanţei comenzii luate.

— Desigur vă miraţi de întîlnirea noastră ? Să nu ziceţi nu ! Şi eu mă mir. E-o poveste întreagă. E greu de istorisit totul aşa, dintr-o dată. Mai ales unui necunoscut. Nici nu ştiu cu ce să-ncep. Uite c-am şi căzut în digresiuni ! Şi voiam numai să

spun... Sigur, veţi zice că sînt o exaltată. Chiar aşa mă şi simţeam în timpul dejunului. Nici n-o să credeţi că m-aţi salvat de la o nenorocire.

— Eu ?

— Nici nu ştiţi cum şi cînd.

— Habar n-am !

— Cînd mîncaţi scoicile.

— Vă rog să mă iertaţi, dar...

— Cum văd, fără digresiune nu se poate !

Necunoscuta se numea Zanze. Se despărţise de soţul ei după un an de la căsătorie. Cine fusese soţul ? Într-un cuvînt — un nătărău. Din digresiuni se desprinse întreaga poveste a uneia din nenumăratele căsnicii italiene. Soţul Zanzei se dichisea şi petrecea zile-ntregi prin cafenele şi făcea curte străinelor. Ea lucra ca stenografă de engleză şi italiană într-un birou : el îi îngăduia să lucreze pentru dînsul, socotind banii ei ca un fel de tribut datorat eleganţei şi frumuseţii lui virile. Ea încercase să se apere. Familia soţului nu putea înţelege revolta ei. Cînd l-a părăsit, a fost de îndată înconjurată de o întreagă mafie de mătuşi bătrîne, cu şaluri de dantelă neagră, de simpatice doamne cuvioase, de canonici grăsulii, de prelaţi rumeiori şi elocvenţi, diriguitori de conştiinţe din tagma monahicească. Îi predicau şi căutau s-o convertească, vorbind cu negrăită dulceaţă. Au chinuit-o pe plan spiritual, sacramental, sacerdotal, catehetic, evanghelic şi euharistic. N-au uitat nici de ajutorul scapularelor şi mătăniilor.

Nu tăgăduiau că el a greşit. Cum să nu ! Dar mai apoi s-a spovedit şi a revenit pe calea cea bună. Şi ce-o să se întîmple cu el mai departe ? Iată

primejdia la care Zanze expunea sufletul nemuritor al soțului său.

Pe cînd necunoscuta vorbea, din restaurant ieși o mică procesiune și se îndreptă spre platan. Doi chelneri tineri duceau cu pompă tacîmurile de parcă erau perne cu însemne regale. După ei, pășea la oarecare distanță solemnul *maître d'hôtel* ținînd cu grijă o butelie înfășurată într-un șervet alb. Turnă vinul cu toată gravitatea cuvenită culorii și miresmei acelui adevărat nectar. Cei trei așteptau — oficiantul în frunte, cei doi asistenți ceva mai în urmă — pînă ce Zanze își muie buzele în lichidul pal-auriu. Atunci se-nclinară tăcuți, fiecare la locul lui — oficiantul în cap, asistenții mai în urmă.

Tadeusz se uita cum vinul rece aburea paharul. În care timp, se relata de către Zanze cum mătușile în șaluri negre de dantelă, canonicii grășulii, prelații rumeiori și monahii gură-de-aur își continuau cu osîrdie cucernica muncă. O torturau pe Zanze la modul spiritual și sacramental, confesional, sacristial și pontifical, liturgic, teologic și serafic. Și, în treacăt, la modul votiv și caritativ. Împresurată, Zanze se văzu încătușată întru ale duhului și-n chip foarte subtil. Șovăitoare, își pierdea încrederea în sine.

— Nici n-aveți idee ce grea e în Italia poziția unei femei care n-are pe nimeni s-o sprijine. Nici soț, nici tată.

Astăzi tocmai trebuia să se împace cu soțul.

— Venisem la *trattoria* aceea ca la praznic după propria mea înmormîntare. Nu-mi mai venea să mă ridic de la masă. Trecuse ora convenită și eu nu mă puteam decide. El m-aștepta cu masa pusă. Eram sigură că de astă dată mă așteaptă. Măcar o dată

aștepta și el! Pîn-atunci tot eu îl așteptasem. El niciodată nu se grăbise. Nici măcar la cununie! Și — nici după.

Atunci i-au adus lui Tadeusz scoicile. Zanze văzuse cum el se delecta cu deschiderea valvelor negre, cu ce convingere își culegea melcișorii. Privind, se hotărîse fără veste să nu se mai sacrifice. S-a ridicat de la masă și i-a telefonat soțului.

— Voiam să vă mulțumesc pentru scoici!

— Doamne, și eu care credeam că sînt atît de neîndemînatec!

Apăru un cărucior c-o băiță albă, smălțuită, acoperită cu un capac. *Maître d'hôtel*-ul prezentă mesenilor pe-un grăsun cu mutră binevoitoare, cu obrajii rumeni și cu ochii mici și vii.

— Bucătarul-șef.

Lîngă el o pereche de tineri asistenți. Unul dintre ei ridică de pe băiță capacul. Așteptară pînă se destrămă aburul. Atunci al doilea ministrant oferi marelui sacrificator o lopățică plată și-un polonic de o formă curioasă. Cu mult tact, *maître d'hôtel*-ul se retrase în umbră. Fețele ministranților își luară un aer cît mai cucernic. Îndemînatec, arhipreotul scoase din băița smălțuită primul „branzino", apoi pe-al doilea. Atenți, subdiaconii oficierii culinare întinseră farfuriile, ținîndu-le cu șervete albe, ca pe niște potire sfințite la altar.

Bucătarul-șef se preschimbă într-un chirurg virtuos, care în timpul disecției amuză auditoriul cu anecdote din viața individului disecat. Asistenții îi înmînau cu repeziciune instrumentele lucitoare și nu slăbeau din ochi peștele îmbucătățit. Mîinile mici, dolofane despicară într-o clipă peștele pe spinare, desfăcîndu-l în două jumătăți albe. Cu sen-

timent îl eliberară de trupescul înveliş. Cu migală curăţară scheletul de orice urmă de materie comestibilă. Pentru a îndulci aşteptarea mesenilor, maestrul relată cu vervă istoria peştelui. Pe măsură ce mîinile lui nimiceau fără milă forma naturală a victimei, cuvintele reconstituiau elocvent trupul zvelt al răposatului. Coastele lui se reîmpodobeau cu strălucitori ţechini de solzi. Aripioarele roze de sub pîntece reîncepeau să vibreze. Pe farfurii, înaintea convivilor zăceau bucăţi artistic dispuse de carne fină, în timp ce fostul lor posesor — în povestirea şefului — hălăduia încă prin apele mării, se furişa în afunduri verzi-întunecate, slobozea bule de aer şi plescăia cu încîntare din coadă.

Bucătarul-şef îşi îndeplinise misiunea. Acum ieşi din umbră ceremoniosul *maître d'hôtel*. Înaintea lui fu plasat un vas cu cuburi de gheaţă, printre care mijeau şi licăreau diverse, fragile garnituri. Cu propria lui mînă, tăie lămîile. După care făcu un semn şi toţi oficianţii se retraseră în ordine liturgică.

Zanze nu-l lăsă pe Tadeusz să achite nota. Nici măcar să-şi plătească fiecare consumaţia, ca între prieteni.

— N-a fost o masă prietenească. Ne cunoaştem de prea puţin timp.

— Mă rog de iertare... Abia aţi scăpat de obligaţii... şi aţi început să întreţineţi un alt bărbat !

Se-ntunecase, cînd urcară pe vaporet. Pe stîlpii nalţi, aşezaţi de-a lungul drumului, ardeau lămpi. Înaintau pe-un drum iluminat ca pentru nuntă. În depărtare clipeau luminile navelor. Se stingeau şi s-aprindeau ici-colo — cînd roşii, cînd verzi. Se-ncrucişau între ele. Hîrîiau motoare. Apa despicată

de elice se năpustea violent în canale. Vaporetul se clătina la fel de violent.

— Piazzetta se leagănă ca o plută, zise Tadeusz.

— Palatul dogilor se pleacă ameninţător spre dreapta.

— Vraful documentelor mele din biblioteca San Marco îi ajută să-şi păstreze echilibrul.

Zanze îşi luă rămas bun la debarcader. Nu-i îngădui s-o conducă. Nu voise să convină asupra unei întîlniri. Tadeusz observă că sprîncenele i se încruntaseră ca atunci cînd vorbise pentru ultima dată cu soţul la telefon.

Pe Riva degli Schiavoni mulţime de oameni. Priveau în tăcere la vapoarele britanice. Reflectoarele puternice dădeau acelor mase de fier un aspect teribil, spectral. Deasupra lor, în bezna nopţii, antenele de radio desenau abstracte compoziţii luminoase.

3

ÎN TIMPUL vizitei la renumitul istoric din Padova, Tadeusz obţinu adresa prietenului sociolog. Îi scrise şi în curînd putu să-l vadă la Bologna. Se-ntîlniră la un mic bar unde — după spusa prietenului — se putea discuta în voie. Se aşezară într-un colţ şi comandară vermut cu gheaţă. La casă trona o frumoasă italiancă, care intrase în faza primejdioasă a depunerilor de grăsime. La cîteva măsuţe de marmură albă, se juca domino. Clienţii erau serviţi de către un bărbat suplu, oacheş, de

vîrstă nedefinită, fiind în acelaşi timp şi patron şi chelner şi fericitul soţ al „casei".

— Nu te-ai schimbat, zise Tadeusz, ca să spargă gheaţa.

— Nici dumneata — deloc.

— Ei, totuşi...

— Parcă ne-am fi despărţit ieri.

— Oricum, a trecut ceva timp din noaptea aceea de septembrie.

Figura prietenului rămăsese în esenţă aceeaşi — bine rasă, oacheşă, rumenă. Însă acum era cu mult mai plină — deci întrucîtva schimbată.

„Îi priesc macaroanele !" gîndi Tadeusz.

Avînd ochii uşor holbaţi, prietenul şi-i închidea pe jumătate deseori, ceea ce îi dădea un aer foarte recules. Acestui chip — mai mult sau mai puţin acelaşi — i se adăugase un detaliu nou : pipa din colţul gurii, pipă pe care sociologul o potrivea mereu cu mîna stîngă. Prietenul niciodată nu cunoscuse sărăcia. O rudă din America îl întreţinuse la studii. Actualmente, întreaga lui înfăţişare mărturisea o oarecare — altminteri îndeajuns de banală — bună-stare. Costum din stofă bună, modernă, în carouri, cum purta în Italia fiecare al doilea bărbat. Ghetele de culoare roşie-sîngerie şi şosetele violete cu dungi albe erau la fel cu multe altele văzute de Tadeusz de cînd trecuse graniţa, la Tarvisio.

„Americanizat din creştet pînă-n tălpi", gîndi Tadeusz.

— Am ales barul ăsta fiindcă proprietarii încă nu cîştigă suficient ca să-şi cumpere un dulap cu muzică ! Pîn-or să se-mbogăţească, putem sta liniştiţi de vorbă. Pentru moment, singura muzică o produc pietrele de domino.

— Asta îşi are farmecul său. Mi-aduce aminte de Paris...

— Sînt în stare să mînuiască pietrele astea din zori pînă-n noapte !

— Şi cînd mai muncesc pentru a-şi ţine viaţa ?

— Cînd joacă domino.

Clientela barului părea formată din persoane care se vedeau zilnic. Se salutau cu veselie. Glumeau cu „casa". Partenerii de domino se strigau pe nume. Se-aşezau la măsuţe şi prindeau să ciocănească — cioc-poc — game cromatice pe clape negre. Piatră lîngă piatră. Cioc-poc. Se tratau cu ţigări. Schimbau cîte o vorbă-două. Unii plecau. Cei rămaşi ciocneau-pocneau mai departe. Aşezau pietrele c-un cioc-cioc. Le ridicau cu poc-poc. Piatră lîngă piatră. Cioc-poc. Cioc-poc.

— Ce popor muzical, nu-i aşa ?

— Sînt curios la ce lucrezi acum ? întrebă Tadeusz.

— Ceea ce fac n-are aproape nimic comun cu ştiinţa. Totuşi trăiesc din asta — ca emigranţii.

— Păcat că nu mai scrii.

— Aici sînt felurite mijloace de cîştig. Dar nu chiar aşa de multe, cum s-ar crede.

— După război pretutindeni a fost greu.

— Aici se poate trăi. Sigur ! Însă trebuie să renunţi la unele ambiţii. Iar pe deasupra — nu ştiu dacă ţi-am spus — am întemeiat o familie.

Spre mirarea lui Tadeusz, prietenul nu ceru veşti despre Polonia. Nu-l întrebă nimic şi, fireşte, fură evitate amintirile. Nu părea încîntat nici de ce se

petrecuse cu el, nici de cele ce se petreceau în jurul lui.

— S-au văzut tot soiul de lucruri pe vremea războiului. Şi după război. Multe chestii ciudate. Am avut putinţa să-mi aprofundez considerabil cunoştinţele sociologice.

Istorisi povestea unor detaşamente poloneze — o poveste cu nişte sume mari de bani pentru armată ce se depăna în stil senzaţional.

— Ar fi un scenariu grozav pentru un film poliţist, observă Tadeusz.

— Da' cine-ar avea curajul să-l turneze ? Şi-i păcat, fiindcă mai trăiesc vreo doi dintre eroii principali. Natural, în afară de cei morţi, conform scenariului.

Ironiză tînăra democraţie italiană, gen *„tutti-frutti"*.

— Seamănă cu unii eclectici de-ai noştri dinainte de război.

După opinia lui, partidele de stînga constituiau o importantă ramură a industriei italiene : „A doua după turism !"

În comparaţie cu relaţiile ce domneau în Occident, prietenului lui Tadeusz i se părea că Polonia are o situaţie impresionantă. Transformări, prefaceri — mari prefaceri — nu totdeauna chiar plăcute — dar e inevitabil. Însă ce avînt ! Parcelarea solului, reconstrucţie, electrificare.

— Avem unele greutăţi, bătaie de cap, îngăimă Tadeusz, cu sfială.

Prietenul nu se lăsa abătut de la poziţia lui.

— Ţăranul a căpătat pămînt. Poporul — învăţămînt gratuit. Ţara — o industrie modernă !

Lui Tadeusz nu-i venea să-şi creadă urechilor. Compara cele auzite cu discuţia purtată la Padova. Mai avea puţin timp pînă la ora fixată pentru vizita la profesor. Se-ndreptă deci către un palat, pe care ghidurile obişnuite nu-l recomandau turiştilor. Custodele — un moşulică — era fericit că-i vine un vizitator. În semn de consideraţie cu totul specială, îi deschise o săliţă lăturalnică, încuiată, unde se aflau două fotolii în stil Renaissance. De pe frumoasele exemplare se tăiaseră bucăţi mari din îmbrăcămintea de piele imprimată cu desene aurite.

— Preţul eliberării noastre, zise bătrînul c-un zîmbet amar.

— Polonezii ?...

— Nu, neozelandezii.

Tadeusz răsuflă.

— Ocupaţia, dragă domnule, costă scump. Dar şi pentru libertate se plăteşte ! încheie filozofic custodele, încuind săliţa cu fotoliile istorice.

Profesorul îl primi pe Tadeusz în cabinetul bine cunoscut. Pe birou — ca totdeauna — multă corespondenţă de rezolvat. Aceleaşi fotolii stil, de altădată. Sub fereastră un vas mare cu irişi. Tălpile îşi căutau vechile urme printre motivele purpurii şi violete ale covorului. Ochii se înălţară spre cele două pînze olandeze. Pe una din ele o moară de vînt cafenie măcina nori rostogoliţi pe cerul nesfîrşit. Pe cealaltă — mari talazuri de-un verde-clar purtau, jucăuşe, o corabie mică, albă, exagerat muiată-n vopsea de ulei.

— Am invitat cîţiva cunoscuţi, zise profesorul.

Primul sosit fu un tînăr ziarist polonez emigrat. Semi-băieţandru, semi-soldat. Pseudo-veteran cu obraji de domnişoară şi cavalerist cu ifose. Veston

Clubul cărţii digitale 2024

negru, cămaşă albă, cravată elegantă — şi pe lîngă toate acestea, pantaloni strîmţi kaki şi cizme de ofiţer cu carîmbi tari. Fuma necontenit ţigări americane. De la-nceput îl întrebă pe Tadeusz dacă urmase vreun curs ideologic la universitate. Şi cînd acesta, puţintel jignit, răspunse că nimeni nu-l obligase să-şi schimbe sensul cercetărilor, celălalt prinse a-l examina chiorîş.

Curînd sosiră şi ceilalţi oaspeţi. Printre ei, erau vreo doi cunoscuţi ai lui Tadeusz de pe vremea studiilor în Italia.

— Deloc nu v-aţi schimbat.

— Nici dumneavoastră, cîtuşi de puţin...

— Puţin, totuşi...

— Parcă ne-am fi despărţit ieri...

Tadeusz clătină din cap. Din acea după-amiază de iunie 1939, se scursese destul timp pentru ca toţi cunoscuţii de odinioară să devină — din admiratori şi adepţi ai imperialismului absolut — luptători pentru libertate şi lăudători fierbinţi ai regimului democratic.

Ziaristul pseudo-compatriot considera probabil limba italiană un fel de esperanto, ceea ce limita participarea sa la discuţiile celor de faţă la tratarea tuturor cu ţigări americane. Profesorul se îngrăşase şi parcă mai încărunţise, deşi Tadeusz avea impresia că dintotdeauna îl ştiuse cu păr alb. Îşi păstrase aceeaşi condescendenţă elegantă în disputele ştiinţifice. Îşi amintea de ultima vizită a lui Tadeusz.

— Vorbiserăm despre longobarzi.

— Ca totdeauna — despre longobarzi, domnule profesor.

— Cine-ar fi zis atunci... Ştiţi, bietul Gino a căzut pe frontul de est. Gino fusese pe vremuri asistentul profesorului. Palid, cu ochelari în ramă de os. Se cam certaseră în timpul acelei ultime vizite din ajunul războiului. Tînărul asistent era influenţat pe-atunci de istoriografia germană. Considera cuceririle longobarde drept prima tentativă de creare a statului italian. Zdrobindu-i pe tragicii, eroicii longobarzi (Tadeusz cunoştea bine stilul acesta din lucrările germane), Carol cel Mare întîrziase cu o mie de ani unitatea naţională italiană. Tadeusz atrăsese atenţia belicosului coleg asupra sistemului de unificare longobard : uciderea nobilimii şi-a păturii culte romane, confiscarea tuturor bunurilor în folosul cuceritorilor germanici şi înrobirea păturilor de jos din ţara învinsă.

Profesorul făcuse un gest ce amintea gestul cu care Cristos potoleşte marea, în cine ştie ce tablou de veche şcoală italiană. Apoi sunase. Intrase o fată drăguţă cu părul arămiu. Avea ochii alungiţi, cu lucire umedă. Şorţuleţ alb pe rochia neagră şi cochetă scufă pe cap. Adusese o tavă cu piersici. Pusese apoi pe masă un frumos serviciu de vin din sticlă sieneză. Din urciorul cu ornamentaţie albverzuie se prelingea vinul auriu în cupele ornate cu alb şi verde...

— Bietul Gino a căzut, oftă profesorul.

Atunci Tadeusz îşi rememoră cealaltă temă a discuţiei de odinioară. Carol cel Mare, după înfrîngerea longobarzilor, desfăcuse palatul lui Teodoric de la Ravenna şi-l transportase în Franţa...

— Cu aprobarea papei, subliniase Gino.

— În istoria transportului, o atare acţiune n-a fost de mai mică importanţă decît trecerea Alpilor de către Hannibal, observase un musafir.

În calitate de polonez, Tadeusz vedea problema sub un aspect mai puţin scientist.

Veneţienii au ridicat din Constantinopol cei patru cai auriţi ai lui Lisip şi i-au aşezat pe frontonul bazilicii San-Marco. Spaniolii s-au înstăpînit pe Alhambra şi pe moscheile arabilor. Turcii au răpit grecilor sanctuarul înţelepciunii divine. Suedezii au jefuit în Polonia sacristii şi biblioteci. Spaniolii şi francezii au despuiat în Italia catedrale şi palate. Mai tîrziu, englezii au jefuit în mod ruşinos Acropole... Oare istoria lumii trebuie să fie numaidecît o cronică a jafurilor ?

— În decursul istoriei totuşi s-au mai îmblînzit deprinderile cuceritorilor, rosti împăciuitor profesorul.

— Numai într-o anumită măsură, replică Tadeusz.

— Ce vreţi să spuneţi ? întrebă Gino, provocător.

Era clar că s-aştepta la vreo aluzie referindu-se la răpirea de către italieni a operelor de artă etiopiană din Abisinia.

— Cucerirea şi anexarea împrumută adesea masca cercetărilor antropologice şi a studiilor de etnogeneză.

Tadeusz aminti despre încercările savanţilor germani de a reconstrui mausoleul lui Teodoric. Istoricii culturii de pe Spreea şi Elba revendicau pentru poporul lor arcurile de pod, contraforturile de castele, turlele şi bolţile bisericilor, visările gînditorilor mistici, basmele populare, concepţiile filozofice. Ba chiar şi capacitatea trăirii tragice şi dragostea

pentru peisaj !... Tot ce se putea revendica ! Dante, în al XVII-lea cînt al *Infernului* îi numeşte pe germani lacomi : *„li Tedeschi lurchi“*. S-ar fi zis că prevedea ceasul cînd filologia germană avea să releve elementele pur germanice din a sa *Divină Comedie.*

— S-au dus acele timpuri, întrerupse Gino.

— Nu prea s-au dus, replică Tadeusz. Istoricul de artă vienez Josef Strzygowski aştepta cu nerăbdare din partea Germaniei wilhelmiene izbăvirea Europei de sub jugul culturii greco-romane. Făcea excepţie numai pentru Leonardo da Vinci, Michel-Angelo şi Giorgione, pe care-i socotea, dealtfel, „mari germani“ ! Un marş al armatelor germane spre inima Rusiei ar fi însemnat pentru el o întoarcere pe străvechiul drum din vremea migraţiei popoarelor germanice spre obîrşiile nordice — spre Altai, spre Iran. Imperialismul german poseda — după opinia lui — un caracter istoric. Expansiunea politică a imperiului mergea — zicea el — pe două căi predestinate : direcţia arică — Ucraina, Armenia, Persia şi direcţia uralo-altaică — Ungaria, Bulgaria, Turcia. După înfrîngerea lui Wilhelm al II-lea, renumitul istoric de artă a devenit pe faţă un fel de Tirteu al rasismului şi nordismului. La-nceput anexase arhitecturii arice „spaţiul“, „elementul religios“ şi „ideea eternităţii“. A celebrat neostenit în studiile sale măreţia, patosul, destinul, tragismul şi misiunea istorică a Miază-Nopţii. Acum proroceşte apariţia grabnică a „regeneratorului nordic“.

Atunci — înainte de război — se lăsase o tăcere stînjenită. La fel şi acum, după război. Şi stînjenirea aceea avusese o semnificaţie — anume că după înfrîngerea Poloniei şi Franţei, după nimicirea a

jumătate din Europa, tocmai în momentul cînd diviziile germane blindate se îndreptau spre Moscova, Strzygowski se considerase drept Ioan-Înainte-Mergătorul şi Botezătorul noii epoci. Iar nordica sa Evanghelie o dedicase „noii Europe în leagăn“.

— Bietul Gino a căzut, oftă din nou profesorul.

— Iar eu, printr-o minune, am supravieţuit cuceririi longobarde.

— Din fericire, războiul a trecut, se consolă cineva din cei prezenţi.

— Au fost ani grei. Admiratorii politicii longobarde începuseră să realizeze pe pămîntul nostru „comunitatea europeană“. Pe europenii vii îi reuneau în lagărele morţii. Pe cei morţi în gropi comune şi-n cuptoarele crematoriilor.

Noul asistent, succesorul lui Gino, se foia neliniştit. Profesorul ridică mîna cu gestul său hieratic, părînd să potolească vîltoarea mărilor. Apoi sună. În prag se ivi o fată drăguţă cu păr arămiu. Ca şi cea dinainte de război, avea ochii alungiţi cu lucire umedă. Şorţuleţ alb pe rochie neagră şi scufă cochetă pe cap. Lui Tadeusz îi zvîcni inima. Piersici ! Acelaşi frumos serviciu din sticlă sieneză cu ornamente alb-verzui !

„La naiba ! se revoltă în sinea lui. Pe ăştia nimeni nu i-a gonit aiurea ! Nu i-a dat afară din case ! Nimic nu li s-a prăpădit ! Nimic nu li s-a furat !“

În copilărie, la lecţiile de religie învăţase că arca lui Noe se oprise pe muntele Ararat în Armenia. La maturitate, se convinsese că biblica navă se oprise pentru mai scurt ori mai îndelung timp în diverse alte părţi ale lumii. Cînd venise ca să mulţumească renumitului istoric pentru recomandaţia graţie căreia obţinuse viza italiană, se-ntrebase : oare arca lui Noe nu cumva se oprise lîngă un deluşor din preajma Padovei, unde se afla vila renumitului savant ? Oare n-o fi coborît acolo pe furiş, incognito, pe-acel loc apocrif, o parte dintre călătorii arcei ? Dimpreună cu ceva provizii, ceva deprinderi, o seninătate a spiritului, nişte porţelan şi majolică, un pic de nepăsare pentru soarta restului lumii, precum şi diverse şorţuleţe şi scufe pentru fete drăguţe — subrete cu părul arămiu.

Profesorul îşi ceru scuze că onorurile de gazdă le făcea în locul său asistentul.

— Medicii mă asigură că totul e-n ordine cu mine. Dar mi-au recomandat să mă cruţ.

— Arătaţi splendid, domnule profesor.

— Totuşi...

— Nu v-aţi schimbat cîtuşi de puţin.

— Ei, aşa, niţeluş...

Asistentul turnă vinul pal-auriu în cupele ornate cu alb şi verde. Ziaristul emigrant îi tratarisea pe toţi cu ţigări americane.

Cioc-poc. Sunet-ciocnet. Cioc-poc-sunet. Poc-cioc-ciocnet.

— Profesorul m-a întrebat ce impresie mi-a făcut călătoria. Se pare că l-am decepţionat.

— Da' de unde. Vorbeşte despre dumneata cu cea mai mare stimă.

— Înainte de război am fost de cîteva ori în Italia. Din pricina longobarzilor mei. Dar şi din pricină că-mi plăcea Italia. O consider drept a doua mea patrie — patria spirituală. Însă niciodată n-am

trăit — atunci — o bucurie atît de profundă ca acum.

— Pot să-mi închipui.

— Aşa ceva nu se poate închipui. Trebuie s-o trăieşti tu însuţi.

Şi povesti ce se petrecuse cu el din clipa cînd trenul — dimineaţa — ieşise din defileurile Alpilor. Dincolo de geam, peisaj de munte fragmentat. Jos, aproape de roţile vagonului, o străvezie apă de munte. Se prelingea din stei în stei, din piatră-n piatră. Lui Tadeusz i se părea că se leagănă pe-o plută. Ca un nou Odiseu. Uşor, dibaci se strecura printre colţoase recifuri. Mereu îl înghiţeau tunelurile, mereu noi Scylle şi Charybde, pentru ca — în cele din urmă — să-l azvîrle pe malul înfloritei Lombardii.

— Mă simţeam ca Odiseu, care din toate încercările îşi salvează numai capul cel gînditor.

În Biblie, patriarhul Noe îşi mîntuise familia şi averile. Cu totul altfel stau lucrurile în *Odiseea*.

— Îţi mai aminteşti cuvintele lui Odiseu despre fuga lui din grota Ciclopului Polifem, pe sub pîntecele berbecului ?

Prietenul făcu semn că nu mai ţine minte.

E un pasaj interesant : *„Léchno steinómenos kai emoi pykina fronéonti"*.

„Iată-l, păşeşte berbecele meu... cam greoi : şi de lînă, —
„Şi mai cu seamă de mine, ce-adînc mă gîndeam la de toate" [1]

[1] Homer, *Odysseia* I—XII, trad. de Cezar Papacostea, (Buc. 1929) Cîntul IX.

Biblicul bărbat şi-a salvat familia şi dobitoacele. Eroul homeric a pierdut totul în mare. Gol, s-a tîrît pe ţărm după ultima ispravă. Şi-a salvat creierul cugetător.

Cînd Tadeusz pătrunsese cu „pluta" sa în desfătătorul pămînt al Italiei, sunau clopotele undeva lîngă Udine, apoi la Conegliano. Nu-l mişcase acel zvon, spre mirarea scandalizată a preotului care şedea în acelaşi compartiment. Îşi aminti cele mai tragice momente din timpul războiului. Plînsul spasmodic al femeilor pe străzile Varşoviei, cînd germanii porunciseră ca să se tragă clopotele, fiindcă se intrase-n Paris. Mai tîrziu urmaseră clipe mult mai cumplite, dar poate aceea fusese cea mai tragică.

Ca recunoştinţă faţă de Domnul, Noe clădise un altar şi jertfise prin arderea de tot dobitoace şi păsări curate. La fel, Odiseu, după fiecare salvare din primejdie, aducea jertfe zeilor. Din arcă ieşise o grămadă de oameni, care nu tîrzie vreme avea să umple lumea cu nedreptăţi de tot felul. Odiseu abia scăpa de moarte şi pe dată căuta cui să fure cîrdul, turma ori stolul. Cataclismele n-au îndreptat omenirea. Totuşi ele n-au trecut chiar fără să lase urme. S-au mai înnobilat zeii ! Ce mare prefacere se săvîrşise în cursul celor patruzeci de zile şi nopţi de ploaie ! Teribilul Iehova dinaintea potopului fusese neiertător pentru fiarele codrilor şi zburătoarele cerului. După potop, Domnul priveşte cu înţelegere la slăbiciunile omeneşti : „Căci simţirea şi gîndul inimii omului înclinate sînt spre rău din pruncia sa". Şi făgăduieşte că — cu tot răul pornirilor omeneşti — nu va mai blestema pămîntul : „Pentru fiece zi pe pămînt nu vor înceta semănat şi secerat,

frig şi căldură, vară şi iarnă, zi şi noapte, necontenit."

Mintea, care închipuise şi atribuise Domnului gîndul răzbunător al nimicirii lumii, a însemnat doar una din fazele dezvoltării umanităţii. Cugetul, care i-a insuflat Creatorului compătimire pentru creaţia sa, e o altă fază. Mai matură. Umanistă.

Şi Moise şi Homer simţiseră nevoia unei alianţe între om şi univers. Prin eroii săi mitici, omenirea îşi exprimase năzuinţa către perfecţionare şi înnoire. Cei salvaţi de distrugere fură cuprinşi de dorinţa unei măreţe şi de astă dată definitive katharsis.

— Ceva asemănător am trăit eu în Italia, îşi încheie Tadeusz povestirea. M-am simţit ca Odiseu-catehumenul scăpînd gol de la înec. Eram spălat de noroiul şi sîngele războiului. Azurul italian mă-nveşmîntase în strai de inocenţă. Revenisem la harul umanităţii. Şi nu vreau să-mi mai mînjesc ochii cu vederea crimei. În insurecţia varşoviană mi-am pierdut totul. Mi-am salvat numai creierul. Cred că acest creier trebuie acum să cugete... ca şi al lui Odiseu. La ce ? Nu cred c-ar putea să aibă o sarcină mai nobilă decît să cugete la aceasta : cum să facem ca să nu mai fie niciodată potop !

Prietenul asculta în tăcere.

— Toate astea le-am spus cînd l-am vizitat pe profesor, la Padova.

— Ştiu.

— Cei de faţă m-au ascultat surprinşi, stingheriţi.

— Ştiu.

— Îmi închipui ce comentarii vor fi făcut.

— Nimic grav. Au ajuns la convingerea că din pricina dureroaselor experienţe de război ai căzut în misticism.

— Bună treabă !

— În condiţiile noastre de pe-aici, eticheta nu-i deloc proastă.

4

TADEUSZ o căuta neîncetat şi pretutindeni pe Zanze : prin cheiuri, ţărmuri, portice, ulicioare, colţişoare şi unghere ale Veneţiei.

Pe canale pluteau bărci încărcate cu var şi mortar. Un remorcher trăgea după sine o ambarcaţie ticsită cu cărămizi. Pe urmele ei, veneau plute întinse cu nisip şi scînduri. După ele, cu greu îşi făceau drum şlepuri pline cu grămezi de moloz. Pompierii goneau în bărcile lor roşii cu motor. S-ar fi zis că se pune la cale un fel de migraţie : pe vrafuri de zdrenţe şi de boccele cu aşternut, stătea cocoţată cîte o familie întreagă ; copiii ocroteau pe genunchi vreun pudel alb, vreun cotoi fumuriu sau colivii cu papagali verzi.

Pe canalele mai largi circulau bărci-depozite de alimente sau de vinuri, cu stive de butelii învelite în împletitură de rafie.

Pluteau luntri-florării, luntri-fructării, ambarcaţii-bazine cu peşti şi crabi. Frigorifere plutitoare, din care hamali încovoiaţi, păşind cu băgare de seamă peste podeţele înguste, cărau în spinare jumătăţi de bou, ale căror cozi se tîrau pe caldarîmul cheiurilor.

Oamenii trăiau şi munceau pe apă. Intrau cu lotca pînă în tinda locuinţei. Pragul casei era un mic debarcader. Balconul era o terasă deasupra apei. În oale de lut, spălate de valuri, se înălţau,

cățărîndu-se pe sîrme sau araci de fier, plante agățătoare. Astfel se ridicaseră balcoane aeriene și umbrare verzi suspendate, țîșnind din amforele de argilă purtătoare de flori și verdeață.

Pînă și strădutele străbătute cu piciorul în căutarea insesizabilei Zanze erau adesea tainice pîrîiașe de apă. În decursul veacurilor se săpaseră noi canale. Și invers : cîte o limbă de mare era barată de aluviuni și se transforma în stradă-stăvilar ; doar numele păstra urma vechiului pîrîu — numirea spaniolă de *rio*. Și la drept vorbind fiece Campo, Campiello, Campezzo sau Largo — gradare și frazare a numirii obișnuite de piață — era cîte o plută ascunsă sub dale, dedesubtul căreia vuiau apele.

Într-o zi, înainte să se deschidă biblioteca, intră în bazilica San Marco. Liturghia era pe sfîrșite. Sub cupolă se-mpletea și se despletea contrapunctul glasurilor de băiețandri și al fumegărilor de cădelnițī. Tadeusz făcu cîțiva pași în semiîntunericul solemn și avu deodată senzația că pămîntul i se clatină ușor sub picioare. Pardoseala bisericii era ici și colo vălurită. Ridicături și adîncituri aminteau de pulsul subteran al mării. Mozaicurile se-ncovoiau sub talpa omului, precum suprafața lagunei sub pașii vîntului. În mijloc, pardoseala se-nfățișa ca o oglindă întinsă. Talazul ce se rostogolise pîn-aici avea o frazare mai amplă. Crăpaseră uriașe dale de marmură, se sfărîmaseră plăci de mozaic, împrăștiind sub picioarele credincioșilor un neprețuit caleidoscop de stele albe, verzi și purpurii, de tot atîtea pătrate și romburi. Venețienele venite la-nchinăciune făceau pași șovăielnici, de parcă nu coborîseră încă din gondole. Pe pămîntul uscat, pietrele și marmurele

continuau la nesfîrșit ritmul de barcarolă. Femeile îngenuncheau pe coama valurilor și sărutau smerit unda ce se-nvolbura în fața lor.

Aici Tadeusz dădu peste o urmă a Zanzei. Safirul, aurul, verdele și vioriul mozaicului — erau temele coloristice ale nopții meridionale, cu motivul precumpănitor al nostalgiei. În biserică indiene cu figuri sfioase. De la cocurile de păr negru pînă la picioarele goale în sandale — învăluite-n tul trandafiriu, în văluri de ametist, în nourași de culoarea peruzelelor. Rătăceau prin umbra sanctuarului, femei vii cu fetișoare brune și delicate, cu ochi arzători și cu brățări de aur pe brațe. Apropiate ca o revelație a culorilor. Coborîseră de pe murii catedralei, pentru ca orientalismul venețian s-ademenească ochii contemporanilor.

Sub turnul cu ceas, un cleric anglican discuta cu o institutoare irlandeză, înaltă și slabă. Subiectul era leul sfîntului Marcu. Pe columna din Piazzetta, leul stă tolănit pe Evanghelie. Pe frontonul bazilicii, își sprijină pe Evanghelie numai ghearele. Iar pe turnul cu ceas, ține-n labele sale puternice Evanghelia deschisă. Institutoarea era înclinată spre a susține că animalelor de pradă le place grozav Sfînta Scriptură. Anglicanul răspunse evaziv că, după opinia lui, apărarea Evangheliei de către leul sfîntului Marcu ar constitui lucrul cel mai nevinovat din cîte înregistrase istoria acestei specii de fiare, de cînd lumea.

Institutoarea nu se dădea bătută. Cu o mină foarte senină întrebă la ce pasaj anume — după opinia cuviosului cleric — i-au poruncit venețienii leului să deschidă Evanghelia lui Marcu ? Oare la

cuvintele : „Neamul acesta cu buzele mă cinsteşte, iară cu inima e departe de mine“ ? Ori la pasajul care-i previne pe zarafi şi negustori : „Mai lesne trece cămila prin urechile acului, decît îi e dat bogatului să intre-n împărăţia cerurilor“ ? Clericul îi atrase atenţia cum că leul acesta cu aripi — atribut de natură angelică — a depăşit graniţele condiţiei umane şi de aceea posedă dreptul de-a expune oamenilor adevărurile evanghelice. Institutoarea îl cam strînse cu uşa pe cleric, întrebîndu-l : cînd s-o fi petrecut acel „salt angelic“ în procesul de evoluţie a speciilor ? În arta babiloniană ori în viziunea profetică a lui Ezechiel ? Ori o fi un exemplu de fantezie grotescă din Orient ? Dacă n-or fi cumva rămăşiţe ale unor forme de tranziţie, azi dispărute ?! Că doar nu putem atribui antediluvienele sauriene înaripate imaginaţiei asiatice ! Dar basmul cu prinţul vrăjit în chip de şarpe şi retransformat în om ? Nu-i decît poetizarea trecerii de la tîrîtoare la mamifere !

Seara Tadeusz scria în jurnalul său :

„*Metamorfozele* lui Ovidiu reprezintă un exemplu poetic de înfăţişare inversă a stadiilor evolutive. Întoarcerea imaginaţiei către fazele anterioare ale vieţii. Poetul desfăşoară în sens invers întregul lanţ al dezvoltării de la om la reptile, la peşti şi la păsări, ba chiar mai înapoi, la plante şi la materia anorganică. E un fel de căutare a timpului pierdut pe planul dezvoltării speciilor. Timpul paleontologic, regăsit în chip de legendă. Fantasticul basm popular a salvat ceea ce pierise în memoria biologică a umanităţii.

Spre deosebire de *Metamorfoze,* basmele populare dau glas dorinţei de eliberare dintr-o formă evolutivă inferioară, exprimată în motivul ruperii vrăjilor, presimţirii unor forme de viaţă noi. Ar fi interesant de cercetat în amănunt diferenţa dintre concepţia catastrofei involuţiei şi a transformării evolutive, precum şi a motivării lor la Ovidiu — şi aceleaşi elemente în basmul popular (crimă, slăbiciune, nerespectarea făgăduinţei, curiozitatea vinovată).

Poate unicul exemplu de dublă evoluţie, simultană şi paralelă, de pierdere a atributelor umane şi de redobîndire a lor, ar fi celebrul pasaj din cîntul al XXV-lea din *Infernul* lui Dante ; dialectica perechе formată din omul-şarpe şi şarpele-om. Regresiune şi evoluţie organică. Bizar contrapunct genetic şi poetic.“

Căutînd-o pe Zanze, Tadeusz umbla prin diverse biserici. Astfel, descoperi că oraşul tragicului zaraf shakespearian Shylock numără o sumă de biserici dedicate eroilor biblici. Patroni ai bisericilor erau aici : Iacob-patriarhul, Moise dătătorul-de-legi, Iov, dreptul bărbat cu frica lui Dumnezeu, Samuel-judele, prorocii Ieremia şi Daniel, marele-preot Zaharia, precum şi bătrînul Simeon, cunoscut din povestirea evanghelică a purificării Mariei în templul ierosolimitan. Acestui Simeon îi surîsese norocul în chip cu totul neobişnuit : a ţinut o clipă în braţe pe pruncul divin, l-a blagoslovit, i-a prezis maicii lui că sufletul îi va fi străpuns de sabia durerii — şi-n schimb s-a ales cu o biserică în evlavioasa Veneţie !

Pe cînd făcea asemenea pelerinaje, Tadeusz întîlnea nenumărate mătuşi cu şaluri de dantelă neagră, cuconiţe nostime cufundate în devoţiune, canonici

rotofei, prelaţi rumeni şi nişte prevăzători fraţi-monahi. Numai pe Zanze nu o descoperi nicăieri.

Dimineaţa-n zori, principala arteră pentru pietoni se transforma într-un iarmaroc nesfîrşit. Pe tejghele — sepii proaspete, pete de cerneală cărnoase, opalescente. Ţipari sclipitori, negri, şerpuitori, cu frumoase încrustaţii aurite, ca nişte arme orientale. Peşti împletiţi parcă din pai stacojiu, amintind pălăriile femeieşti de plajă. Peşti coloraţi cu aripioare sîngerii. Ştiuci de mare, părînd lacome şi după moarte, cu acele dinţilor rînjiţi. Unii peşti aveau spinările plate, bune să-noate la suprafaţa apelor calme — aşa gîndea Tadeusz, în fantezia lui — spinările altora erau curbate, desigur spre a înfrunta valuri furtunoase. Pe o masă mare, acoperită cu tablă de zinc, se tăia cu ferestrăul un ton, ca un trunchi de ulm cu lemn roşu. Retezături egale, netede, din trunchi de peşte. Unele stau culcate, altele cu coama ţeapănă-n sus. Fantomatică stivă de lemne tăiate.

Mai încolo, pe o scîndură lată scînteia un peşte fabulos. Pînă la jumătatea corpului, era din iris violet. De la jumătate — nufăr galben ori aur lichid. Aripioarele delicate — învoalte ca petalele de floare. Cînd va fi înotat sub apă, cele două culori se vor fi confundat în verdele undelor. Fusese o parte integrantă dintr-un element. Dispăruse ca bizarerie, pentru a trăi pe plan panteistic. Plasa pescarului dezabstractizase peştele, răpindu-l din talazul verde. Desvrăjit de esenţa marină, el murise în superba lui primă ipostază. Acvaticul iris de aur se descompunea prin moarte în două culori vegetale. Pierise parcă doborît de manifestarea propriei splendori.

Coşuri pline cu arici de mare, colţuroşi, ţepoşi, suri, verzi şi bruni ; cînd li se desfăceau învelişurile, se zărea în lăuntrul de mărgean cuibuşorul de carne macră comestibilă. În cutii din coajă de tei, forfoteau capete şi picioare de crabi-arici, raci, păianjeni de mare. În coşarce din papură zăceau tot soiul de moluşte, cu cochilii sau fără, scoici, stridii, melci, mai mari sau mai mici, mititei, mărunţi de tot.

O anumită specie de crabi atrăgea atenţia prin factura lor modernă, cubistă şi prin culoarea de platoşă oţelie : modelaţi parcă din veche cărămidă sfărîmată, colţuroasă şi presărată pe-alocuri cu stropi de violet strident. Cît despre forma clasică, ea era reprezentată de crabul pătrat, de mărime mijlocie, numit *„granchio“* sau *„granzevolla“*. Avea o carapace alb-mată, cu linii drepte încrucişate geometric. Tadeusz îl salută ca pe-un vechi cunoscut. Pe-o asemenea vietate pluteşte amoraşul de pe zidul uneia din casele dezgropate la Pompei ! În general, toată această obşte marină etalată pe dale, scînduri, rogojini şi frunze, în străchini, hîrdaie, paporniţe, arăta de parc-ar fi fost desprinsă vie din stucaturile pompeiene, mozaicele greceşti, de pe vaze, fresce şi pardoseli romane.

În nişte coşuri plate, rotunde, cît roata carului, împletite din răchită verde şi proaspătă, erau puşi morcovi strălucitori, rumeni, ţelini albe şi praz cu plete înfoiate, ceapă în cămăşuţe gingaşe, de culoarea caldă a ivoriului. Cumpărătorii întorceau pe toate feţele harbujii din lăzile de lemn, rostogolindu-i dintr-o parte într-alta, ca pe nişte bile enorme de biliard. Ardeii turceşti verzi, cărămizii ori de un gălbui de caisă, aveau forme neregulate, originale, moderniste. Scînteiau ca nişte mostre de lac pentru

Biblioteca cărţii digitale 2024

producţia americană de automobile. În contrast cu pătlăgelele vinete, pîntecoase, mari, uşor curbate, cu indigoul lor sumbru-mat. În Italia îl frapase pe Tadeusz un vădit progres al cartofului. Barabulele vulgare, cele mai obişnuite, curat spălate, fără excrescenţe şi noduri — spre deosebire de cele din cămările şi pivniţele noastre desconsiderate — aici se-nălţau la rang de nobile roade ale naturii : stăteau în vecinătatea lămîilor, portocalelor şi piersicilor.

În pieţele de zarzavat se aflau aproape exclusiv gospodine, soacre şi mame, cu copii de mînă. Zanze nu putea fi în mijlocul lor. Tadeusz nutrea mai multe speranţe în ce privea fructăriile, unde se grămădeau fete şi femei mai tinere. Acolo îşi etalau farmecul perele de atlaz cu nume germane sau engleze. Miresmau piersicile zugrăvite cu aur şi roşu. Aromaţii pepeni galbeni înfăţişau pe globurile lor meridianele de vinişoare şi artere. Nucile de cocos purtau haină groasă din rogoz, asemeni legendarilor eremiţi ai Orientului. Jos pe pămînt, pe rogojini, zăceau enormi dovleci despicaţi. La un moment dat, Tadeusz avu iluzia c-o vede pe Zanze luînd în palme una din acele minunate străchini cu miez de caisă şi cu margini verzi crenelate. Grăbi pasul ca să se convingă că era o străină oarecare.

Strugurii îţi furau ochii. Unii ciorchini erau străvezii, de un verde-candid, ca unda mării în dimineţile senine. Alţii întunecaţi, de culoarea safirului, asemenea amurgurilor de vară timpurie. Urmărind o anumită pistă în căutarea Zanzei, Tadeusz nimeri drept în faţa bisericii Santa Maria Formosa, unde zări, agăţaţi de corlate, ciorchini de struguri întunecaţi, de-un negru-albăstriu.

— *Nigra sum, sed formosa*... Sînt neagră, dar frumoasă, fredona driada-menada strugurilor.

Ascultase cîndva aria pentru soprano din *Vecernia* lui Monteverdi, transcrisă pe arpegii de orgă, în biserica Santa Maria-della-Salute. Glasul pur, sonor începea cu discrete registre de alto, căpăta dulceaţă, se ridica şi răsuna la înălţimi nebănuite de simţire, de forţă, de lumină. Sălăşluia în cîntul acela prospeţimea fecioarei şi maturitatea feminină într-o strînsă şi trupească împletire, ca în *Cîntarea Cîntărilor*. Acea urmă îl cîrmuise pe Tadeusz în inima nopţii şi-l făcuse să se piardă în preajma zorilor. Atunci îi oferise meandrele unei trăiri intime. Poem oriental, plin de antifoanele dragostei şi de mărturisiri pătimaşe. Arie pentru soprano, despre frumuseţea exotică, brună, ciorchini de struguri muiaţi în fierbintele albastru al nopţii meridionale, dorul după Zanze. Iar chipul tînăr abia ghicit se încheagă sub închisa pleoapă pînă la imaginea visată. Dar înainte ca buzele uscate să-i rostească numele, se destrămă odată cu cîntul plin de prospeţime, dulceaţă şi lumină, înălţat sub bolta bisericii della Salute : — *Nigra sum, sed formosa*... Sînt neagră, dar frumoasă...

A doua zi îşi reîncepu pribegirea pe uliţi, pieţe şi piaţete. Mereu şi pretutindeni acelaşi lucru. În faţa ochilor miraţi, se deparabolizau în mod plastic poveştile evanghelice despre înmulţirea miraculoasă a hranei şi pescuitul bogat al apostolilor în Galileea. Părea că toate „naturile moarte“ din muzeele lumii îşi ofereau aici peştii, crabii, cărnurile, orătăniile, zarzavaturile, poamele delaolaltă cu băuturile în urcioare, butelii şi pocale, întru săturarea foamei şi setei omeneşti.

La vremea prînzului o căuta pe insesizabila Zanze în centrul comercial al oraşului. Erau acolo nişte pieţişoare — adevărate bazare ale Orientului şi Occidentului. Potecuţe înguste fugeau în zigzag printre bogăţii şi splendori. Tadeusz se simţea ca un biet ciob de sticlă într-un fabulos caleidoscop. Tras, împins, ghiontit, rătăcea pe lîngă vitrinele sclipitoare, colorat, iluminat, multiplicat în scînteierile de cristale, arginturi, dubleuri, smalţuri, nestemate, juvaiere, sidefuri, oglinzi veneţiene, intarsii persane şi încrustaţii mauretane, pielării presate şi aurite, flacoane bizar tăiate pentru parfumuri, corale, broşe, inele, pandantive, lănţişoare, brăţări, dantele, mătăsuri, covoare moi şi-nflorate, strălucitoare blănuri siberiene şi canadiene.

Cea mai mare nădejde şi-o punea în postmeridianele *rendez-vous*-uri de turişti în Piaţa San-Marco. Piaţa semăna cu o deschisă arcă a lui Noe, din care ieşeau toate vietăţile, perechi-perechi de fiecare seminţie. Oarecum semăna şi cu turnul Babel. Curgeau acolo noian popoare, limbi şi straie. Femeile aveau părul asemeni aripilor păsării paradisului. Cortegii de brune cu reflexe albastre în pletele negre, de blonde angelice cu păr de in, exemplare de blonde roşcate şi de rusalce ale mărilor exotice. Mătăsurile orientale verzi sau de turcoază îşi amestecau frumuseţile cu cretoanele de plajă anglo-saxone. Unele doamne erau înveşmîntate cu desene vegetale. Altele — ornate cu romburi şi triunghiuri. În fine altele păreau fracţionate în linii şi cercuri la modul abstracţionist.

Norul de porumbei se smulgea de pe sol cu fîlfîit de aripi. Vijelia lor umplea văzduhul pieţei şi cobora liniştit la oarecare distanţă.

În aparenţă nu exista nici un raport între hărmălaia din piaţă şi faţada bazilicii cu armăsarii ei antici, cu bizantinismul, cu mauretanismul ei, cu creştinismul ei gotic. Cu toate-acestea, şi aici şi-acolo domnea un egal tumult de forme. Şi aceeaşi îngrămădire : coruri de îngeri, sfinţi bărbaţi adunaţi la soboare în poziţii incomode pe arcuri, frontoane, turnuleţe şi cornişe. Şi-aici şi-acolo o compoziţie deschisă, depăşind cadrul. Ceva de *commedia dell'arte.* Femei îndurerate în scenele patimilor Domnului ofereau parada modei curtene şi-a elegantelor patriciene din trecute veacuri. Aşa precum veselele lor strănepoate purtau în piaţă modelele contemporane.

În faţa bazilicii, stătea un bărbat cu faţa rotundă de tenor italian, îmbrăcat în negru după moda secolului al optsprezecelea. Era majordomul bisericii San Marco. Bastonul său condamna fără drept de apel braţele descoperite ale femeilor, umerii goi, gîturile dezgolite şi decolteurile adînci, alungîndu-le din peisajele paradisiace ale catedralei. Acolo, în reflexe aurii de soare, creşteau arbori cu frunziş din smaragd străveziu. Licărea cu reflexe dulci de safir viţa de vie. Săltau animale neprihănite şi se-nfoiau colorate zburătoare. Albi îngeri îngînduraţi păşeau prin biblica rezervaţie, păzind ca nu cumva Adam să calce pe gazoane, iar Eva să nu rupă ghioceii sau floarea-de-şofran.

În piaţă mişcare şi larmă. Într-o parte cafenelele Quadri şi Lavena, de cealaltă — cafeneaua Florian. Insule de măsuţe şi scaune, acoperite cu nailon mul-

ticolor. În jurul meselor se orînduiau grupuri pestrițe ale turismului internațional. Supraviețuitorii potopului se năpusteau nebuni spre „hoiturile" lăsate lor de soartă. Călătoresc, vizitează muzee și biserici. Își însușesc nume de pictori și arhitecți ai Renașterii. Se-mbată de muzică. Sînt gata să creadă lucru mare despre propria lor spiritualitate. Și între timp, fiecare își roade și își apără cu zel ciolanul găsit. Fiecare își caută cu grijă cîte o pradă. Ființele de după potop, oamenii-corbi !

Cînd orchestra de la Quadri își încheie seria de valsuri ale lui Johann Strauss, formația de la cafeneaua Lavena continuă cu operetele lui Franz Lehar. Mulțimea de turiști trecea de la o melodie la alta. Din tact de vals la ritm de serenadă. Din tonalitate în tonalitate își purtau plictisul și golul sufletesc — în ușoara, senina atmosferă dinaintea primului război mondial. Tadeusz observă că orchestra Lavena cîntă chiar după niște note vechi, îngălbenite. Poate că acele caiete mai păstrau în paginile lor amintiri de care nu se sinchiseau petrecăreții fără griji.

Iată c-a tăcut orchestra. Pauză la a doua jumătate de tact. Moment de-așteptare. Arcușele stau deasupra strunelor. Respirația muzicanților la gura instrumentelor de suflat. Degete pe tușe, clape și claviaturi. Acea clipă, acea pauză înainte de-a doua jumătate a tactului fu de ajuns pentru ca din reflexele de alamă ale tromboanelor, din licăririle semiaurite ale trompetelor și din fulgerele argintii ale saxofoanelor, să se întruchipeze peste Piazza San Marco trîmbițele uriașe ale Judecății de apoi.

Înainte ca dirijorul să dea semn orchestrei, ierarhiile cerești adunate pe portalul bisericii suflară fără veste în trîmbițele lor sacre.

Atunci s-a petrecut ceva care — printr-o născocire neașteptată — a împlinit pauza de la jumătatea tactului. Între Piazza și Piazzetta a izbucnit brusc în aer o fanfară de pulbere. Bubuiră mii de tobe. Ropotiră zeci de darabane. O larmă de pietre și cărămizi prăvălite se răsfrînse într-un strigăt de spaimă sub ceruri.

Se-nvîrtejiră cretoane englezești, carouri scoțiene, mătăsuri franțuzești, șaluri turcești, mănuși daneze, Havane, panamale, alpacale, brelocuri, dantele venețiene, mărgele de Murano, pălării din pai florentin, umbrele din Nisa, parfumuri pariziene, volane, fulare, museline, ghipiure, pene de struț, flori artificiale, evantaie, voaluri și panglici.

Trupuri strivite, schilodite.

În văzduh vîrtej de pene de porumbei. Sub grămezi de pietre căzute, rămaseră la pămînt gîturi în culori curcubeu, piepturi irizate și piciorușe de mărgean.

Figurile sfintelor împietriseră în groaza lor policromă pe mozaic.

Înnebuniți de spaimă, anticii armăsari de bronz se avîntau în gol pe soclurile lor de marmură, în geamătul și tumultul general.

La fel se va fi întîmplat și-n acea memorabilă zi de vară a anului 1902, cînd — săpată de talazurile subpămîntene — se năruise pe neașteptate vechea campanilă din Piazza San Marco.

5

DUPĂ ZADARNICE căutări, Tadeusz se hotărî să revină la lucrul său asupra manuscriselor. Şi chiar din prima dimineaţă o zări pe Zanze. Şedea la o măsuţă, la cafeneaua *Chioggia,* nu departe de biblioteca San Marco.

— V-am căutat prin toată Veneţia !

— Zău ?...

— Şi n-am făcut nici o ispravă.

— Nici nu voiam. De aceea am fugit de dumneavoastră.

— Trebuia să vă revăd.

— Mi-a fost ruşine de ce-am făcut.

— Dar a fost încîntător !

— Speram că n-o să mă găsiţi. Şi totuşi îmi făceam iluzia că poate ne vom reîntîlni.

— Într-adevăr ?...

Cochilia uneia din urechile ei, străluminată de soare, se colorase într-un ton de purpură caldă. Razele dimineţii îi mîngîiară obrajii, ca un delicat puf de pudră. La un moment dat, buzele ei — miez de piersică — se-nroşiră ca focul.

— Credeam c-aţi plecat. Treceam pe-aici în fiece dimineaţă.

— Şi eu care vă căutam în toate magazinele !

— Îmi făceam reproşuri şi plecam. A doua zi veneam iar. Nu puteam face altfel.

Cînd Zanze îşi puse picior peste picior, privirea lui Tadeusz se opri pe genunchiul ei stîng, un moment dezgolit. Sub ciorapul fin, se desena o vînă subţire de culoarea peruzelei. Se simţi mişcat de

acea fărîmiţă a trupului ei, de sub reţeaua fină de nailon.

De-atunci prinseră a se-ntîlni în diferite locuri nevizitate de turişti. Astfel, lui Tadeusz îi fu dat să vadă locuri şi lucruri, pe care nu le văd de obicei străinii. Odată, o aştepta pe Zanze într-o ulicioară la capătul scărilor ce coborau spre apă — fiecare treaptă mai verzuie decît cealaltă. Ultima era nota ce unea undele şi treptele. Unison verde-sumbru de apă şi marmură. Armonie şi împăcare. Alături o lotcă vopsită în albastru-viu. Răsturnată în apă cu fundul în sus atrăgea luarea-aminte ; albastrul strident în apă cobora cu o cvintă mai jos pe scara culorilor şi se răsfrîngea într-o nuanţă caldă, sinilie.

Altă dată punctul stabilit pentru întîlnire fu colţul dintre *Calle del Cristo* şi *Calle dell'Occa* (adică „fundacul gîştei"). Tadeusz spusese glumind că la Veneţia calea lui Crist se poate-ncrucişa fără supărare cu poteca gîştelor. În timpul acelei întîlniri, două băbuţe, îmbrăcate-n negru şi-ncheiate pînă la gît, îşi relatau, de la două ferestre situate faţă-n faţă, deasupra capetelor lui Tadeusz şi al Zanzei, cearta matinală a tinerei perechi de la etajul întîi şi meniul de prînz al locatarilor de la parter.

A doua zi, Zanze descoperi un pasaj lung, ca ţeava unei puşti de modă veche, din care izbucnea priveliştea luminoasă a canalului. În acel tunel se afla un atelier de frînghii. Tadeusz trase în piept aerul îmbibat cu miros de smoală : aici se lucra la odgoane ca pe vremea Serenissimei Republici. Un meseriaş stătea lîngă o vîrtelniţă joasă ce se rotea întruna ; un altul, ţinînd pe burtă un săculeţ cu zdrenţe şi retrăgîndu-se pas cu pas, îi înmîna celui-

lalt fîşii roşcate pentru răsucit pe vîrtelniţă. Pe măsură ce se-nfiripa frînghia, lucrătorul cu materia primă se depărta, mergea de-a-ndăratelea cu paşi largi spre deschizătura dinspre canalul cu apă luminoasă. Semăna cu un paianjen care-şi ţese pînza cu firul tras din pîntece.

Altă dată, alegerea Zanzei căzu pe-o mică piaţă, unde se uscau nişte rufe. Cîrligele de lemn, încălecate pe sfori, închipuiau în ochii lui Tadeusz şi-ai Zanzei scene din cine ştie ce cavalcadă de circ. Între clădirile foarte apropiate, frînghiile pe care atîrnau cearşafurile şi cuverturile ude se trăgeau cu ajutorul unor mici scripeţi, ca nişte cortine ale unui teatru fantastic pentru fericirea efemeră a îndrăgostiţilor.

În fine, într-o bună zi le trecu prin cap să dejuneze la mica *trattoria* din piaţeta Santa Fosca.

— N-am mai fost acolo de cînd ne-am cunoscut, spuse Zanze.

— Asta-i curată ingratitudine din partea noastră, susţinu Tadeusz cu ardoare.

Ocupară aceeaşi măsuţă de sub oleandru, pe-al cărui tulpină netedă se căţărau zorele. Comandară scoici şi un vin alb-verzui. Petrecură de minune la acel dejun. Chelnăriţa palidă, în rochie neagră cu guleraş alb, se miră că nişte biete moluşte pot să stîrnească atîta rîs. La un moment dat, observă că străinul care mînca scoici în tovărăşia italiencii, toarnă cîţiva stropi de vin într-una din florile căţărate pe tulpina oleandrului. Apoi amîndoi, rîzînd, îşi ciocnesc paharele de potirul zorelei.

— Mă bucură că v-aţi pus aceeaşi rochie în care v-am cunoscut.

— Doar e aniversarea noastră !

Ieşind, Zanze îşi azvîrli pe umeri un şal transparent zmeuriu-închis cu pătrate aurii. Podeţele urcau lin ca un val în suiş. Apoi coborau blînd, ca valul în cădere. Dinspre colţ venea un miros de cafea proaspătă. Se apropiară de uşa cafenelei acoperită cu o perdea din şiraguri de mărgele licăritoare. Zanze, ca o înotătoare, desfăcu perdeaua cu un umăr, apoi cu celălalt. C-un uşor zăngănit, undele de mărgele se-nchiseră în urma lor. Căpătară nişte ceşcuţe minuscule cu cafea tare, spumoasă ca o cremă. Mai prinseră cîteva acorduri dintr-o canţonetă napolitană transmisă la radio. Apoi două glasuri sonore, unul de bărbat, altul de femeie, se lansară să prezinte pe rînd o serie de reclame — rochii elegante de nuntă, ceaiuri hepatice, mobile cu vînzare în rate avantajoase, cacao cu virtuţi nutritive, cuverturi higienice pentru sugari, ciorapi fini şi rezistenţi, o cremă miraculoasă pentru riduri, maioneză excelentă în tuburi...

Cei doi se plimbară apoi alene de-a lungul ulicioarelor înguste. Pe faţadele bisericilor şi pe zidurile mănăstirilor se perindau, în chip de frescă vie, profiluri bărbăteşti expresive şi moderne coafuri feminine. Pe-alocuri, gambe zvelte şi rochii viu colorate se conturau pe fondul verzui al lagunei mîloase. Atunci frescele căpătau acea gingăşie aeriană a tapiseriilor flamande. Prin perdelele de mărgele azurii şi trandafirii de la uşile prăvăliilor se întrezărea bogăţia orientală a interioarelor. În faţa restaurantelor luxoase, lui Tadeusz i se părea că Zanze va agăţa cu capetele şalului mustăţile lungi ale homarilor expuşi în vitrină — ori că pe ea o vor înhăţa cleştii larg deschişi ai crabilor.

Se opriră lîngă statuia lui Goldoni.

— Un agreabil *bon-viveur,* zise Tadeusz.
— *Un po'trippone!* Începe să facă burtă! adăugă Zanze.
Nobilul bronz nu se prea potrivea cu catifeaua fracului și atlazul vestei. Însă Goldoni reușea să-și poarte cu eleganță straiul, fie chiar și dintr-un material așa de ingrat. Mergea la promenadă. Mîna dreaptă și-o sprijinea pe măciulia bastonului. Iar stînga, în care ținea mănușile, o ridicase spre umăr. Tricornul puțintel tras pe frunte îi dădea un aer de mare șoltic. Și zîmbea unei presimțite aventuri.
— Ei, Doamne, uite așa m-am plimbat și eu prin Veneția, după ce-am sosit! Dezinvolt, senin!... Tot așa umblam pe oriunde vedeam cu ochii, pînă cînd mi-a trecut prin cap să mănînc scoici la *trattoria* din Santa-Fosca.
— N-a fost rea ideea!
— Pură întîmplare. Ideile bune sînt specialitatea dumneavoastră. Aceea cu telefonul a fost extraordinară.
Goldoni săltase parcă pe piciorul stîng, în vreme ce o porumbiță sprințară i se așezase pe creștet.
— Numai oamenii norocoși au parte de-asemenea aventuri, remarcă Zanze.
Poetul nu voia să sperie porumbița. Răbdător, aștepta ca pasărea să se odihnească și-apoi să-și ia zborul. Dar s-a petrecut altceva: porumbiței i se alătură un trubadur înaripat. În jurul bastonului, gușa fudulă a curtezanului tot încerca să se apropie de gîtul subțire și delicat al sprintenei cochete.
— Încîntătoare hîrjoană de ciocuri și codițe.
— Duet de scînteieri trandafirii și de sidef.
— Pantomimă însoțită de uguiri și oftări...

Surîzătorul poet renunță la plimbarea postmeridiană și participă la petrecerea improvizată de hulubi. Făr-a mai da atenție mulțimii de gură-cască, cu cel mai mare calm din lume părea să dirijeze cu bastonașul său rococo acel balet de porumbei.
— E cea mai frumoasă statuie pe care-am văzut-o vreodată!
Pe dalele pieței San Marco evoluau clopotele roze, albe și azurii ale rochiilor. Doamnele și fetițele se aplecau să dea grăunțe porumbeilor. Zanze prinse unul — sprinten, irizat ca o perlă. El o apucă de degete crispat, apoi tacticos își luă oarecare distanță față de palma cu grăunțe, întinzîndu-și și îndoindu-și gîtul ca să înhațe boabele în deplină siguranță. Cu-acest prilej, Tadeusz văzu pentru prima oară un gît de porumbel avînd forma și culoarea gîtului de flamingo. Pasărea se cumpănea și se legăna grațios pe vîrful piciorușelor subțiri.
— Ar trebui să vă fotografiez așa.
— Nu mă-ndoiesc că vom fi fotografiați.
— Cine să vă fotografieze?
— Sînt și din ăștia!
Momind și încurajînd porumbeii, femeile îi ridicau în sus, rînd pe rînd. Pe dalele pieței, se-nfoiau clopotele roz, albe, azurii ale rochiilor. La un moment dat, își ridică și Zanze porumbelul perlat. Tadeusz avu impresia că pasărea, prinzînd degetele Zanzei cu gheruțele de coral, îi înălță ușor în sus și brațul, atinse pieptul, apoi buzele generoasei făpturi care-l hrănea. Mîna înaripată plutea în aer, ușoară, apoi se legăna la umbra balonașului perlat, lin, ca o bărcuță pe unde.

Se aşezară nu departe de estrada cu orchestra Lavenei. Chelneri în haine albe cu epoleţi aurii duceau abil băuturile răcoritoare pe deasupra capetelor clienţilor. Tadeusz se pierdu în noianul de băuturi de pe listă.

— Hotărît lucru, s-au născocit mai multe denumiri de băuturi decît e omu-n stare să bea !

Îl salvă Zanze, aruncînd ochii pe listă şi comandînd un amestec la care nu se gîndise nici direcţia cafenelei. În care timp, dirijorul pusese o perniţă de catifea sub cutia viorii sale şi-şi lipi obrazul de lemnul ei vişiniu. Turistele anglo-saxone ascultau cu capetele uşor răsturnate un elegiac solo de violină. Bluzele adînc decoltate le descopereau umerii. Unele dintre grumazurile dezgolite vădeau frumoasa linie arcuită pe care-o au aripile păsărilor în zbor.

La un moment dat visătoarea violină se opri din legănarea ei pe perniţa de catifea. Dirijorul slobozi arcuşul în galop nebun pe strune. Cei patru cai antici de la portalul bazilicii îşi deschiseră veseli boturile şi-şi balansară graţios în văzduh copitele din faţă. Bronz-aurii cum erau, cu pete milenare de cocleală, păreau patru cai şargi cu trupuri zvelte. În vreme ce clarinetul necheza provocător, instrumentele de percuţie aminteau clinchetul demult uitat al hăţurilor bătute cu ţinte de alamă.

— Nu ne putem întîlni zilnic, spuse Zanze. Ne vom revedea peste cîteva zile.

— Peste cîteva zile !...

— Aşa m-a sfătuit avocatul, care pledează în procesul meu de divorţ.

În penumbra bazilicii, şalul zmeuriu alungea obrazul Zanzei, dînd chipului, gîtului şi umerilor un

aer de icoană. Părea să semene cu una din figurile de pe mozaic. Se opriră sub cupola verde-aurie a pridvorului, ce înfăţişa în uluitoare racursiuri facerea lumii. Duhul divin se-nălţa în spaţiu învăluit în ieroglife de valuri. Pe una din imagini, Creatorul modelase din neant globul albastru al pămîntului şi încă nu-şi desprinsese mîna cu care îi imprimase mişcarea iniţială. Martorii săvîrşirilor Domnului erau patru îngeri albi — ajutoare şi ministranţi solemni. Gravi slujitori plini de cucernicie care luau parte la actul creaţiei. În unul din registre, un înger îşi înălţa braţele-n extaz, cu ochii la globul pămîntesc albastru şi la roata rumenă a soarelui.

Tadeusz cuprinse mîna Zanzei. Cu gingăşie îi atinse degetele pe care mai adineauri, în piaţa San Marco, în mod poetic şi simbolic, porumbelul pusese în locul lui inelul de cununie închipuit de gheruţele coralii. De la apele vălurite pe frescă ochii trecură la firmamentul înstelat, la evantaiele verzi ale palmierilor, la duzii naiv conturaţi. Viţa de vie fremăta de belşugul ciorchinilor de safir întunecat. Într-un pîrîu străveziu înotau încoace şi-ncolo peşti, tîrîtoare şi alte vietăţi. Păsările fîlfîiau din aripi ori se scăldau în iezerele paradisului. Leii îşi scuturau blajin coamele stufoase. Pe fundalul auriu, săltau doi splendizi cai albi.

În fine, apărură şi primii oameni. Trupul lui Adam crescuse ca un palmier, al Evei era mlădiu ca vrejul de viţă. Adam avea chip femeiesc : puţintel mai înalt decît Eva — dar cum îşi ţinea picioarele ! În formă de X, ca şi soaţa lui. Şi nici nu-i de mirare — într-un sens, era şi el femeie.

— În ce sens ?

— Pe plan mitologic — în sens arhetipic.

În primul tablou, s-ar fi zis că Adam e însărcinat. În al doilea o şi născuse pe Eva. Naşterea aceasta era de toată frumuseţea. Domnul-Dumnezeu, ca mamoş suprem, veghează coasta bărbatului adormit — coastă, din care peste-o clipă va ieşi la lumină femeia.

— În concepţiile teozofice, zise Tadeusz, primul om fusese androgin. Împărţirea în două sexe diferite a urmat căderii în păcat. Dragostea ne redă în mod simbolic această pierdută unitate primară.

— Adam şi-a dorit o însoţitoare, răspunse Zanze, şi a căutat-o prin toate ungherele raiului. Noaptea o visa pe Eva. Făptura visată îi întindea pielea pîntecelui şi-i lăţea şoldurile. Pesemne că omul primitiv, cînd se trezeşte, găseşte în jurul său tot ce-a visat noaptea.

6

ÎNTORCÎNDU-SE de la o plimbare dinspre Arsenal, Tadeusz trecu pe lîngă un bătrîn, care se uita la navele engleze de război. Pe canal, ca de obicei dimineaţa, era mişcare şi zarvă. Pluteau vaporete, bărci, şlepuri şi luntri. Tadeusz auzi în urma sa lipăit de paşi pe dale. Uitîndu-se, îl văzu pe bărbatul pe care-l lăsase lîngă navele de război : faţa arsă ca de teracotă, ochii injectaţi, cămaşa descheiată la piept. Cu degetele de la mîna dreaptă prefira micile medalii atîrnate de piept.

De-a lungul malului, înainta domol un şlep, încărcat cu saci de făină.

Pe şlep şedeau doi muncitori în salopete albastre, cu tîmplele cărunte şi creştetul albit de făină : în biografia lor se ştersese hotarul dintre vîrstă şi muncă. Ceva mai departe, un şlep cu motor lăsa după sine pe apă o dîră largă de spumă. Pe grămada de cărbuni a şlepului, nişte găligani hohoteau, ţinînd cu ambele mîini mari felii de harbuz.

Bătrînelul, pritocindu-şi micile medalii, zicea că nu există oameni albi şi negri. Deosebirea o face murdăria dobîndită la lucru. Culoarea pielii e în raport cu cea ce se cîştigă pentru hrană : unul rămîne alb, celălalt se face negru. Tadeusz îl privi atent pe-acest filozof de pe stradă, care-şi încheie astfel observaţiile :

— Iar după moarte oricum ne facem cu toţii negri !

Era curios să ştie din ce ţară vine Tadeusz.

— Aveţi geruri straşnice pe-acolo, ha ?

— Nu cine ştie ce.

— Da zăpezi ?

— Sînt, ce-i drept...

Degetele moşului se jucau necontenit cu medaliile. Tadeusz remarcă, printre micile medalii, cruciuliţe, medalioane cu imagini ale patimilor lui Crist, un triunghi mic şi un segment de cerc, miniatural, din metal.

— Purtaţi crucea Mîntuitorului dimpreună cu însemnele francmasone ?

Bătrînul răspunse că nu-i vina lui. Fusese mîntuit fără voie, acum două mii de ani. Nimeni nu l-a întrebat dacă vrea ori ba. Efect întîrziat ! Harul înseamnă o biruinţă a Domnului asupra omului. Iar vrăjile constituie o biruinţă a omului asupra lui Dumnezeu. Înainte vreme trăiseră pesemne fe-

mei care se pricepeau să coboare luna pe pămînt.

— Înţelegeţi cum vine asta ? întrebă el.

— Taina descîntecului, magnetismul cuvintelor de vrajă.

Bătrînul se uită jur-împrejur.

— Nu cumva şi dumneavoastră... ?

— Depinde ce...

— Adevărat. Mai înainte de toate — prudenţă !

— Un singur lucru vă pot spune deschis : eu nu mă ocup de lună.

Moşul îl lăudă pe Tadeusz : că doar luna nu-i încurcă pe nimeni. Ba lunaticilor le ajută chiar ca să se caţere noaptea pe ziduri. Dar dacă ai încerca să tragi de pe cer un bombardier sau o rachetă, asta da ! Ar mai respira şi bieţii oameni. Că altminteri e curată pedeapsă de la Dumnezeu.

— Da, înţeleg.

— S-ar putea face şi asta. Numai că e secret... şi-şi puse degetul pe buze, semnificativ. Se uită iarăşi jurîmprejur, apoi întinse mîna spre vapoarele englezeşti. Ştiţi de ce stau aici ?

— Am citit că-i vorba astăzi de o vizită amicală a flotei britanice.

— Vizită ?

— Păi ce altceva ?

— E o capcană !

— Pentru cine ?

— Pentru mine.

— Dumneavoastră ? !

Avea la piept, în mănunchiul de medalii, o mică potcoavă de oţel. În orice moment ar fi putut, zicea, să cheme aici la ţărm gigantul acela din fier. E destul să îndrepte spre vapor potcoava şi-l duce unde vrea, ca pe-un tăuraş ascultător. Şi, zicînd aceasta, îşi zăngăni pe sub cămaşă pumnul de tinichele. Numai că serviciul britanic de informaţii i-a mirosit taina. Ştie că există cineva care posedă un atare magnet. Doar că nu ştiu cine-i. Şi-l caută pe tot pămîntul. Pretind că fac vizite. Vin cu vapoarele lor ca să-l ispitească. Doar-doar le-o cădea în mînă insul cu taina ! De cîteva zile, ca să nu se trădeze, nici nu ieşise din casă !

— Vă-nchipuiţi dumneavoastră ce-ar fi dacă mi-aş pune mintea cu ele !

Uite, maşina aceea fumegă şi se burzuluieşte, îşi proţăpeşte coşurile, ca muierea pîntecele-n a noua lună. Şi deodată s-o vezi că-şi lăsă coada-n jos şi buf ! cu nasul la picioarele zdrenţărosului de italian. Buf — steaguri, coşuri, tunuri, comandori cu amiral cu tot !

— Vă-nchipuiţi dumneavoastră... !

S-ar putea să-şi arate cîndva meşteşugul. Da' pîn-atunci trebuie să facă rost de parale, ca să fugă cu propriul lui avion. Sau şi mai bine — c-un submarin. Ştie el de ce sînt ăştia în stare !

Din convorbire, Tadeusz află că moşul era ultimul supravieţuitor din echipa generalului Nobile. Şi ultimul participant la expediţie, căruia îi fusese dat ca, după catastrofa dirijabilului, s-ajungă chiar la pol.

— Da'şi asta-i secret, şi repetă gestul de pecetluire a buzelor.

Atunci, magnetizase Podul Nord cu mica lui potcoavă. Nu şi-a dat seama cîte zile şi nopţi plutise pe-o uriaşă movilă de gheaţă. Nu simţise nici foame, nici sete. Orbise din pricina zăpezii.

— De-atunci am ochii aşa roşii.

Noaptea simţea pe faţă răsuflarea focilor. Urşii albi îi lingeau mîinile ţepene cu limbile lor aspre. Dacă te-ai văzut la pol nu-ţi mai pasă de aşa ceva. atîta numai că mîinile i se descojeau după linsul urşilor ! Şi-acum îl mai mănîncă, îndeosebi noaptea Şi ce era mai neplăcut — urşii ăia miroseau îngrozitor. Mai rău decît la zoo !

— Închipuiţi-vă : putoare de fiară amestecată cu miros de grăsime rîncedă de balenă !

Focile i se uitau drept în ochi. N-aveau decît ! Să vadă şi ele cum arată un om care pune piciorul pe pol. N-avea nimic împotrivă ! Doar că-i suflau drept în nas mirosul lor de scrumbie putredă. Din cauza asta căpătase o slăbiciune şi-o greaţă permanentă. Pînă cînd într-o bună zi degetele lui amorţite descoperiră pe piept cruciuliţa. Voi să se roage pîn-a nu muri. Şi cruciuliţa, cu dezlegare de la Ierusalim pentru ceasul morţii, grăi către el cu glas omenesc :

— Te-am mai mîntuit o dată, înainte să te naşti. Marele meu har s-a pogorît asupra ta acum două mii de ani. Acuma, mîntuieşte-te singur. Biruie natura care vrea pieirea ta !

Aşa vorbise cruciuliţa. Imediat scăriţa medalionului cu patimile Domnului încuviinţă : „Tu ai zis-o !"

Degetele amorţite, pipăind medaliile, dădură peste potcoava de oţel. Omul o trase şi-o ţinu aşa înaintea lui, aţipind şi trezindu-se rînd pe rînd. Deodată fu trezit de-o zmunciturā şi de-un trosnet. Deschise ochii şi văzu deasupra lui un cioc înalt de corabie. avînd de o parte şi de alta uriaşe ancore cu doi colţi. Fu luat pe bordul unui spărgător de gheaţă norvegian.

— V-am salvat, îmi zise căpitanul, turnîndu-mi whisky.

— M-aţi salvat, voi ? am pufnit eu în rîs. Ba eu v-am atras cu magneţelul meu şi mamutul vostru a plutit cuminţel pînă la platforma mea de gheaţă. Ca un tăuraş ascultător. Nici n-aţi băgat de seamă cînd i-am băgat în nări cercuIeţul meu de oţel !

Aşa le-a vorbit atunci ălora de pe spărgătorul de gheaţă.

— Şi vă puteţi închipui ce-au răspuns ei la asta ?

— Nu prea...

Căpitanul s-a uitat la primul ofiţer. Primul ofiţer s-a uitat la secund. Ăsta s-a uitat la primul subofiţer. Ăla s-a uitat la bosman. Bosmanul era un necioplit. S-a uitat la toţi, fără să ţină seamă că era un subordonat. Fără să respecte rangul. Fără să ţină seama de ierarhie. A holbat ochii la toţi cei de faţă, de parcă s-ar fi aflat pe uscat. Mai era şi prost crescut. Şi-a ridicat mîna dreaptă şi şi-a ciocănit fruntea cu degetul mijlociu...

În acea clipă, o femeie, veni în goană, gîfîind. Îl smunci pe bătrîn de mînă şi-ncepu să se vaite lui Tadeusz. Ce năpastă să trăieşti cu smintitul ăsta într-o singură odaie — şi cu soţul şi cu copiii ! Şi ce ruşine pentru familie ! Nu ştiu cine a scăpat o vorbă despre vizita nu ştiu cărei flote. Şi el gata — că trebuie să meargă neapărat în port ! De parcă niciodată nu mai văzuse vapor, el care-a fost marinar şi navigase pe toate mările — pînă la catastrofa aceea groaznică de pe Oceanul Îngheţat. Mereu ne-a bătut capul, dar cine mai are azi timp de-asemenea poveşti ! Şi nici măcar nu s-a îmbrăcat cuviincios. Îl încuiaseră cu cheia în cămăruţa de sub scări, acolo să stea pîn-o pleca ne-

norocita aia de flotă. Şi azi dimineaţă le-a scăpat! Ea tăifăsuia cu vecina — iar el, fiut! Pînă să se uite-n jur, a şi şters-o. Cică-i tîmp şi nu mai ştie ce-i cu dînsul — şi cînd acolo, un viclean şi jumătate! Cine-ar fi zis! Noroc c-am dat de el aici, în faţa harabalelor ăstora englezeşti.

Moşul asculta îngăduitor dojenile nurorii. Clipea din ochii înroşiţi. Chipul lui întors către soare arăta ca o teracotă arsă şi crăpată. Pe cînd mîniata lui ocrotitoare îl conducea spre casă, el se uită la Tadeusz, punînd degetul pe buze cu înţeles.

De cîteva zile stăruia arşită. Cu Zanze se-ntîlnea seara. Dealtfel, nici nopţile n-aduceau răcoarea dorită. Întunecimea deasă era înăbuşitoare, cu adieri calde, cu miresme dulcegi. Apaticii tineri anglo-saxoni, cu papuci în picioarele goale, trăgeau după ei, la braţ, fetişcane slabe, tunse băieţeşte. Pe lîngă pereţii barurilor de la Lista di Spagna generaţii mai vîrstnice de turişti de dincolo de Alpi gîfîiau de căldură lîngă stacanele cu bere blondă; nedespărţitele lor soaţe dolofane îşi făceau vînt în neştire cu batiste, pălării, gazete, poşete — cu ce se nimerea.

Arta culinară oferea în vitrinele restaurantelor ispite pentru gurmanzi. Din principiu, ademenirea se făcea „pe viu". Pe mari frunze de smochini, zăceau şalăi frumoşi, alburii, cu discrete reflexe de perlă trandafirie. Mici şi luminoşi şerpi de mare păreau jucării de copii. Unii privitori erau atraşi de superbi păstrăvi cu dungi zmeurii pe coaste. Alţii — de caraşii cu luciri de oţel. Printre lăbuţele coralii de homari, lunecau cu graţie liliputanii peştişori aurii. Pe cristalele de gheaţă, scînteiau trupuşoarele goale şi roze de crevete — şi bieţi răcuşori chirciţi, numiţi *scampi.* Pe platouri se răsfăţau melci scumpi. Mirosea a sardele fripte la grătar şi a caracatiţe prăjite la tigaie ale căror tentacule erau tăiate în felioare şi fîşii. De jur-împrejur se răspîndea mirozna îmbietoare a ciorbei de peşte. Un bucătar-şef recomanda stridii grase, de la ţărmul Arsenalului, fierte şi garnisite cu verdeaţă, după reţetă veneţiană.

În vitrina restaurantului *Tre gobbi* (La trei cocoşaţi), era expus un superb exemplar de calcan — în Italia numit *rombo,* după tradiţia romană. Botul şi gîtul monstruoase, cu guşă ca la vrăjitoarele din basme, o făcură pe Zanze să se gîndească la cine ştie ce dihanie antediluviană.

— N-aş vrea să-ntîlnesc aşa ceva cînd fac baie în mare.

Tadeusz aminti de-o legendă dintr-o cronică medievală. În timpul unui ospăţ la Ravenna s-a pus în faţa lui Teodoric un cap uriaş de peşte, ca soi de mîncare aleasă vrednică de un rege. Stăpînitorul ostrogoţilor, văzîndu-l, strigă numele demnitarului roman pe nedrept ucis la porunca lui — şi se prăvăli pe podea. După obiceiul popoarelor vechi, pardoselile de mozaic din sălile de mîncare înfăţişau peşti, sepii, raci, crabi, broaşte ţestoase, şerpi, păsări de apă şi alge mlădioase. Aşa încît, regele, căzut la podea, s-a şi cufundat la cîteva mii de metri în genunea cosmologică. Acolo, îşi întindea lacom şi rînjit falca de jos. Deschidea gura-n neştire şi-o rotunjea ca peştii. Se tîra ca o reptilă. Îşi întindea şi îşi retrăgea gîtul ca de broască ţestoasă. Se strecura printre şovari ca lişiţa, îndoindu-şi picioarele din genunchi şi ridicîndu-le în aer. Mîi-

nile şi picioarele i se-mpleticeau, ca labele crabului pe uscat. Ca racul, mergea greoi de-a-ndăratelea. Circumspect, pipăia cu mustăţile lungi sandalele mesenilor. Se tîra înainte şi se dădea-napoi. Ca un delfin, scotea pe nări jeturi de bere de hamei şi drojdia băuturii lui germanice. Bolborosind şi pufnind îşi împroşca toată regalitatea pînă la ultimul strop. Dădea din coadă şi făcea salturi în apă, de parcă înotînd spre locul depunerii icrelor ar fi întîlnit un obstacol neaşteptat. Voia să sară peste obstacolul deosebirilor de specii, genuri şi soiuri — bunăoară cele dintre peşti şi şopîrle, şopîrle şi şerpi, păsări şi mamifere. Zadarnic se străduia să salte la-nălţimea omului, de unde-l azvîrlau iar în genune ochii de peşte şi botul cumplit căscat al demnitarului roman ucis la porunca lui.

Cînd l-au ridicat curtenii de pe acvariul de mozaic, regele a strigat că defunctul demnitar a venit în chip de peşte să-l înghită. L-au apucat frigurile — scrie cronicarul — s-a aşezat în pat şi, în scurt timp, a murit.

— S-a îmbolnăvit de „peştită“ !

— A murit de o varietate medievală de Franz-Kafkaitis !

— Încă de pe vremea lui Polikrates din Samos tiranii au tot felul de aventuri cu peştii.

Ajunseră în piaţa gării. Pe treptele ce coborau, spre canal, familii numeroase de italieni plecate în pribegie. Luminiţe rubinii îi dădeau în vileag pe bărbaţi. Plescăitul de pe treptele de jos vestea că femeile-şi scoseseră încălţările şi-şi muiau picioarele în apă. Din cînd în cînd, izbucneau hohotele de plîns ori de rîs ale copiilor. În întuneric se iţeau

de colo-colo punctele luminoase. Erau micile lanterne de la ciocul gondolelor — licuricii nopţilor veneţiene. Se clătinau cadenţat, în tactul valurilor. De la hotelul din partea opusă, cîteva ferestre îşi oglindeau strălucirea pe apă în dîre aurii — iatagane lucitoare cufundate în unda apelor.

Cei doi hoinari se aşezară jos, el îi cuprinse umerii cu braţul şi rămaseră aşa, tăcuţi.

Dinspre gară, veneau, duruind, cărucioarele pentru bagaje. Hamalii descărcau pe chei grămezi de cufere, valize şi saci de voiaj. Funcţionarii marilor hoteluri, asemeni ofiţerilor de marină în şepcile lor albe şi hainele cu galoane de aur, aruncau pe deasupra apei negre chemări neînţelese. Le răspundeau alte glasuri la fel de neînţelese de pe malul celălalt, unde era debarcaderul. Începură să plescăie vîslele. Cînd bărcile pătrunseră în zona de lumină a ţărmului, se văzu cum gondolierii se grăbeau să-şi rînduiască în cinstea oaspeţilor folclorul lor profesional : îşi trăgeau pe mîneci haine albe de pînză şi-şi puneau pe cap pălării de paie cu panglici roşii.

— Te-am aşteptat cu nerăbdare...

Pe mal stătea un bătrîn gîrbov, cu o prăjină scurtă în mînă. Slujbaşii hotelurilor dirijau cu îndemînare descărcarea şi aranjarea bagajelor. Cu graţii salonarde plasau în gondole pe onorabilii *gentlemen şi ladies*. În timp ce noii sosiţi luau loc, bătrînelul gîrbov oprea gondola cu ajutorul unui cîrlig. Apoi întindea şapca umil şi aştepta răbdător cu mîna-ntinsă.

— Aşa îşi cîştigă existenţa gondolierii ieşiţi la pensie, zise Zanze. Gondolă după gondolă dispărea în beznă. Într-una din ele şedea o femeie tînără

şi-un domn vîrstnic. În alta — trei fete. În următoarea — două *ladies* bătrîioare, în spatele cărora se grămădeau la nesfîrşit valize, cutii de voiaj şi genţi burduşite.

— Două băbătii şi unsprezece pachete! nu-şi ţinu gura Tadeusz.

— Douăsprezece ! îl corectă Zanze.

Uneori, se-ncrucişau vapoarele. Atunci apa fierbea, ca o smoală neagră într-o cadă infernală, şi gîlgîia pe trepte. Femeile se fereau cu grabă şi-şi scuturau fustele stropite. Valul rostogolit se domolea de îndată pe scările de piatră şi curgea spre canal în şuvoaie spumegînde, chihlimbării. În bătaia luminii, ai fi zis că e spuma revărsată din cănile cu bere ale turiştilor, ce suflau şi gîfîiau de căldură pe sub pereţii barurilor de pe Lista di Spagna. Apropiata terasă a restaurantului *Roma*, viu luminată, dădea impresia unei pete colorate pe fundalul negru al nopţii veneţiene. Lampadarul roşu de la podul degli Scalzi risipea pe unde pulbere carminată.

Din nou duruiră pe dalele de piatră cărucioarele cu bagaje. Către celălalt mal zburau porunci strigate sonor. Din întuneric le răspundeau chemări şi repezi plescăiri de vîsle. Se făcuse tîrziu. Femeile începeau să-şi pună pantofii. Bărbaţii cărau pe braţe copiii adormiţi. Tadeusz şi Zanze rămaseră singuri, dar nu pentru mult timp. Curînd, în piaţa cufundată-n somn, năvăli mărşăluind o trupă de băieţandri în pantaloni scurţi de piele, cu raniţe pe spinări şi cu bastoane în mîini. Se opriră la marginea canalului pe două rînduri şi, schimbîndu-se de pe-un picior pe altul, răcniră în tăcerea nopţii

toate cupletele cîntecului ce se termină cu refrenul : *Wir fahren in die Welt hinaus!* Debarcaderele din lemn duduiră sub paşii lor energici. Încălţările băieţilor erau pingeluite cu talpă sintetică, al cărei tropăit îi rămăsese lui Tadeusz în urechi de pe vremea raziilor ocupaţiei şi a execuţiilor în stradă. Inocentele tocuri ale organizaţiei de tineret erau potcovite cu bubuitul părăzilor hitleriste. Nu demult părinţii acestor copii cîntaseră în gura mare că a doua zi întreaga lume va fi a lor. Şi astăzi fii lor pornesc din nou să cutreiere lumea cu tropot şi larmă...

Cînd se lăsă iarăşi tăcerea, începură să se strecoare ici-colo pisici slabe, vagabonde. În depărtare, licări din nou o luminiţă. O lanternă electrică, atîrnată de ciocul unei gondole, despica strident întunericul. Pe partea luminată a canalului, se profila trupul negru al gondolei ce avansa domol. Vîslaşul în alb îşi mişca energic braţele. La locul de oprire, moşneguţul cel gîrbov aştepta sprijinit în cîrlig — jalnică imagine a lui Neptun, stăpînul mitologic al mării.

Luntrea se opri. Bătrînul gîrbov prinse bordul în cîrlig şi trase pînă la trepte gondola. Coborî dintr-însa o femeie tînără, naltă, cu un pardesiu alb descheiat ; părul blond-deschis îi cădea pe umeri. După ea păşi un gentleman gras şi scund. Ţigara îi ridica buza de sus, dezvelindu-i un colţ, ca de cîine rău. Din urmă îi ajunse, huruind, căruciorul cu bagaje. Pe cînd acestea se numărau şi se rînduiau, fu dat uitării ajutorul onorific al gondolierilor. Tînăra femeie îşi scutură pletele blonde şi porni în urma valizelor. După ea, gîfîind, grasul şi scundul gentleman, care-şi aruncase pe umăr cu-

reaua puştii închise într-un frumos toc de piele. Bătrînul gîrbov rămase cu braţele atîrnate parcă în gol. Cîrligul îi lunecă din palme şi căzu cu sunet surd pe pietre.

— Haidem ! zise Zanze. Nu pot să văd aşa ceva.

Tatăl ei fusese gondolier. Noaptea plimba turiştii bogaţi — şi cînta. Ziua dormea. Copiii n-aveau tată nici ziua, nici noaptea. Cînd a-mbătrînit, cobora în amurg pe chei cu cîrligul. Întocmai ca moşul acela gîrbovit.

— Nu erau zile bune atunci cînd se-ntorcea acasă fără pumnul lui de mărunţiş, zise ca pentru sine Zanze.

7

PESTE CÎTEVA ZILE — un telefon de la Zanze. Îl implora pe Tadeusz în numele tuturor sfinţilor ca să părăsească Veneţia pentru un timp oarecare. Promitea să-i lămurească totul printr-o scrisoare. Hotărî deci să profite de această despărţire silită ca să viziteze istoricele cîmpuri de luptă, unde în repetate rînduri soarta lumii păruse să depindă de-o aruncare de zaruri.

Drumul de la Ravenna la Ferrara ducea printr-o grădină paradisiacă. Printre copaci stufoşi, atîrnau vrejuri de viţă. Aracii înfipţi în coroanele copacilor dădeau impresia unor catarge de vapoare. Peste cîmpiile foşnind de atîtea podgorii revărsate, soarele cobora încet spre linia joasă a orizontului, ca o corabie dionisiacă clocotitoare de veselie. Arborii se-ncovoiau sub reţeaua deasă a viţei de vie.

Îi împovăra greutatea unei vegetaţii străine, sarcina unui rod străin. Fiece arbore era un jertfelnic întru bucuria oamenilor. Opriri presărate pe vesele cîmpii ale patimilor bachice.

La staţiile mici coborau vînători cu cîini.

— Vă rog, atenţie la cîine !

— Vă rog, atenţie la cîine !

Chipuri de ţărani, arse de soare, cizme prăfuite, tolbe de postav hrentuit pe umeri sau raniţe mizere pe spinări. Numai cîinii erau frumoşi. Agăţate de cingători, se legănau grămezi de pene sure sau ruginii — prepeliţe şi potîrnichi împuşcate. Beau vin din ploşti şi muşcau din brînză.

De Tadeusz s-apropie, dînd din coadă, un cocker spaniol alb, cu pete întunecat-roşcate. Pe bot avea nişte picăţele foarte nostime cafenii. Îşi aplecă urechile lungi la piciorele lui Tadeusz şi-i mirosi atent manşetele pantalonilor. Apoi ridică ochii — peste măsură de trişti — privindu-l îndelung. În fine, îşi puse pe genunchiul lui laba dreaptă c-un aer grav — laba înverzită de seva ierburilor. Astfel, oferea drumeţului necunoscut o fărîmă de luncă, agonisită-n timpul pribegirilor lui vînătoreşti.

— Gepi, lasă-l pe domnu ! !

Cîinile-şi întoarse capul spre vînător.

— Gepi !

Alene lunecă de pe genunchiul lui Tadeusz bucata de luncă verde. Cockerul spaniol se îndepărtă. Sări pe banchetă, se-nvîrti de cîteva ori şi se făcu ghem. Se uită la Tadeusz cu o expresie de nesfîrşită melancolie, oftă adînc, sfîşietor, şi-şi lăsă capul pe marginea băncii. Închise pleoapele, apoi îşi lipi nasul de şoldul stăpînului. Arpoape imediat, coastele lui Gepi începură să unduiască lin : o pată cafenie

întinsă, strălucitoare, de pe blana lui ca laptele, se ridica şi recădea ritmic. Uşile se deschideau, pocnind. Opreau alţi vînători.

— Vă rog, atenţie la cîine !

— Vă rog, atenţie la cîine !

Istoricului varşovian Ravenna nu i se păru la fel de ospitalieră ca — odinioară — poetul lui florentin. Hotelurile şi pensiunile nu prea numeroase erau ticsite de turişti care, pentru cazare şi mîncare în oraşul străvechilor bazilici creştine, plăteau cu bonuri cumpărate la New-York, Buenos Aires, Bombay şi Londra. Fiindcă recepţiile hotelurilor erau cel mai adesea plasate la mezanin, Tadeusz experimentă amărăciunea drumeţului care urcă şi coboară zadarnic scări străine. Poate că aceasta era prima notă dantescă a Ravennei. Pînă seara, Tadeusz cutreieră oraşul fără să găsească o cameră, cînd îi veni deodată o idee fericită ; se duse la gară, pofti pe-un hamal la un pahar de vin la bar — şi peste zece minute obţinu o cameră drăguţă şi ieftină în mica locuinţă a unei familii.

A doua zi, devreme, deschise obloanele înspre o dimineaţă senină, într-o grădiniţă cu poteci prunduite. Pe Tadeusz îl uimi cerul uriaş de deasupra cetăţii. Peisajul, arhitectura şi relicvele străvechi alcătuiau o stranie atmosferă de romanitate. Predomina în mod uniform cărămida, proprie clădirilor etrusco-romane. Bastioane puternice, rotunde şi pătrate, aminteau că viaţa omului pe pămînt e o luptă. Alte construcţii aduceau mărturia nestatorniciei lucrurilor pe lumea asta. Turla sfîntului Ioan evanghelistul se-nclina uşor, îndepărtîndu-se de templul păgîn. În schimb, clopotniţa se alipea de noua bazilică a sfîntului Apolinar. În vechiul

port veneţian năruit, se aflau acum o livadă şi o zarzavagerie. Zidurile zdrelite, acoperite cu lăstare de iederă, străjuiau brazdele de pătlăgele roşii, ceapă şi salată. Mausoleul lui Teodoric, regele ostrogoţilor, se înălţa pe-o cîmpie mai îmbelşugată decît Campania romană, fiind tot aşa de părăsit şi de trist ca şi anticele monumente ale Campaniei romane.

Iată o notiţă din jurnalul lui Tadeusz, scrisă-n timpul şederii la Ravenna : „Experienţă tîrzie : să nu vizitezi noi oraşe sau ţări necunoscute, fără să ai alături o femeie iubită.

Nu mă mir că Goethe, ţinîndu-şi la zi jurnalul lui de călătorie prin Italia — jurnal destinat Charlottei von Stein — nota fiecare observaţie despre climă, construcţia şoselelor, comenta pe larg eşantioanele de gneiss şi de bitum, ba n-o cruţa pe iubită nici de-o expunere ştiinţifică despre morfologia plantelor.

Dacă Goethe călătorea singur, fără doamna von Stein, în schimb ea călătorea cu el. Se materializa în gneiss, se pietrifica în eşantioanele fosilizate, se cristaliza în versurile poetului, abia mai reuşind, sărăcuţa, să ţină pasul după el. Dar cînd diligenţa s-apropia de Weimar ducînd o parte a jurnalului, un alt rădvan îl şi purta pe autor într-o direcţie opusă. Distanţa se mărea mereu între cei doi. Sporea de la o zi la alta cu ajutorul telegarilor de poştă. Cînd poetul reveni în fine din voiajul său, nu mai putea urma decît despărţirea.“

Tadeusz nu-i descria Zanzei monumentele şi nici nu-i împărtăşea impresiile. Nu voia ca dînsa să şi le reconstituie singură, fără el. Dorea să fie nu numai factorul, ci şi martorul emoţiilor ei. Voia să trăiască

totul cu ea, prin ea, în ea. Cînd hotărî că bazilica San Vitale e Opera cea mai frumoasă de pe lume, își alese în minte o lojă în primul rînd în care-ar fi avut poftă s-audă *Pelléas et Mélisande,* împreună cu Zanze. Consideră cupola mausoleului Gallei Placidia drept un comentar poetic la *Paradisul* dantesc : cercul de la baza cupolei era totodată imaginea repaosului absolut și a eternei mișcări. Sus deasupra capului privitorului, nava glasată cu albastru scînteia de stele — constelații poetice, de nimeni cunoscute, împodobind bolțile cerești ale preafericiților. Desigur asemenea constelații avusese Dante în vedere, atunci cînd la-nceputul *Purgatoriului* său îi compătimea pe trăitorii pămîntului nostru :

> *„O, văduvită ginte*
> *ce parte n-ai să le zărești vreodată..."* [1]

Tadeusz avea impresia că sub ochii lui pogoară pe pămînt noul Ierusalim. Cercuri de-ametist limitau spațiile aeriene ale acestei viziuni. Sub discul solar — mănunchiuri de raze. Echere diamantine defineau liniile și suprafețele. Muri durați în pietre sfinte. O Alhambră a jaspului nestemat. Joc de domino neprețuit, ai cărui necunoscuți creatori îl închipuiseră din bogate juvaiere, risipit pe pridvoare și balcoane. Agate și granate. Onix și sardonix. Topaz lîngă hiriopraz. Fărîme safirii și smaragdii. Calcedoane pentru balcoane. Nobile berile la peristile. Sclipitoare hrisografie de piațete.

---

[1] Pentru acest citat din *Divina Comedie,* precum și pentru cele ce urmează din același poem, s-a utilizat tălmăcirea în românește de Eta Boeriu (Editura pentru Literatura Universală, București, 1965).

Străvezii acvamarine de fîntîni. Porți irizîndu-se în curcubee de mărgăritare. Aur presărat și călcat pe ulițe-n picioare. Livezi ale veșnicei primăveri. Zori din iacint. Anemone înrourate de răcoarea dimineții cristaline. Seve proaspete vibrînd în transparente ramuri de verbine și zvelte policandre de nalbă orientală luminînd cerul din lapis-lazuli.

Istoricii de artă amintesc deseori văditele tradiții ale picturii antice în alcătuirea mozaicului. După cum se știe, pictura veche nu cunoștea așa-numita sursă de lumină. Tablourile înfloreau prin culorile proprii și luminau prin propria lumină — microcosmosuri ale frumosului. Entuziasmul criticilor contemporani pentru bogățiile sanctuarului Divinei Înțelepciuni din Constantinopol se referea de obicei la gustul barbar al Orientului, ce se complăcea în fast, și la influențele misticei neoplatonice. Însă Procopius, scriitorul bizantin din veacul al șaselea, spunînd că zidirea lui Justinian e atît de plină de lumina podoabelor și-a licăririlor de mozaic, încît ea însăși în sine e luminată și nu mai are nevoie de lumina zilei — făcea neîndoios aluzie la cuvintele Sfintei Scripturi despre noul Ierusalim celest. Proorocul Isaia prevestise Ierusalimului un viitor înveșmîntat în culorile veacului de aur : „Nu va mai fi raza soarelui ziua și clarul de lună noaptea, ci va fi eterna lumină a Domnului Dumnezeu..." Iar în Apocalips, noul Ierusalim e tot din aur și nestemate : „Cetății nu-i trebuie nici soare nici lună, căci lumina Domnului o luminează, iar lucoarea lui e Mielul Domnului..." Mozaicurile creștine se inspiraseră din aceste profetice texte.

Cupola Gallei Placidia se sprijinea pe cele patru făpturi inițiatice, știute din viziunea lui Ezechiel

şi din revelaţia sfîntului Ioan — ca pe cele patru pietre unghiulare sau pe cele patru părţi ale lumii. Hieraticele făpturi se uitau la călător cu chip de om, de leu, de bou şi de vultur, embleme acordate celor patru evanghelişti de tradiţia creştină în virtutea închipuirii prooroceşti. Exegeţii vedeau în ele principalele atribute ale divinităţii : Înţelepciunea, Puterea, A-toate-ştiinţa şi Creaţia. Cultul acestor patru embleme se răspîndise în Orient, mai ales în Egipt şi Etiopia. De-acolo a venit şi leul înaripat, simbolul sfîntului Marcu — şi al Veneţiei ; cînd evanghelistul a ajuns patronul cetăţii, leul a devenit semnul heraldic al Reginei Adriaticei.

Tadeusz înţelegea prea bine de ce oamenii de pe mozaicurile bisericuţei cu mormîntul Gallei Placidia au mîini şi picioare prea mari şi de ce artistul frînsese linia cozii porumbelului ce bea din marea cupă. Desigur, necunoscuţii maeştri nu o dată purtaseră-n mîini colombe, le hrăniseră şi le mîngîiaseră, ca şi Zanze în Piaţa San Marco. Iar puternicii lumii aceleia se deosebeau prin tălpi uriaşe, sub care striveau nepedepsiţi legile umane şi divine. Braţele lor erau mai lungi decît ale celorlalţi muritori. Puteau deci să-l ajungă pe oricine-ar fi jignit măreţia stăpînirii. Gîndul te ducea involuntar la chipul Pantocratorului în catedralele normande ale Siciliei. Din mozaicurile normando-bizantine, Crist urmăreşte cu o privire aspră fiece pas al omului care cutează a păşi pragul sanctuarului său. Foarte firesc. În acele imense pupile se concentrau mulţimile de ochi ale agenţilor secreţi, ce străjuiau ordinea în statul cuceritorilor şi cotropitorilor.

În bazilica Sant'Apollinare in Classe, din vechiul port ravennat, sfîntul patron se-nălţa în mijlocul absidei într-o atitudine liturgică, cu braţele deschise — cruce vie a pătimirii omeneşti. Prin crîngul verde, pe lunca înflorită, păşeau spre sfînt şase oiţe albe dintr-o parte, şase oiţe albe din cealaltă. Pe lături, verzi palmieri creşteau pe fond siniliu. Deasupra lor, spre centrul mistic al tabloului, se ridicau în semicerc din nou şase oiţe albe dintr-o parte şi din cealaltă. Alb şi verde de smaragd — culorile copilăriei şi nevinovăţiei.

Cînd ochii uluiţi ai lui Tadeusz dădură peste sticlirea de aur a acestei firide cereşti, el avu ca o revelaţie. Absida părea o uriaşă lămîie tăiată, plină de sevă şi prezicea parcă filmul panoramic. Atunci îşi formulă îndrăzneaţa părere, cum că într-un sfert de lămîie sălăşluieşte una din tainele vechii arhitecturi paleocreştine.

La Sant'Apollinare Nuovo, pe-un zid înaintează un alai de femei în dalmatice aurite, iar din partea opusă păşeşte o procesiune de bărbaţi în albe veşminte. În faţa acestui tablou, cum să nu-ţi aminteşti de cuvintele Beatricei, înfăţişînd lui Dante paradisul în al XXX-lea cînt al poemului :

„în dalb veşmînt, ce luminoas'-oştire !".

Poartă-n mîini coroane întru slava Pruncului, pe care-l ţine Maica Domnului, aşezată pe tron. Artistul redase impresia nesfîrşitului alai repetînd de nenumărate ori aceeaşi figură în aceeaşi atitudine. Fiecare părea o fărîmă de mişcare în devenire — tradiţie vădită a monumentalei arte egiptene şi asiro-babiloniene.

Ciclul naraţiunilor evanghelice de pe registrele superioare din Sant'Apollinare Nuovo ridica pro-

bleme de alt gen. Era uimitor felul cum artistul anonim reprezentase atitudinea de reculegere a lui Crist înainte de-a săvîrşi miracolul. Era frapantă concentrarea forţelor creatoare, parcă „neprezenţa“ omului în scenele unde Domnul avea să-şi arate puterea. Pentru prima oară văzu Tadeusz într-un tablou tema miraculoasei înmulţiri a pîinilor şi peştilor. Isus, învăluit într-o culoare de iris, stă cu faţa la privitor şi-şi întinde braţele în lături. Formînd astfel o cruce din trupul său, blagosloveşte cu propria lui fiinţă, cu tensiunea propriei sale forţe pîinile într-o parte şi peştii în alta. Blagosloveşte fără să vadă nici mulţimile pe care trebuie să le hrănească, nici hrana care trebuie s-o sporească. Ucenicii îi înfăţişează pe un taler o frîntură de pîine şi un lacom bot de peşte — ceea ce atrage luarea-aminte a personajelor secundare : Crist nu se uită la modestele mostre prezentate de ucenici. În acea clipă, el e creatorul inspirat : a şi văzut cu ochii lăuntrici nesfîrşitul număr de peşti şi de pîini, visate de mulţimea înfometată.

Turtiţe coapte, pîiniţe din orz, azimă rituală ebraică, aluaturi armene, pîine coaptă după datina gruzină, lipie turcească cu ou şi cu zahăr, pateuri osetine cu brînză ori cu carne de berbec, altele cu tocătură de miel şi coapte la cuptor ca-n Daghestan, pîine de grîu bosniacă, pufoasă, pesmeţi marinăreşti, „pizze“ italiene cu roşii, măsline şi sardele, pită neagră cazonă, pîine de făină albă, cu miere, malţ şi chimen, azimă bine-mirositoare, graham, pîniţe suedeze, chifle cu orz, colaci de grîu curat, pituşte afînate, chifle coapte cu muscat şi alte aromate, chifle împănate cu cinamonă şi cardamonă ca-n Renania, cornuri din aluat cu unt şi unse cu

marmeladă ori cu sare, caizere, covrigi, cornuleţe, baghete, franzeluţe, brioşe şi cornuri pariziene, saleuri, pateuri, plăcinţele, cu varză, cu ouă, colţunaşi, piroşti ruseşti cu hrişcă, altele cu orez, carne şi ciuperci, blinii, clătite, cnedele ceheşti, colduni lituani, nalanghite tătăreşti, învîrtite după moda ţinuturilor de la Baltica, uscăţele pentru supă, aluat uşor ca puful sau umplut cu prune, vişine şi mere, cu cartofi, strudele cu mac, povidlă şi umplutură de migdale, cozonaci înalţi, lucioşi pudraţi cu zahăr, cozonaci obişnuiţi, cozonaci ca la Varşovia, cozonaci cu pălărie, cozonaci franţuzeşti, babe vechi-poloneze cu şofran sau babe ca-n Ucraina, ştrudel cu brînză şi stafide, prăjituri mazuriene cu portocală şi glazură de ciocolată, cu alune, biscuiţi pentru desert, cracovieni, podolieni şi turceşti, tăieţei, colăcei frămîntaţi, împletiţi , răsuciţi, prăjituri franţuzeşti, englezeşti, vanilate, sfărîmicioase, din cele de primăvară, fursecuri americane, pîiniţe prăjite, torturi cu cinamonă, madlene, biscuiţi pentru ceai, petits-beurre şi petits-fours, turtă dulce de la Torun, catrinuţe cu ciocolată, pişcoturi regale, checuri, gogoşi de post fierte-n ulei, clătite cu drojdie, clătite poloneze, clătite fierte din aluat franţuzesc, nalanghite cu smîntînă, pesmeţi glasaţi şi umpluţi cu magiun, cozonăcei cu caimac pentru punci, brînzoaice, bezele, corăbioare, mere în cocă fragedă, sufleuri cu fragi, cu zmeură sau caise, budincă din aluat de pîine, budincă elveţiană din cornuleţe cu unt, budincă scoţiană din mere, din castane şi tapioca, suluri cu cremă, macaroane cu migdale, marţipan, turtă dulce ori turtă cu mac şi foitaje — precum şi multe, multe, multe alte născociri din domeniul produselor de

patiserie, împreună cu surplusul celor douăsprezece coşuri de fărîme şi firimituri.

O situaţie psihologică similară a Mîntuitorului fu remarcată de Tadeusz în scenele cu învierea lui Lazăr, cu însănătoşirea paraliticului din Kapernaum şi a orbului din Ierihon. Fără a mai vorbi despre marele act al Înălţării sau de Cina cea de taină, deşi în aceasta din urmă Crist, reculegîndu-se pentru minunea minunilor — preschimbarea pîinii în trup şi-a vinului în sînge — s-a mărginit la blagoslovirea unei modeste „naturi moarte", reprezentate numai din cîteva chifle şi doi peşti într-o strachină.

Pescuitul pe lacul Ghenezaret îl făcu pe Tadeusz să se gîndească tot la Veneţia. Sfîntul Petru era un simplu pescar italian. Slobozise năvodul în lagună. Lotca lui era ca o gondolă. El stătea în spate şi o cîrmea c-o singură vîslă de pe bordul drept, aşa cum fac toţi gondolierii pînă-n ziua de azi.

În scena Înălţării, faldurile albelor straie ale apostolilor prefigurau deja frescele lui Giotto din Padova. Tadeusz nu se sătura să admire numeroasele imagini de mîini, palme deschise, ridicate, degete-ndoite sau întinse de pe mozaicurile ravennate. Sensibilitatea meridionalilor şi orientalilor faţă de graiul gesturilor corespundea perfect simbolicii religioase. Degetul e simbolul creator: gest de forţă, semn de autoritate. Mîna cea mai frumoasă e mîna dreaptă întinsă — mîna îngerului azuriu care separă oile de capre. Tadeusz cunoştea foarte bine mîna aceasta, înainte s-o fi văzut la Ravenna — era mîna Zanzei ! Îl aştepta de veacuri acolo, în gestul semnificativ al îngerului, părînd să spună :

— Eu sînt semnul. Eu sînt doar imaginea. Îţi arăt calea dreaptă către adevărata frumuseţe.

Călcîndu-şi principiile, Tadeusz de data aceasta descrisese într-o epistolă către Zanze imaginea mesagerului de azur...

Într-o zi, revenind pe jos de la Classe la Ravenna, văzu rotindu-se-n văzduh un stol de grauri. Se lăsau jos pe cîmp ca o ploaie cu picur mărunt şi viu. Îşi luau zborul ca un nor tumultuos. Se desfăşurau pe cer în chip de balaur înaripat din poveste. Roiau şi se-nvîrteau din loc în loc. Păreau să comenteze pasajul despre Francesca da Rimini :

„Şi cum pe-aripi se lasă rînd pe rînd
Fugind de toamnă păsări călătoare
La fel şi ei se lasă duşi de vînt :..."

Notiţă din jurnalul lui Tadeusz :
„Unul dintre meşterii lui Dante, înaintemergătorul bolognez Guido Guinizelli, într-o secvenţă tragică, invocînd imaginea păsării, unea iubirea cu nobleţea inimii — *il cor gentil* — capabilă de sentimente profunde.

„În inimi nalte freamătă iubirea
ca pasărea-n pădure..."

Pentru a fi conceput dragostea fatală ca o virtute ce duce inevitabil la păcat — Francesca şi cumnatul său Paolo au ispăşit cu viaţa. Martira acestei noi concepţii a iubirii îi mărturiseşte lui Dante :

„Iubirea care-n cei aleşi tresare
îl prinse-n mreji cu-a mea făptură...

Teoria prevedea drept o necesitate ineluctabilă reciprocitatea sentimentelor. Poetul a preschimbat concepţia iubirii fatale vinovate într-o tragedie a iubirii. Asta constituia mai mult sau mai puţin un salt de

la tratatul medieval despre dragoste la teatrul lui Shakespeare. Într-o atare lumină, şi „pasărea" lui Guinizelli capătă o trăsătură de individualizare. În locul noţiunii generale a speciei, în episodul Francesca-Paolo avem cocoare, grauri şi colombe. Amanţii osîndiţi îşi fac apariţia într-un mohorît peisaj de toamnă. Stolul, înviforat, gonit de vijelie, creează ambianţa neliniştei şi spaimei. La Dante — ca şi mai tîrziu la romantici — cocorii constituie motivul mîhnirii, despărţirii şi durerii :

„Şi cum cocori-şi cîntă jalea-n vaier
şi cîrdul lor o dîră lungă scrie,
la fel văzui venind plîngînd prin aer
un şir prelung purtat de vijelie...

În acest tablou posomorît şi trist, perechea de colombe aduce tonul duioşiei. La chemarea poetului, nefericiţii amanţi zboară ca hulubii *„al dolce nido"* :

„Precum hulubii cînd îi mînă dorul
de cuibul dulce, -ntind aripi uşoare
şi-aceeaşi vrere le grăbeşte dorul..."

A face simţită într-o singură imagine o fibră neştiută a simţirii umane, o discretă vibraţie lirică tinzînd să se exprime — iată secretul poeziei.

Cine ştie dacă Dante, în cazul acesta, n-a făcut uz de tradiţie în mod cu mult mai îndrăzneţ decît se pare cititorilor de astăzi ! În al doilea cerc din *Infern* diverse personaje istorice şi legendare suferă diverse chinuri, precum şi eroi de celebre romane cavalereşti, care la vremea lor săvîrşiseră păcatul dragostei. Nu întîmplător — cred eu — tocmai în această zonă a pedepselor extraterestre apar grauri, cocori şi colombe ca elemente imagistice şi ca termeni de comparaţie, în contextul senzualităţii şi-al desfătării trupeşti. Într-un sens — ca păsări simbolice, copărtaşe la vină, la osîndă şi la suferinţă.

Porumbelul dintotdeauna a făcut parte din cortegiul Afroditei. Zeiţa dulcilor dorinţe călătoarea în car zburător, tras de porumbei. Şi-n tradiţia biblică şi-n cea creştină, în sens idilic şi popular porumbelul e simbolul iubirii. Mai dificilă e povestea cu graurii, care-au ieşit din sfera moravurilor noastre şi a preocupărilor noastre literare. Dar pe vremea lui Dante graurul avea aceeaşi semnificaţie ca şi colomba. Graurul — *estornel* — în poezia provenţală îndeplinea de obicei rolul mesagerului de dragoste, rol pe care mai apoi l-au preluat porumbeii. Pînă şi Słowacki se supune aceleiaşi convenţii în versurile *Despărţirii :*

„Departe — însă făr-a ne uita,
Căci între noi porumbul va zbura —
Un alb porumb ce-o să ne-aducă ştiri
Porumbul alb al veşnicei mîhniri..."

Seara, sufla briza în unde largi. Sub paşii lui Tadeusz, pe cărare, măruntul prund zornăia muzical. Ieşi din casă pentru ca după vreo două săptămîni să vadă, în sfîrşit, stelele. Din strîmtele ulicioare italiene abia de se zărea o fîşie de cer. Ca după un cataclism cosmic, deasupra capului se vedeau crîmpeie de constelaţii frînte. Nu ştiai care cui aparţine. Aripa Lebedei devenea înotătoarea Delfinului. Scorpionul îşi purta cleştele spre Berenice, ca să i-l prindă în cosiţă în chip de pieptenaş diamantin.

Vîntul părea să-mprăştie stelele prin pulberea de lumini a empireului. Mătura din piaţete măsuţele

şi umbrelele cafenelelor. Smulgea mănunchiuri de frunze din platani şi le rotea prin văzduh, ca pe nişte stoluri de grauri, toamna. Noaptea acoperea pămîntul precum cupola de lapis-lazuli a Gallei Placidia. Gîndul lui Tadeusz se lovea de cerul ravennat, scăldat în lumini fără preţ, pe care vîntul violent îl purta încoace şi-ncolo, la stînga, la dreapta, în sus şi în jos... Dar totdeauna în jurul Zanzei, necontenit lîngă Zanze, mereu cu Zanze.

8

SÎMBĂTĂ DIMINEAŢĂ primi o scrisoare de la Zanze. Nu-i destăinuise pîn-atunci cîte neplăceri avusese din pricina cererii de divorţ. Familia soţului o pisa în toate modurile, cele mai creştine cu putinţă. Se aflase deja că ea făcuse cunoştinţă c-un străin. Soţul cerea imediata retragerea a cererii de divorţ. Flirturile lui cu americanele justificau şi înainte tot felul de bănuieli — era doar limpede că nu putea fi vorba de sentiment. Acum însă, omul îşi dădea pe faţă gîndurile, îşi invoca relaţiile printre veneţienii suspuşi — tot soiul de prieteni, capabili, la o adică, să îngreuneze şederea în Italia a musafirului nedorit. Atunci, ea se speriase, cedase în faţa intimidărilor şi-l trimisese pe Tadeusz să facă acea călătorie, care oricum intra în planurile lui de studii.

Pînă la prînz, Tadeusz vizitase împrejurimile Ravennei, sub cerul pălit de arşiţă. Acasă făcu un duş. Obloanele verzi ale odăii lui erau închise ermetic. Ridică puţin jaluzelele, ca măcar astfel să

pătrundă înăuntru puţin aer proaspăt. Se trînti pe divan şi — culcat pe spate în semiîntuneric — prinse a medita la noua situaţie.

Deodată s-auzi un scîrţîit uşor al portiţei de fier, ce dădea din stradă în grădiniţă. Scîrţîitul balamalelor deschise o uşă tainică visării lui Tadeusz. Pe cărare hîrşîi prundul : paşi de femeie. Visul lui Tadeusz se ţesea din zgomotul acelor paşi. Zanze vrea probabil să-i facă o surpriză. Vine pe neanunţate. Intră sfioasă în grădina necunoscută. Pune piciorul nesigur pe poteca zgrumţuroasă. Apoi nu se mai aude zgomotul prundişului. Semn c-a intrat în casă. Îndată îi vor răsuna tocurile pe trepte. Tăcere. Nu s-aude pe trepte nici un toc. Pesemne, a cotit spre încăperile gazdei. Desigur, e o vecină. Exact în aceaşi clipă, în timp ce s-auzea uşa de la parter, se-nchidea la etaj uşiţa întredeschisă către visare.

Scurt dialog în vestibul. Două glasuri feminine. Conversaţia se întrerupe şi una din persoane începe să urce pe scări. Tadeusz regretă c-o cunoaşte aşa de puţin pe Zanze. Nici nu ştie măcar cum păşeşte ea pe trepte. Mereu umblaseră pe pămînt neted. Podeţele veneţiene nu intră la socoteală, fiindcă ele sînt, de fapt, nişte continuări ale uliţelor şi trecerile care la un moment dat urcă şi-l transportă pe trecător de pe o parte pe cealaltă a canalului. Pe cîtă vreme scările impun muşchilor o altă muncă, cer un pas cu totul neobişnuit. Nici o scară nu seamănă cu alta. Facem cunoştinţă cu scări noi, aşa cum învăţăm a cunoaşte chipuri noi... Nou-venita păşeşte cu băgare de seamă — pare-se. Nu cunoaşte scările astea. Le silabiseşte. Tadeusz îi numără paşii. S-a oprit înaintea uşii lui. Sta nemişcată. În fine se decide să bată.

— *Avanti !*

Mîna necunoscutei întredeschise din nou uşa spre visare. Palma de pe clanţă aparţinea unui trup străin. Dar în acea clipă, sîngele care pulsează-n ea curge din inima lui. Din coridor străbătu o dîră de lumină. „Zanze..." — rosti fericit gîndul ca un reflex al luminii. Părul iubitei, gîtul, braţele se realizară într-o lucire neaşteptată. Tadeusz simţi că moare de fericire. Ea închise binişor uşa. Penumbra îi estompă imediat silueta, reducînd-o la schiţa visului de mai adineauri. Se opri în mijlocul odăii. Se uită neajutorată prin semiîntuneric. Într-o mînă — mantaua de drum. În cealaltă — sacul de voiaj. Tadeusz n-are curajul să se mişte. Se teme ca nu cumva dorita viziune să se destrame. Zanze îşi lasă lîngă perete micul bagaj. Pune mantaua pe scaun. Un moment stă descumpănită. Face un pas nesigur către divan. Apoi altul. S-apropie chiar de limita vederii lui de-aievea. Încă un pas...

— Zanze...

Ea s-aşează sfioasă pe muchea divanului şi zice, de parcă-şi cere iertare :

— Am venit.

Ca-n transă, el se retrage, îi face loc lîngă dînsul. Pe dată, se ruşinează de gestul prea familiar. Prea tîrziu ca să mai schimbe ceva. Zanze primi lucrurile tot aşa de simplu şi de firesc cum se înfiripase gestul. Făr-o vorbă, se întinse alături de Tadeusz. Ca în transă. Exact cum pătrunsese-n odaie. Cum stătuse neajutorată-n mijlocul odăii, neştiind ce să mai facă. Aşa cum s-aşezase timidă pe marginea divanului. Şi nici măcar nu şi-a scos pantofii.

Stăteau alături, uimiţi. El — din pricina împlinirii neaşteptate a visului. Ea — din pricina nebănuitei uşurinţe cu care se furişase din realitate pe tărîmul viselor. Ca un pretext salvator, lui îi miji în minte gîndul la mica vînă de culoarea peruzelei de pe genunchiul ei. Ar fi vrut să atingă acel giuvaer viu. Să fie sigur că nu visează. Lin, întinse mîna. Se temu să nu se sperie fărîmiţa de vînă albastră, care pulsa. Delicat — puse mîna pe genunchiul ei. Zanze nu dispăru. Atunci el o prinse-n braţe — era a lui. Se pierdură în cel dintîi, nesfîrşit sărut.

După asta, îi spuse :

— Cuprinzîndu-te, mă temeam că-mi rămîne-n braţe numai adierea parfumului tău. Ca pe vremea nopţilor veneţiene...

— Şi eu mă temeam că suflarea şi mîna ta vor dispărea la capătul visului.

Tadeusz voi să se ridice : „Să răsucesc cheia-n broască..."

— I-am spus gazdei că sînt soţia dumitale.

După această mărturisire, izbucni în plîns.

— Să ştii că nu m-am gîndit la una ca asta. Aşa s-a întîmplat. În Italia, nu se cade ca o femeie să viziteze un bărbat. Nici nu mai ştiu exact cînd i-am spus asta. Pesemne aşa, în cursul convorbirii...

— Tare-aş vrea să-mi fii soţie cu-adevărat.

Ea îşi scoase pantofii şi se cuibări mai comod. El îi sărută pleoapele ude. Îi atinse cu degetele obrajii şi urechea. Ea i se uită drept în ochi. Apoi din nou porni să plîngă.

— Cît m-am chinuit...

— Nu te mai gîndi la asta.

— M-am speriat de îngerul ăla al tău...

— Care înger... ?

Zanze îşi începu relatarea cu spovedania Francescăi da Rimini : *„...un singur vers ne-a biruit simţirea...“*

— Nu vorbi aşa, Zanze...

— Nu vorbesc eu. Sînt cuvintele Francescăi... Ceea ce o determinase pe Zanze să vină imediat fusese entuziasmul lui Tadeusz pentru îngerul cel de-azur. În sanctuarele italiene sînt mulţi îngeri frumoşi, mulţi sfinţi fermecători. Poate chiar mai mulţi decît femei frumoase ! Soţul Zanzei aduna reproduceri de artă bisericească, reproduceri în care se repeta o anumită figură de bărbat. Vorbind mai limpede — un anumit profil de tînăr. Cu totul întîmplător, ea îl cunoscu pe prietenul lui, student la istoria artei, avînd chiar acel profil. Cînd soţul plecă la San Gimignano cu tînărul, ca să admire nişte fresce nu demult descoperite la catedrală, ea părăsi locuinţa pe-ai cărei pereţi se aflau de profil nenumăraţi sfinţi efebi.

— Acum am venit să mă războiesc cu îngerul tău.

— Ce tot spui, Zanze !

— Drept e asta, zi şi tu ! Noi, femeile, cînd intrăm în biserică, trebuie să ne-acoperim capul şi braţele. Iar îngerii strălucesc pe mozaicuri în toată splendoarea ! Preafericiţii Adonişi de pe fresce ademenesc în mod egal bărbaţi şi femei. Un singur lucru mă consolează... Îngerul acela al tău o să rămînă aşa la infinit. Ca şi atunci cînd l-am zărit prima oară. Mai frumos nu va fi ! Nu se poate ! Căci e numai înger. Dar eu pot ! Am păr, ochi, gură... Rochii, lenjerie, parfumuri... Dansez, înot, cînt... Mă pot dezbrăca pe plajă... Pot fi goală în chipul cel mai cuviincios... Şi mereu mai atrăgătoare... Tot mai dorită...

— Bietul meu înger !

— Sînt femeie. N-am altă armă împotriva sfinţilor şi a îngerilor... Toată aventura asta îi măcinase nervii. Era ostenită. Călătoria fusese grea. Nu mîncase nimic la prînz. Hotărîră deci să ia mai devreme o gustare. Zanze se spălă pe faţă. Fusta i se mototolise îngrozitor. Noroc că-şi mai adusese una. Uşile deschise ale şifonierului îi slujiră de paravan, ca-n filmele cu oameni săraci. Mai rău cu ochii : ce-o să spună gazda, cînd o va vedea cu ochii înroşiţi ?

— De mult cred c-o fi găsit ea o explicaţie !

— Adică ?

— Bănuieşte c-ai vrut să mă prinzi cu vreo iubită !

— Din păcate, n-am izbutit... Atunci, de ce-oi fi plîns ? Trebuie totuşi să fi avut un motiv de plîns !

— Ai avut, fireşte. Ţi-am făcut o scenă oribilă, pentru nişte bănuieli nedrepte.

— Ar fi ceva...

— Ceva sau altceva — fapt e c-ai plîns. Ai ochii roşii. Asta o să-i întărească efectiv convingerea că sîntem căsătoriţi. Iubitele nu plîng. E rolul soţiilor.

Zanze pufni în rîs.

Aşteptînd-o, mai tîrziu, lui Tadeusz îi stărui în urechi rîsul ei. Rîs de copil, care se amuză fără să-şi bată capul dacă are sau nu logică veselia lui. Că doar esenţa veseliei în asta şi constă : în lipsă de logică. Lipsa de logică devine saltul către o logică de o clasă superioară, aceea pe care imaginaţia,

poezia şi umorul copilului, cu dreptul unei noi realităţi o propun lumii.

Se părea că gustarea fu cu totul altfel decît se aşteptase Zanze. Tocmai pentru ca fata să-şi păstreze buna dispoziţie. Alese de pe listă „bou argentinian“, fiindcă — după opinia ei — suna foarte amuzant şi-i amintea de tangoul argentinian. Numitul bou avea toate virtuţile mărfurilor de import : era scump şi arăta frumos. În schimb, nu avea cîtuşi de puţin gust de carne — neajuns considerat de Zanze drept principala lui calitate. Dac-ar fi fost gustos, savuros şi fraged, asemeni ierbii cu care defunctul se hrănise în pampas, acum nu le-ar mai fi oferit prilej de amuzament. Aşa însă, se distrau copios, povestindu-şi cum acel bou preţios fusese crescut după principii eugenice, hrănit în mod dietetic, îngrăşat experimental, tranşat ştiinţific şi conservat savant. Şi cum, în ultimă instanţă, această vită cornută îşi bătea joc de toţi, fără excepţie. Cum, în cele din urmă, acea felie nepreţuită de rostbeef, cocoloşită şi îngrijită zelos, le-ntinsese gurmanzilor amatori o ultimă cursă sub ipostaza imaginată de arta culinară ! Căci pînă la urmă, boul acela nemaipomenit îşi pierduse cu desăvîrşire gustul de carne !

Cînd, după îndelungi consultaţii cu chelnerul, Tadeusz la rîndul său comandă un vin ce se dovedi a fi cea mai autentică poşircă, Zanze se distră şi mai vîrtos. Îi spuse lui Tadeusz ca să-l mîngîie :

— Iubiţii nu plîng !

Cînd se-ntoarseră acasă, cerul era plin de stele, sclipind tăios, pînă la marginile întunecate ale orizontului. Poteca, mărginită de cărămizi, era presărată

cu prundiş. Cărăruia aceea, fără veste, o duse pe Zanze în propria ei copilărie.

Tadeusz nici nu bănuise că, deschizîndu-i portiţa şi lăsînd-o să treacă înainte, îi deschisese în faţă peisajul fermecat al anilor copilăriei. Cînd intră în grădină, ea îşi scoase pantofii, vrînd să simtă sub tălpile goale prundişul aspru, ca pe vremea cînd tatăl ei o lua cu el la Lido. Cînd era fetiţă, îi plăcea nespus să umble aşa pe malul mării. O fermeca apa, care ştergea de pe nisip orice urmă de cum îţi desprindeai piciorul. La fiecare pas era o nouă Zanze. O Zanze care încă nu există cînd precedenta Zanze privea cu tristă mirare cum apa şterge urma piciorului ei. Şi totuşi mergea mai departe. Fiecare pas înainte constituia o luptă inconştientă. Cu cine ? Pentru ce ? Nu ştia. Nu-şi punea întrebări pe-atunci. Punea doar tălpile pe nisipul ud. N-a aflat nici mai tîrziu. Căci s-a gîndit la asta şi mai pe urmă, cînd nu mai era fetiţa de altădată ce hoinărea pe malul mării. O altă Zanze, o Zanze ce-şi punea întrebări, în loc să facă paşi. Cîndva, îi trecuse prin cap că poate niciodată şi nicăieri nu se va găsi pe sine. Totdeauna şi pretutindeni sînt numai paşi pe nisip... Şi urme, care dispar...

Culcat în pat, Tadeusz auzi cum ea închide uşa de jos, de la baie. Apoi pune piciorul pe treapta cea mai de jos, „alto“-ul din registrul scărilor. Arpegii de paşi o duc uşor şi sigur din hol la etaj. Sună tot mai dulce. Mai viu. Se opri în plină lumină — în mijlocul odăii — scînteind toată în volănaşe, falduri, pliuri, danteluţe şi fundiţe.

Vizitînd cu Tadeusz Ravenna, Zanze nu contenea să se mire de ce savanţii nu cercetează amănunţit vechile bazilici. Pe cupola baptisteriului catedralei şi pe-a baptisteriului arian, în jurul lui Crist, cufundat pîn-la brîu în apa străvezie a Iordanului, stau apostolii ţinînd în mîini coroane împletite din flori şi frunze.

— După obiceiul străvechi, cu ele erau încoronaţi după botez noii membri ai bisericii.

Personificarea rîului Iordan ca străveche zeitate acvatică, participînd activ cu sfîntul Ioan Botezătorul la scena botezului Mîntuitorului, e atribuită de către istorici unui anumit pasaj retoric dintr-o homilie a lui Petru Hrisologul. Cît despre baptisteriul arian, istoricii îşi bat şi acum capul pentru a ghici semnificaţia tronului gol, al cărui spaţiu e ocupat de-o cruce.

Probleme şi mai grele ridica bazilica San Vitale. Uneori era vorba de detalii surprinzătoare, ca de exemplu provenienţa papagalilor persani de pe mozaicuri ! Nimeni dintre turişti nu-şi punea această întrebare. Totuşi pare a fi o enigmă ! Or fi provenit din Balcani, din biserica Sfîntului Dumitru de la Salonic ori din bazilica Nicopolei epirote ? Doar dacă meşterii nu s-ar fi inspirat cumva din vreo ţesătură orientală ?

Conversaţie înaintea mozaicurilor de la San Vitale :

— Ce crezi, Zanze : de ce oare Sara e-mbrăcată ca o doamnă de la curte, iar Abraham ca un simplu ţăran ?

— Femeile totdeauna s-au îngrijit de îmbrăcăminte mai mult ca bărbaţii.

— Aşa cred şi eu. Dar învăţaţii sînt mai puţin galanţi cu sexul frumos. Susţin că Sara prefigurează pe Maica Domnului, care se-nvrednicise încă de pe-atunci de strai împărătesc.

— Femeile ştiu să profite de orice prilej. Chiar şi pe un mozaic !

— Atunci de ce împăratul Justinian — deşi bărbat — poartă diademă de monarh în casa Domnului ?

— Nu ştiu.

— O fi fost vreo subtilă chestiune de protocol, obligatorie la curtea bizantină.

— Nu mi-a trecut prin cap.

— Observi ce trăsături umane are Crist pe mozaicurile astea ?

— Adevărat.

— S-ar zice că sînt tendinţe realiste. N-ar suna rău : realismul artei ravennate ! Cotitură în arta creştină a secolului al VI-lea... Prerenaştere ravennată ! Din păcate, aici în loc de tendinţe realiste, vor fi fost poate chestiuni dogmatice. Unii pretind că era o polemică pe plan artistic cu monofizitul Eutyches, care pretindea că natura divină a lui Crist o suprimase pe cea umană. Iar alţii văd în aceste imagini o simpatie faţă de doctrina lui Arie, care — spre deosebire de Eutyches — tăgăduia divinitatea lui Crist.

— Şi mozaicarii ce voiau să exprime ?

— Problema — ca multe altele în ştiinţă — e discutabilă. Roma era contra monofiziţilor, care aflau sprijin în Orient. Teza contrară susţinea că arianismul fusese adoptat de barbarii ce cotropiseră imperiul roman : tot felul de ostrogoţi, longobarzi, vizigoţi, vandali. Lor le era mai apropiată concepţia

unui Crist-om. Aşa sau altminteri, din asta a ieşit un fel de realism !

Imaginea Ierusalimului, prin zidirea sa, precum şi prin coloritul său : verde persan, aur şi azur, îl făcu pe Tadeusz să-şi amintească de *szopka*[1] cracoviană — ceea ce Zanze nu putea pricepe în nici un chip.

— Vino cu mine-n Polonia şi-ai să vezi.

La Sant'Apollinare Nuovo — după opinia savanţilor — totul era enigmatic, începînd cu datele şi terminînd cu sacrul conţinut al mozaicurilor.

Cu mirare află Zanze că Ravenna împrumutase anul liturgic al bisericii siriene. Tradiţiile vechii iconografii creştine, vădite în simbolica gesturilor, atitudinilor şi grupării personajelor, se împleteau aici cu motive antice şi cu diferite trăsături de moravuri de la curtea imperială. Rîvna istoricilor descoperise cum că artiştii îşi căutaseră inspiraţia în manuscrisele Siriei, în miniaturile liturghierelor, evangheliarelor şi psaltirilor, ca şi în vechi monede, sculpturi şi fresce de catacombe.

La Sant'Apollinare-în-Classe simbolismul merge mînă-n mînă cu tendinţa spre abstracţionism. Celebrul mozaic al absidei, înfăţişînd pe patronul bazilicii, e considerat drept cea mai complicată operă a artei creştine timpurii.

— Cum vine asta ? întrebă Zanze.

---

[1] Cutie-scenă cu păpuşi fixe sau de mînuit, pentru reprezentarea misterului naşterii lui Isus Cristos. În regiunea Cracoviei (de pe la sfîrşitul sec. XIX-lea) se organizează concursuri speciale pentru cea mai frumoasă asemenea scenă.

— Sub raport iconografic, e o prelucrare originală a temei Schimbării la faţă. Schema compoziţională duce la tipul palestinian al acestei teme, cunoscut în Europa numai după un potir vechi, păstrat în tezaurul de la Monza.

— Şi-n ce constă transpunerea temei ?

— Crucea aurie din medalionul safiriu, presărat cu stele, ocupă locul lui Crist divinizat. Cele trei mioare dintr-o latură, mai jos de cruce, sînt cei trei apostoli preferaţi : Petru, Ioan şi Iacov, martori ai schimbării la faţă. Sfîntul Apolinar, cu molitvelnicul ridicat în mîini spre cer, în atitudine votivă, înlocuieşte pe Maica Domnului în aşa-numitul sub-centru al imaginii. Cele douăsprezece mioare — şase dintr-o parte, şase dintr-alta — înaintînd către sfînt, reprezintă genetic pe apostoli şi simbolic pe credincioşii ce-l roagă pe sfîntul mucenic să intervină pentru ei.

Zanze întrebă : Ce atitudine trebuie să ai în faţa unei atari opere ? Să admiri ? Să te rogi ? Ori numai să cercetezi ?

Părerea lui Tadeusz era că diversele şarade alegorico-dogmatice, des întîlnite în arta veche, nu trebuie să ne umbrească plăcerea estetică, nici să ne-ascundă simbolica umanistă a acestor opere. În general, se repetă mereu două simboluri : groaza omului faţă de natură — adică tradiţia potopului, ori ameninţarea omului de către alt om, adică istoria omenirii. Arta bisericească face o revalorizare idealistă a istoriei. Alaiuri de martiri şi martire le îmbracă în veşminte de gală de la curte. Unele exemple vii de bărbăţie, statornicie, credinţă, ajunse vestite sau populare, cîndva, pe undeva, le convertesc în sfinţi patroni : Vital, Apolinar, Laurenţiu,

Agata, Agnese, Lucia. Le înalţă biserici. Le cinsteşte relicvele. Celebrează prin slujbe ziua morţii lor, uneltele torturii lor devin sfinte embleme. Ceea ce nu schimbă faptul esenţial : împărţirea lumii în bogaţi şi sărmani, urmăritori şi urmăriţi, biruitori şi biruiţi, călăi şi victime, asupritori şi asupriţi.

După-amiază merseră pe Pinetta. Pămîntul de sub pini era aşternut cu ace căzute, fără număr. Păşeau prudent, ca pe-un alunecos şi lucios macat oriental, ţesut din firişoare subţiri palid-arămii.

Mireasma pinilor fără moarte şi boarea mării mereu împrospătată dădeau impresia unei desăvîrşite continuităţi. Uşoarele adieri de vînt şi micile ace în veşnică mişcare năşteau de veacuri acelaşi freamăt — pe vremea lui Dante — ca şi acum.

Zanze ridică de jos un fruct de pin şi-l lipi de ureche.

— Spune-mi ce auzi ?

Auzea, tăinuită-n germene, transmisă din veac în veac, din copac în copac, încă via şi tînăra şoaptă a Francescăi, sălăşluind cîndva pe aceste meleaguri.

Îi dădu fructul de pin lui Tadeusz. El îl duse la o ureche, apoi la cealaltă. Avea auzul mai slab decît al Zanzei. În schimb ochii mai ageri. Învîrtind fructul în mîini, văzu cum creşte din el peisajul simbolic al absidei sfîntului Apollinare in Classe. Arbori veşnic verzi, ce nu pierd nici frunze, nici ace — chiparoşi, pini, dafini, măslini. Prezicere a naturii nepămîntene din poemul dantesc. Copaci şi arbuşti cristalizaţi în nestemate din peisajul paradiziac al apocalipsului arab — făuriţi dintr-o singură perlă miraculos de albă sau dintr-un con de rubin, cu ramuri de smaragd, frunze din mătase, flori cu petale de aur. Maeştrii ravennaţi s-au prea străduit

să dea peisajelor o trăinicie materialnică. Le ticluiseră din fărîmiţe de sticlă, din bucăţele de porfiră şi travertin, din plăcuţe de mică licăritoare şi din pietre neasemuit de scumpe, tăiate fin în sclipitoare fibre, ace, aşchii.

La întoarcere, Zanze medită asupra modului în care omul căpătase ideea făuririi mozaicului.

— Te-ai gîndit vreodată la asta ?

— Cine ştie dacă punctul de plecare n-o fi fost solzul de peşte ?

— Hala de peşte — aventură de artă ? !

— N-ai observat că nuanţele peştilor, că „veşmîntul" lor de solzi aminteşte mozaicul ? Nu e operă de pictor. E o fugară, disparată risipire de pete luminoase. Desenul e totdeauna întrerupt de mărunte linii de sine stătătoare, de semne, de pete. Nimic unitar. Divizionism clasic ! Peştele e ceva intermediar între mozaic şi arta impresionistă. Şi încă un lucru. Peştele şi mozaicul reprezintă o gamă coloristică completă. Modulaţia lor e dură prin natura ei şi îndrăzneaţă din necesitate. S-ar putea vorbi chiar despre o diatonie coloristică. Şi-n afară de asta, în ambele cazuri totul — nuanţarea solzilor de peşte şi policromia mozaicurilor — depinde de lumină.

Spre seară, mai merseră şi la mausoleul Gallei Placidia. Zanze voia să revadă mozaicurile, stîrnită de unele lucruri discutate cu Tadeusz, să le mai privească o dată printr-un ciob de sticlă afumat de ştiinţa istoriei. Lîngă mausoleu întîlniră grupul de indiene — şi pe nesimţite amurgul se preschimbă în nocturnă orientală. Acel amurg timpuriu estompa brăţările de aur de pe braţele goale şi brune al indienelor. Stelele presărate pe veşmintele lor dra-

pate împodobeau întunericul nopţii ravennate. De departe venea boarea proaspătă a mării. Deasupra lor erau risipite pe firmament fabuloase animale, peşti, păsări ori instrumente muzicale.

În fiece noapte zeiţe frumoase şi nimfe îndrăgostite pluteau pe cer. Armonia sferelor suna cu viers dantesc.

— Noi aici — sîntem nimfe, iar pe ceruri stele.

Culorile şi luminile văzute-n timpul zilei pe mozaicuri o învăluiau pe Zanze cu fast oriental. Venea acasă drapată într-o eşarfă de cer înstelat. Iar pentru noapte se dezbrăca de stele, flori şi pietre preţioase.

Cînd se regăsiră pe-ntuneric împreună, el nu-i mai ascunse taina iubirii sale. Îi vorbi şoptit despre acea vinişoară de culoarea peruzelei de pe genunchiul ei. Despre dimineaţa cînd o văzuse la cafeneaua din faţa bibliotecii şi cînd ea, punînd picior peste picior, îşi dezgolise genunchiul. Despre felul cum acea fărîmă peruzie a trupului ei se-mpletise cu visele lui despre ea. Fusese talismanul lui. Făgăduinţa nopţii orientale.

— De ce nu mi-ai spus mai devreme ! Din totdeauna am crezut că asta-i pentru mine un soi de stigmat. Şi mă ruşinam faţă de tine !

Buzele fierbinţi de şoapte se-ntîlniră. Mîinile nerăbdătoare se uniră. Brusc, Zanze se dezbrăcă de opreliştile volanelor de nailon, de pliuri, falduri, danteluţe şi fundiţe. Iar el sărută lacom şi-n neştire pe trupul ei constelaţiile verii, păsările şi florile paradiziace, basmele orientale, perlele mărilor sudului, rubinele şi peruzelele nopţii lui de dragoste.

9

SPRE DIMINEAŢĂ, somnul lui Tadeusz amintea jaluzelele meridionale. Se alcătuia din fîşii întunecate şi luminoase. Cele luminoase erau însă atît de-nguste şi aşezate în unghi atît de ascuţit, încît vălul de umbră era foarte des. Creau iluzia mijirii zorilor şi totodată făceau impresia că noaptea dăinuie mai departe.

Se trezea şi-adormea. Se deştepta şi iar cădea în somnie. Iar Zanze în vremea asta se spăla, se pieptăna, se-mbrăca. Pieptenele îi oferea lui Tadeusz o şuviţă din părul ei, jucîndu-se parcă cu somnul lui. În mîna stîngă, Zanze ţinea un smoc de păr, cu dreapta îl pieptăna către Tadeusz. Părul devenea tot mai luminos, mai neted, mai aerian. Încă o mişcare a pieptenelui şi buclele atinseră pleoapele închise ale lui Tadeusz.

La un moment dat, lacuna dintre cele două limite ale conştiinţei se lărgi într-o ceaţă trandafirie. Era culoarea şoldului Zanzei, atins de buretele zgrunţuros. Prosopul curma întunericul cu albe dîre de lumină. Braţul ridicat al Zanzei, ca un *legato* pe-o partitură de note, unea dorinţa nouă cu amintirea tactului gingăşiei precedente.

Cînd Zanze întredeschise fereastra ca să privească-n grădină, somnia lui Tadeusz căpătă ritmul mişcărilor, înclinărilor şi mlădierilor ei. Apoi o zări cum vine spre el în vîrful picioarelor, îmbrăcată numai cu furoul — şi cum se aşază pe divan. I se păru că buclele ei îi ating uşor pieptul.

Cînd se trezi în fine de-a binelea, razele soarelui îi dezmierdau întreg trupul dezgolit. Era singur.

Clipă de conştiinţă încă tulbure. Nu ştia dacă-i după-amiaza zilei precedente sau dimineaţa zilei următoare. Se simţea parcă sfîşiat între ieri şi azi... Scîrţîitul portiţei de la grădină... Un efort de voinţă... O clipă de reculegere a gîndurilor. Atunci se smulse de pe divan şi alergă la fereastră. Gazda se-ntoarcea din oraş cu plasa plină de cumpărături. Respiră uşurat.

— Totuşi e dimineaţă !

Drumul spre Rimini era bogat în privelişti pitoreşti. Trenul înainta pe o alee de pini negri ce se-nălţau într-un peisaj din *Infernul* dantesc, pustiu şi sălbatec. Colnice triste, movile de muşchi şi de iarbă ruginie. Mici ochiuri de apă şi bahne putrede, unde creştea şovarul. Apoi începură împrejurimile *Purgatoriului :* aşezări omeneşti, muncă pe ogor. Cîmpuri de floarea-soarelui şi postaţe de cînepă.

În marea de verdeaţă, brazdele arăturii timpurii băteau în roşu. Aici pămîntul era uscat ca piatra. Tractorul smulgea de pe el fîşii de miriştе. Bulgării răsturnaţi îi făceau să semene c-un cîmp lovit de artilerie. Tractorul obosit se odihnea pe-un răzor. Boronitul, ca fiind mai lesnicios, era lăsat pe seama boilor. O pereche de boi monumentali, cu părul ca laptele, stăteau pe brazdele de pămînt ars ca teracota. Cu capetele aplecate, ca şi cum ar fi luat în lungile lor coarne bulgări de aer, mereu frămîntau şi călcau sub copite bucăţi de ţărînă răsturnate de tractor.

Pe ogoarele moşiereşti se tîrau lungi şerpi de cauciuc. Robinetele cu site, aşezate din loc în loc, risipeau o ploaie măruntă pe legumele arse de soare. Parcelele ţărăneşti şi sforile de pămînt ale sărăcimii erau străbătute de şanţuri scunde, care se umpleau cu apă. Cîte-o familie întreagă, purtînd largi pălării de paie, încovoindu-se ritmic, ca la comandă, înşirată pe cîte-un mic ogor, ca în Egipt pe vremea faraonilor, împrăştia apa cu lopeţile peste plantele ofilite. Consumînd provizia de apă pentru o brazdă, se trecea la o altă latură a pătratului verde şi din nou începea încovoierea din şale. Trenul gonea iar lucrătorii pămîntului, cu largile lor pălării de paie, se făceau tot mai mici şi cu fiece clipă se-ncovoiau tot mai rar.

Cînd trenul s-apropia de vreun orăşel, de-a lungul liniei ferate apăreau căsuţe colorate : vile albe, gălbui de nuanţa caiselor, cu grădiniţe şi cu fîntîni. Bazinele de marmură totdeauna erau pline cu apă, revărsată peste margini. Cupe ale belşugului. Pe terase, roze. Îmboboceau, înfloreau, se treceau. Terase ale desfătării.

Tadeusz căută spre capătul oraşului Rimini o modestă pensiune situată chiar pe ţărm. Obţinu pentru cîteva zile o cameră cu balconul suspendat deasupra valurilor fremătătoare ale mării. Se scula devreme. După baia-n mare, îşi rînduia hîrtiile şi scria. Pe măsură ce s-apropia sosirea Zanzei, îi sporea neliniştea. Sîmbătă dimineaţa, nu-şi mai afla locul. Îndată după masă, se duse la gară, parcă întru întîmpinarea mulţimii de turişti estivali, necunoscuţi din Stockholm, Copenhaga, Amsterdam, Ostende, Hamburg, München şi Viena.

În sfîrşit, sosi şi modestul tren din Veneţia. La geamul unui vagon apăru şi capul Zanzei. Încîntată de odaie, îşi despachetă lucrurile într-o clipă. El o aştepta jos, pînă cînd avea să-şi pună costumul de baie. Marea scînteia de ametiste. Trupurile

mlădii, bronzate aşezau umbre albastre pe nisipul portocaliu. Mergînd de-a lungul ţărmului, ei se depărtară de mulţimea gălăgioasă. Zanze îşi luă pantofii în mînă şi păşi desculţă pe fîşia de ţărm, unde nisipul e foarte mărunt şi puţin umed. Ca de obicei, apa venea s-acopere urmele de paşi. Alerga după călcîiele trandafirii ale Zanzei.

Într-un loc anumit, Zanze îi dădu lui Tadeusz pantofii, poşeta şi ceasul. Îşi trase pe cap o cască coralie. Îşi descheie rochia de sus pînă jos, ca pe-un halat de casă, şi o aruncă dintr-o mişcare de pe ea. Se opri pe mal — figurină de mărgean pe marginea uriaşei oglinzi de apă. Îşi muie degetele în mare ca-ntr-o apă sfinţită şi porni înot. Talazurile purtau tot mai departe boneta coralie. Apoi o întoarseră spre ţărm. Umerii uzi scînteiau în soare. Tot mai aroape săltau omoplaţii goi. În fine, pe coama de spumă a ultimului talaz, ieşi din apă ca o balerină, pe vîrful picioarelor.

Reveniră pe plajă. Zarva se potolise. Totuşi mai erau destule siluete feminine, tineri zvelţi şi fetişcane bronzate, cu un aer plictisit.

— Bietele Francesce din Rimini !

— Prea mare concurenţa de ispite şi prea mică oferta în materie de păcat.

Eroina lui Dante vieţuise în vremuri mult mai grele. Oamenii credeau în iad. Însemna ceva riscul veşnicei osînde. Şi apoi Francesca nu ieşea pe plajă. Paolo n-o văzuse niciodată-n costum de baie, nici în şort. Moda o fereca în catifele drapate, mătăsuri şi brocarturi. Locuia într-un castel sumbru şi mohorît. Umbla de colo-colo prin odăi, cu rochie lungă, pestelcă brodată cu pasmanterii şi pelerină.

Pe cap avea bonetă cu coafă. Nu se deosebea prea mult de o călugăriţă de astăzi.

Soţul era un feudal bădăran şi infirm. Toamna vîna. Dormea prin hanuri laolaltă cu argaţii şi cu cîinii. Pe ea o dezbrăcau bătrîne cameriste cu mîini osoase, glaciale. Zăcînd în alcov, ferită de perdele conjugale, tremura de frică la gîndul nopţii nesfîrşit de lungi. Marea vuia. Pinii gemeau. Se auzea cîte un strigăt jalnic de pescăruş rătăcit. Francesca şoptea rugăciuni pentru sufletele din purgatoriu. Dar asta nu-i ajuta. Viforul urla în cămin. Pinii gemeau. Pescăruşul pribeag se tînguia.

Orice ar fi fost de preferat acestei agonii încete, sub grelele, îndoliate damascuri. Orice — în locul jelaniei vîntului, asemenea moliftei slujite pentru fugara tinereţe. Moartea năprasnică — ca şi dragostea — o luaseră pe Francesca din lumea celor vii. Ci adierea dulcilor terţine o strămutase-n sfera poeziei.

Convorbirea despre Francesca fusese începută pe plajă şi terminată pe terasă, după gustare. Noaptea era fără stele. Noapte pe două registre de întuneric, ca pe două voci — întunericul mării, întunericul cerului.

Valurile soseau dintr-o depărtare neştiută şi plecau în noapte. Tadeusz le-asculta. Se scurgeau unul după altul. Alături i-au lăsat-o pe Zanze.

— Nu puteam crede că va fi aşa.

— Nici eu.

Valurile se succedau unul după altul. Fiecare îşi anunţa venirea cu un vaier prelung.

— În suspinul lor, e-o uşurare. Ascultă !

— Ascult.

— Sfîrşitul pribegiei, al neodihnei ; sfîrşitul a tot şi toate.

Uneori, valul venea foarte aproape şi se spărgea, săltînd foarte sus — chiar sub balcon.

— Ce mai izbeşte !

— Mi se părea acum o clipă că aş putea atinge cu piciorul toate astea.

— Care toate ?

— Întunericul, neliniştea, vaierul.

— Aha !

— Dormi ?

— Încă nu.

— Dormi !

Părul Zanzei îl mîngîie pe obraji şi grumaz.

— Zanze...

— Sînt gata s-adorm.

Val rostogolit după val, unul după celălalt. Se apropiau, prietenoase.

— Zanze...

— Încă nu dormi ?

— Nu prea pot.

— Nici eu.

— Atunci la Ravenna... Poate o să ţi se pară ciudat... m-a trezit soarele părului tău...

— Ştii... Chiar voiam să te trezesc.

— Ştiu.

— Nu dormeai ?...

— Dormeam.

— De unde ştii că voiam să te trezesc ?

— Îmi doream asta prin somn.

— Şedeam pe divan. M-am înclinat deasupra ta...

— Doream cu-adevărat să mă trezeşti...

— Ştiu.

— Eram ca puiul în găoace. Vălul nopţii se subţia din ce în ce. Tot mai străveziu. Prin bezna mea prindea să mijească lumina. Lucirea sînilor tăi...

— Era tîrziu. Mi-era teamă că pierd trenul.

— Aha !

— Mi-era teamă de ce-o să fie cînd ai să te trezeşti...

— Prostuţo !

Tadeusz multă vreme nu putu închide ochii. Aievea îi reveneau imaginile din vis. Amintirea întorcea cursul întîmplărilor şi le schimba ordinea, dîndu-le sens invers — din viaţă în iluzie. Şi la urma urmei, totul convergea spre o unică identitate. Cerul înstelat de deasupra Ravennei le cîntase într-o terţină dantescă despre nimfele nevăzute din marea depărtată. La Rimini, valurile rostogolite în noapte le şopteau sub balcon cu-aceleaşi vorbe despre nevăzutele stele din cerul depărtat :

— Noi aici — sîntem nimfe, iar pe ceruri, stele...

— Zanze...

Zanze adormise. Tadeusz o cuprinse în braţe, de teamă ca nu cumva talazurile rostogolite-n beznă să i-o răpească. Pieptul Zanzei, ridicîndu-se şi lăsîndu-se ritmic, adormi în curînd ca şi neliniştita mare.

Tadeusz simţi prin somn că Zanze, aplecată deasupra lui, îi sufla peste pleoape. Suflu născător de gînd al unei fermecătoare dimineţi : ochi de femeie fericită, pulberea luminii de aur în părul ei, dîre de soare-n aşternut, stindardul azuriu al cerului fîlfîind prin uşa deschisă spre balcon — şi mai departe, vuietul surd al mării.

— Micul dejun e servit.

Zanze făcuse baie şi adusese tava cu ceai, chifle, lapte, unt, şuncă şi gem de portocale. Avusese timp să afle de la fata de serviciu că aceasta are un iubit cu care pleacă într-o excursie cu motocicleta. De-aceea vrea să mături mai iute ca s-ajungă devreme la liturghie.

— Încă o Francescă ! Francesca pe motor.

— Trebuie să-i ajutăm pe iubiţi.

Zanze rîndui în dulap umeraşele cu rochii şi bluze — colorate registre de mătăsuri şi cretoane.

— Bunică-mea, replică Tadeusz, avea obiceiul să spună că pe iubiţi nu trebuie să-i ajuţi niciodată, că şi-aşa îi slujeşte diavolul.

— Nu ştiu dacă bunică-ta avea dreptate. Nouă ne-a ajutat un înger !

Pa plajă nu era încă nimeni. Dinspre mare sufla un vînt ce frîngea apa în valuri mărunte. Tadeusz îşi aminti de legenda sfîntului Anton din Padova : văzînd că nu-i dau ascultare necredincioşii locuitori din Rimini, [sfîntul făcător-de-minuni] se duse pe malul mării, ca să-şi rostească predica peştilor.

Poate că sfîntul călcase pe-aceeaşi plajă pe care mergea acum cu Zanze. Se oprise un timp ca să-şi scuture sandalele de nisip, stînd într-un picior. Aşa cum face acum Zanze. Desigur o fi suflat şi atunci vîntul matinal dinspre mare, încreţind mărunt apa, făcînd-o să pară ca şi acum alcătuită dintr-o infinitate de peşti — botişoare căscate, aripioare şi cozi.

Predicatorul avea o subţire cunună de păr în jurul tonsurii — prefigurare a viitoarei aureole. Buclele Zanzei ofereau vîntului un obiect de joacă mult mai generos. Mantia grosolană de lînă atîrna

odinioară greu pe umerii Demostenelui franciscan, dispreţuit de oameni. Pe cînd acum mătasea şi cretonul Zanzei se dovedeau mult mai docile faţă de capriciile boarei de vînt.

Mergeau îmbătaţi de mireasma vîntului şi a mării. Din timp în timp, Zanze îşi potolea rochia cu ambele mîini. Un moment se opri. Sprijinindu-se cu stînga de umărul lui Tadeusz, se-nclină puţin şi, ridicîndu-şi, pe rînd, un picior, apoi celălalt, îşi scutură pietricelele din sandalele aurite. Pe urmă porniră mai departe. Vîntul şi marea îşi dăruiau miresmele. De-a lungul malului se adunau bancuri din căpşoare de peşti, spinări ascuţite şi codiţe despicate, pe care neostoitul vînt al mării le dobîndea din pulberea verzuie de apă, le prefira şi le modela.

10

TADEUSZ REVENI la Veneţia spre dimineaţă. Cerul nu era nici înourat, nici senin. Era neutru. Ieşind din gară, fu întîmpinat de mirosul lagunei — de peşte şi zarzavat. Deşi devreme, văzduhul era deja pătruns de zăduf. La hotelul unde locuise mai înainte, nu găsi cameră. Funcţionarul de serviciu, un domn cărunt cu haină neagră şi creion după ureche, cercetă corespondenţa.

— Aveţi o scrisoare.

Era răspunsul prietenului din Bologna la propunerea editării la Varşovia a unei culegeri din studiile sale dinainte de război. Tadeusz ştia că o editură varşoviană se interesa de lucrările prietenu-

lui său. Scrisese că-l întîlnise pe autor și întrebase la editură dacă publicarea acelui volum mai este actuală. Scrisoarea lui fusese primită cu entuziasm. Era rugat să fie redactorul cărții și să purceadă pe loc, împreună cu autorul, la selectarea materialului. Prietenul îi mulțumea pentru efort, dar refuza politicos. Nu voia să revină la „păcatele tinereții" — zicea el.

— Șeful recepției va fi aici pe la ora opt. Poate aranjează ceva.

Tadeusz își scrise numele în registru, lăsă valiza la portar și se duse să dejuneze. Oamenii grăbeau la lucru. Bărbații aveau fețele cenușii. Fetele, prost îmbrăcate, n-apucaseră încă să se fardeze. Pe stradă, femei tinere trăgeau cărucioarele cu mărfuri de vînzare ; cureaua le tăia pieptul de-a curmezișul ; bărbații împingeau din spate, bruftuindu-și animalele de povară. Tarabele se înjghebau cu mare zarvă. Fierăstraiele hîrșîiau zgomotos. Cu-nverșunare loveau ciocanele. Scîndurile icneau sub izbiturile topoarelor.

Pe străzi și în piețe creștea un oraș întreg de gherete, corturi, tarabe, tejghele. Cu grijă și-n chip sărbătoresc se împodobeau drugi, vergele, capre și mese, de parc-ar fi fost niște pomi de crăciun. Fiecare fular cu bazilica San Marco sau cu Ponte Rialto își avea locul său. Fiecare mătanie, din mărgele, fiecare brățară era atîrnată la vedere. Se ștergea cu atenție fiece glob de sticlă verzuie, în care cine știe ce cucoană bătrînă din Chicago sau Boston avea să se oglindească cu ochi încețoșați. Cu luare-aminte se lustruia fiece bibelou de metal în chip de gondolă, destinat să împodobească tejgheaua vreunui negustor din Bremen sau Hamburg. Fiece

broșă mititică trecea prin mîini grijulii. Fiece ineluș era pipăit de niște degete atente.

Gospodine bătrîne, cu fețele ofilite, călcau printre șirurile de zarzavat. Alegeau anghinare cu solzi verzi-cenușii. Mîinile lor zbîrcite cotrobăiau printre păstăi foșnitoare, cu stropi zmeurii, din care țîșneau boabe pestrițe. Scuturau în pumni mănunchiuri de fasole cu păstaia lată, palid-verzuie. Răsuceau îndelung cu degetele lor țepene fiece morcov și fiecare ceapă pînă să-i dea drumul în coșuleț. Se tocmeau zelos pentru fiece bănuț. Puneau deoparte zarzavaturile alese și plecau. Pe urmă reveneau și prindeau iarăși să scotocească, să frunzărească, să scuture, să vrăfuiască, să răstoarne, să pipăie și să miroasă fiece morcov, ceapă ori păstaie.

Lîngă o gheretă stătea un smerit frate călugăr în rantie cafenie. În mîna stîngă ținea un coș, cu dreapta mîngîia evlavios scapularul, în vreme ce buzele i se mișcau fără glas. Vînzătorul căută cu mîna groasă, păroasă printre păstăile foșnitoare și-apoi îi vîrî un pumn de fasole în coșuleț. Buzele mute și fremătînde ale călugărului sloboziră deodată un *Ave* sonor, apoi tăcură, continuînd rugăciunea cu-aceeași mută tremurare.

Mîinile abile ale negustorilor curățau cu periuța o piersică după alta, dîndu-le strălucire și moliciune de catifea. Bananele galbene erau acoperite cu pete hepatice. Un pigment similar de răscopt se ivea pe mîinile și obrajii precupețelor. Pe platouri mari se tolăneau harbuji tăiați. Fiecare felie din carnea fructului purta un roi de puncte negre : punctele nemișcate erau sîmburi, cele mișcătoare — muște. Pe-un scăunel de lîngă o tejghea, un om gîrbov, cu buzele strînse, reteza în feliuțe înguste

c-un cuțit cizmăresc, ascuțit, o tigvă dură de cocos. Talaj pe care-l rodeau și sugeau cu încîntare gurmanzii.

Cînd Tadeusz reveni la hotel, găsi acolo o nemaipomenită zarvă. Slujbașii cu răspundere răcneau la subordonați. Băieții de alergătură se vînzoleau încoace și-ncolo. S-auzeau sonerii stridente. Șeful recepției — un bărbat elegant, de vîrstă mijlocie, într-un costum de culoarea nispului, cămașă albă cu găurele, guler moale și cravată albastră, îl primi pe Tadeusz cu o mină destule de îngrijorată. Pe neașteptate, sosise o adevărată invazie de turiști străini. Hotelele — pline. La pensiuni — îngrămădeală.

— De ce-or fi venind oamenii la Veneția pe vremea asta nenorocită ? Eu unul, aș lăsa bucuros baraca asta și-aș fugi pe malul mării ! Iar ei țin să se prăjească neapărat în Piazza San Marco ! Zicînd acestea, ridică receptorul telefonului cu o grație neglijentă și formă un număr cu creionul.

— Antonio, de ce n-a sosit gondola pentru camera numărul nouă ? Doamnele își pierd răbdarea. Gondola, imediat !

Notă ceva într-o agendă îngustă și din nou, cu capătul rotunjit ca o bilă, al creionului formă un număr de telefon, țăcănind cu discul aparatului :

— Carlo, ce-i cu asamblarea ? Și cînd o să fie gata ? Cînd o să-nceteze scirocco ? Da' cine-i șeful aici : scirrocco sau eu ? Te rog, să fie gata asamblarea peste-o oră !

Puse receptorul în furcă cu gingășie, ca și cum ar fi fost dintr-un cristal prețios :

— O nenorocire cu vîntul ăsta !

Răsuflatul fierbinte al continentului african lingea laguna c-o limbă ascuțită și subțire. Rănea și dezarma totul în jur. Împingea oamenii la rele. Și, pînă la urmă, devenea țapul ispășitor.

— Am cunoscut doi prieteni buni, care s-au tăiat cu cuțitele cînd a suflat scirocco. Adevărul e că-n ajun unul o sedusese pe logodnica celuilalt. Dar de tăiat, s-au tăiat pe timp de scirocco. Vîntul ăsta e-o grozăvie ! Verișoară-mea s-a despărțit de soțul ei tot în timp ce a bătut scirocco. Ce-i drept, nu era o taină pentru nimeni că soțul se ducea cu o prietenă-n excursie în fiece duminică. Însă despărțirea s-a produs cînd a suflat scirocco ! Eu, din păcate, nu sînt deloc impresionabil la așa ceva ! Sigur, de-aceea nici n-am parte de aventuri interesante !

Îl sfătui pe Tadeusz să revină către prînz. Atunci îi dădu adresa unei familii, care închiria o cameră pentru scurt timp.

— Am recurs la ultima rezervă ! Însă, din păcate, odaia nu-i cine știe ce...

Tadeusz mulțumi, își luă valiza și se duse să-și caute adăpostul. Se afla într-un cartier sărăcăcios. Frigul ulicioarelor de piatră avea acolo un iz penibil de mucegai, săpun de rufe și gunoaie în descompunere, pe care nu-l combăteau decît aromele tari, pătrunzătoare. Dintr-un fundac — mirosul de cafea proaspăt prăjită. De-aiurea — dugoarea halei de pește. Un băiat încins cu șorț de piele, luă dintr-o luntre ce se clătina pe canal un coș cu două toarte, plin cu meduze, și îl sprijini de pîntecele țuguiat. Împreună cu *padrone,* ridicară coșul și-l deșertară pe-o tejghea tăbluită cu zinc. Grămada informă și lunecoasă semăna c-un vraf de măruntaie abia scoase

din cine ştie ce făptură misterioasă şi sfîntă. Nişte femei amărîte, prost îmbrăcate, luau cu asalt tarabele cu tot soiul de gunoaie ale mării.

Tadeusz se opri lîngă o tejghea. Un bărbat jovial cufunda fiecare peştişor pe rînd într-o găleată, ţinîndu-l delicat de coadă. Apoi îl punea cu grijă pe foi de smochin. Alături stătea modestă, c-o tinichea în mîini, o călugăriţă tinerică, sunîndu-şi sfios mătăniile ; de sub rasa neagră îi apăreau picioruşele goale-n sandale. Precupeţul lua de coadă un peştişor după altul, îl cufunda în găleată, îl scutura sub nasul cuvioasei surioare, apoi îl aşeza pe tejghea cap la cap, burtă lîngă burtă, codiţă lîngă codiţă, pe foile de smochin. Iar călugăriţa îşi suna cu răbdare mătăniile. Cîţiva peştişori microscopici, făr-a mai fi fost băgaţi în găleată, fură zvîrliţi de către milostivul cupeţ cu hurta în tinicheaua mănăstirească.

Notiţă din jurnalul lui Tadeusz :

„Istorioare evanghelice despre înmulţirea pîinilor şi peştilor sau despre pescuituri miraculoase."

„Naturi moarte pe mozaicuri şi pînze."

„Pitoreşti *cantastorie* de fructe, legume, cărnuri şi peşti pe tarabele, pieţele şi uliţele Veneţiei."

„Totul e parabolă ! Parabole pentru flămînzii şi lacomii de azi, precum fuseseră pentru flămînzii şi lacomii de ieri, alaltăieri şi odinioară ! Belşug de mîncare imaginară sau orgiile foamei !"

Odăiţa era mică şi peste măsură de modestă, dar ieftină. O femeie grasă cu obrazul congestionat se grăbi să strîngă bluzele şi rochiile abia călcate şi înşirate pe pat, pe comodă şi pe scaune. Apoi îi

arătă oaspetelui o toaletă strîmtă, c-un robinet de unde curgea un fir subţire de apă şi o chiuvetă mică.

— Noi aici ne spălăm.

La capătul micului coridor atîrna o perdea. După ea se aflau două divane înguste, pe care s-aruncaseră diverse obiecte de garderobă feminină şi masculină. Odăiţa lui Tadeusz era dormitorul gazdelor. Mobila ce ocupa spaţiul cel mai însemnat, era un larg pat de fier. Tăblia de la cap, avea pictate pe ea un iaz vînăt, cu două lebede albe, înfoiate, înotînd una spre cealaltă. Cam deasupra locului unde odihneau capetele soţilor, lebedele, întinzîndu-şi gîturile, îşi atingeau pliscurile roşii, dînd impresia a doi morcovi ce s-ar fi sărutat.

„Ce păcat — gîndi Tadeusz — că italienii ăştia nu se mai mută şi ei din cînd în cînd ! Nu jefuiesc, nu distrug, nu dau foc ! Urîţenia tuturor stilurilor şi epocilor trece aici nepedepsită de la străbunică la strănepoată !"

Pereţii erau acoperiţi cu „inimi-ale-lui Isus", cu „imaculate-concepţii" şi cu o galerie întreagă de papi. Gazda, închiriind odaia, formulă condiţia ca locatarul să n-aducă niciodată femei.

— Fiindcă-i dormitor conjugal, zise apăsat.

Cînd deschise oblonul greu, de fier, din ulicioară zbucni arşiţa ca dintr-un cuptor. Vizavi se-nălţa zidul orb al unei clădiri monahale, cufundate-n siestă. Zidul era crăpat. Dintr-o crăpătură ţîşnea un copăcel arătos. Ceva mai departe, din altă rană a tencuielii curgea pînă la pămînt un ram de glicină pălită. Pe zid şedea un porumbel singuratic şi privea melancolic la noul locatar.

Tadeusz își despachetă lucrurile, se spălă și se schimbă. Închise oblonul de fier ce dădea spre zidul crăpat și porumbelul îngîndurat — și se duse să stea de vorbă cu gazda. În bucătăria nu prea mare și supra încălzită, *padrona* stătea în fața scîndurii de călcat, plimbînd fierul nichelat peste o cămașă de noapte roză, cu dantele. Își șterse fruntea de sudoare :

— Nici nu se mai poate respira. Scirocco !

Sub tavan, pe sfori, atîrnau tiuluri nocturne, linouri matinale sau diurne *voiles georgette*. Printre toaletele diafane de damă, de o ieftină eleganță, obrazul călcătoresei apărea roșu ca focul. Femeia se plîngea că i se umflă picioarele. Soțul e feroviar. Din ce scoate nu se poate trăi, doar dacă mai dai la stînga. Fiul învăța la școala de electrotehnică. Fiica e ucenică la o croitoreasă. Toate astea costă. Întreținerea casei îi revine ei. Calcă din zori pînă noaptea, deși i se umflă picioarele. Se mai ajută, închiriind dormitorul — dar asta, din păcate, numai în plin sezon.

Se auzi soneria. Niște fetișcane cu plete lungi și glasuri răgușite veniră să-și ia bluzele, jupoanele și rochiile. Flecăriră, chicotiră și plecară zorite, fîlfîindu-și în coridor coamele, ca de iepșoare în călduri. După care, *padrona* reveni la convorbirea cu Tadeusz. Ce-i de făcut ! Trebuie să calce. Soțul nu cîștigă destul ca să-și țină viața. Erau cît pe-aci să facă grevă, dar cineva le-a pus bețe în roate în ultima clipă. Un trădător i-a vîndut pe muncitori, deci s-a dus orice speranță de mărire a salariului. O să mai calce doi—trei ani, pînă termină băiatul școala. Atunci o să se ocupe și de viitorul fetei. Totul ar fi bine, dacă nu i s-ar umfla picioarele.

Doi-trei ani s-ar mai chinui ea. Dar cînd încep s-o doară picioarele, tare-i greu să stai în fața scîndurii de călcat !

După o noapte petrecută-n tren și cîteva ceasuri de colindat pe ulicioarele fierbinți, Tadeusz se culcă un pic să se mai odihnească. Nu-și dădu seama cînd adormi. Se trezi cu durere de cap. Din bucătărie s-auzea o ceartă pentru nu știu ce rochie încă necălcată și pentru niște nasturi sparți la o jachetă. Apoi începu hărmălaia domestică. Băiatul se spăla și se rădea. Fata nu avea timp să-și aștepte rîndul și dădea buzna în așa-zisa baie. *Padrona* îi dojenea pe copii că se grăbesc la cinema, fără să le pese că ei i se umflă picioarele. Apoi ieși la iveală că băiatul lăsase lăcăraie în urma lui. Fata o aduse pe maică-sa să constate dezastrul la fața locului.

— Trebuie să mă spăl, nu ?

— Și eu mă spăl, dar nu fac așa o mizerie.

— Ce-ți speli tu ? Vîrful nasului !

— E treaba mea ce-mi spăl.

— Sigur că nu-i a mea. E-a lui Raffaello !

— Maimuță !

Fata trînti ușa. Băiatul începu să fluiere o melodie săltăreață la modă. Tadeusz se sculă și deschise fereastra. Porumbelul era tot acolo pe zid, cufundat în meditație. Cînd Tadeusz ieși din dormitor, zări niște umeri goi de fată, în combinezon, la capătul coridorului. În ușa bucătăriei, stătea, gol pîn-la brîu, un găligan, fluierînd aceeași melodie săltăreață — aștepta pesemne ca mama să-i calce cămașa.

Fîșia îngustă a ulicioarei dădea într-o piațetă. Femeile scoteau din casă și așezau în prag felurite resturi menajere. Gheretele și tarabele își încheiau activitatea clocotitoare. Lui Tadeusz îi vuia capul.

Era flămînd, dar nu-şi putea învinge sila de mîncare. Singurele alimente care nu-l dezgustau erau brînza şi fructele. În jur — perechi ţinîndu-se strîns de braţ şi privindu-se cu ochi lunateci. Pe lîngă ziduri, în amurgul ce cobora, gondolierii te îmbiau cu şoaptă lină, ispititoare.

— *Gundula... gundula...*

Tadeusz îşi cumpără dintr-o prăvălie o franzelă, o bucată de parmezan tare şi lucios, o mînă de smochine indiene, ca nişte lămîi cu coaja roz-galbenă-verzuie. Miezul cu gust şi culoare amarantie de harbuz. Harbuz de-o dulceaţă greţoasă. Avea o groază de sîmburei şi-ţi lăsa pe limbă un fel de perişori invizibili, iritanţi.

Pe la miezul nopţii, reveni acasă. Gazda călca mereu. Soţul dormea pe o saltea întinsă la picioarele bufetului. De după perdea, s-auzea respiraţia egală a celor doi copii adormiţi. Nici un cîntec, nici un strigăt nu mai venea de-afară. În schimb, răsunau bufnituri şi lovituri de ciocane în lemn uscat, înteţite de liniştea nopţii.

„Slavă Domnului că desfac în fine tarabele!"

După ce tăcură şi ciocăniturile şi scîrţîitul cărucioarelor, Tadeusz deschise fereastra. Însă abia se înveli cu cearceaful că-i ajunse la ureche un delicat bîzîit de ţînţar. Sări din aşternut şi închise geamul. Era prea tîrziu. Ţînţarul se rotea deasupra lui şi cînta subţire pe struna nopţii veneţiene o sarabandă. Tadeusz dădea din mîini pe întuneric, adormea şi se trezea pişcat pe mîini şi pe faţă. La prima rază a dimineţii, porumbelul de pe zidul mănăstirii îşi umflă guşa cu desfătare şi-ncepu să uguie o pătimaşă cîntare a cîntărilor.

Tadeusz adormi abia cînd se lumină de-a binelea. Curînd prinseră a hodorogi cărucioarele — prăvălii ambulante. Reîncepea înjghebarea matinală de gherete şi tarabe. Din nou fierăstraiele scîrţîiau jalnic. Din nou izbeau ciocanele cu înverşunare. Sub loviturile de topoare duduiau surd pari şi scînduri. Răsunau strigăte. În sfîrşit, proprietarii gheretelor, tejghelelor şi tarabelor îşi bătură ultimele piroane în somnul docentului în istorie de la Varşovia. Lungi cuie îi ţintuiră mîinile şi picioarele de patul conjugal cu cele două lebede ce se drăgosteau. Dormi buştean pînă la prînz. Se deşteptă mai ostenit decît se culcase.

11

ÎN HOTELURILE veneţiene se intră cel mai adesea printr-un soi de gang îngust, dintr-o uliţă nearătoasă. Pe coridoare — covoare colorate. Punînd piciorul pe covorul moale, călătorul nu-şi dă seama că din prag a şi păşit pe covorul fermecat din *O mie şi una de nopţi*. Această cărare fermecată îl duce fulgerător din lumea vulgarităţii, gălăgiei şi pestriţei lipse de gust, într-un peisaj de basm. În holuri, foaiere, baruri şi săli de lectură se-nalţă palmieri şi rododendroni. Murmură fîntîni. În acvarii se bălăcesc peştişori aurii şi roşii. De după foile uriaşe ale ziarelor se ridică discrete fumuri de ţigară. Pe canapele de pluş stau nişte doamne elegante, legănînd în vîrful picioruşelor pantofiori ca nişte giuvaiere din piele foarte scumpă.

Datorită unui concurs de împrejurări, Tadeusz nimerise în culisele festinelor veneţiene şi în cabinele sărăcăcioase ale actorilor, care jucau în fiecare seară *commedia dell'arte* pentru distracţia turiştilor din întreaga lume. Adesea stătea de vorbă cu gazda ; uneori, cu clientele ei nu prea bogate. *Padrona* îşi consuma existenţa între fierul şi scîndura de călcat. Scrobeala constituia materia dinamică a vieţii ei. Tadeusz avea acum cunoştinţe prin micile magazine de alimente. Îl salutau de departe stăpînele tejghelelor cu fructe. La barurile din vecinătate, patronii reţinuseră că-i plăcea cafeaua foarte dulce.

Mînca la un birt ieftin, unde pe sub mese îşi găseau sălaş nenumăratele progenituri ale patronului, delaolaltă cu reprezentantele neamului pisicesc. La vremea pauzei de-amiază, veneau acolo muncitori pentru un prînz modest. Tînărul Roberto, fluturîndu-şi braţele lungi, aşternea pe mese gazete vechi în loc de feţe din pînză. Unii clienţi aduceau cu ei pîine şi brînză şi comandau sticle mari cu o groaznică poşircă. Maistrul zidar se deosebea de ucenicul său numai prin adaosul — la talerul cu macaroane — al unei porţii de buruieni îndeajuns de suspecte, botezate patetic de către Roberto „salată asortată". Tadeusz comanda, pe lîngă *spaghetti*, şi *lesso,* adică un fel de rasol italian zemos. Din care pricină, patronul îl servea personal, onorîndu-l prin acoperirea măsuţei cu o foaie mare de hîrtie cenuşie de împachetat. Apropierea de poporul italian dădea o deosebită căldură relaţiilor dintre Tadeusz şi Zanze.

Lucrarea despre succesiunea longobarzilor se apropia de sfîrşit. De la Rimini, Tadeusz plecă la Bologna, unde făcuse o preţioasă descoperire în arhivele Tribunalului. Sentinţele şi mărturiile în

probleme de drept civil erau totdeauna mai aproape de viaţă decît meditaţiile asupra patimilor Mîntuitorului şi cazaniile despre pocăinţă. De aceea, ele conţin materiale mult mai interesante decît numeroasele opere literare ale respectivei epoci, repetînd pînă la saţietate cutare sau cutare loc comun de pură convenţie. Deci, Tadeusz nu se mai miră găsind cel mai vechi citat din *Divina Comedie* în scriptele Tribunalului orăşănesc bolognez din anul — pare-se — 1317, iar cel mai vechi fragment cunoscut din poemul lui Dante în hronicul întîmplărilor bologneze din anul 1321. Tocmai în perioada aceea, prietenul lui Tadeusz era plecat cu familia la mare.

Zanze pică la Bologna pe neaşteptate — cum obişnuia dînsa — sîmbătă, în faptul serii. Bine dispusă, pretindea că de cînd îl cunoaşte pe Tadeusz totul îi merge de minune. Uite, azi — bunăoară. Nu-i plac hotelurile. De la gară, s-au dus direct la o mică *trattoria* să guste ceva : şuncă cu măsline, risotto şi fructe. Patroana, punînd pe masă fructiera cu cireşe, i-a întrebat — aşa, într-o doară, dacă din întîmplare n-au nevoie de o cameră ? Ar ceda bucuros tinerilor căsătoriţi dormitorul de sus, căci soţul ei trebuie oricum să doarmă între bucătărie şi cămara cu provizii.

— Ştiţi dumneavoastră cum e servitorimea de astăzi !

Zanze puse un pumn de cireşe roşii-întunecate într-un castronaş cu apă.

— Vezi cît de bine ne ies toate !

Scoase din apă două cireşe atîrnînd de codiţele lor verzi şi i le dădu lui Tadeusz.

— Superbe !

Legănînd între degete încă o pereche de cireșe, scînteietoare de stropi de apă, sporovăia vesel :

— Vrei-nu vrei, trebuie să rămîi noaptea cu mine. Nu pot înșela încrederea acestei femei cumsecade. În Italia, dragul meu, dragostea nu e un simplu *week-end* sub cort. E un solid dormitor conjugal. Pat pentru două persoane, cu iconițe deasupra. Poate chiar cu candelă, conectată — pentru mai multă înlesnire — la curentul electric !

Totul a fost așa cum prevăzuse Zanze. N-a lipsit nici candela electrică, cu bec în păhărelul de sticlă rubinie. Noutate n-a fost decît însăși Zanze.

La Veneția, Tadeusz trecu la faza ultimei redactări a lucrării, numită astfel — îi explica Zanzei — fiindcă, de obicei, autorul nu e mulțumit de munca lui și mereu i se pare necesară o nouă — de astă dată chiar ultimă — revizuire. Cu toate acestea, hotărî să-ncheie lucrarea înaintea concediului Zanzei, ce trebuia să survină peste două sau trei săptămîni.

Așa conveniseră în timpul ultimei convorbiri. Se-ntîlniseră în bazilică, în fața mozaicului cu Geneza, fiindcă după masă aveau de gînd să meargă la Murano...

— Laborator de științe ale naturii.

— Încîntătoare cosmografie.

— Științele naturii în imagini.

— Planetariu în care însuși Dumnezeu explică structura bolții cerești.

— Acvariu cu pești prin biblica crescătorie piscicolă.

— Zoo.

— Grădină botanică cu specimene exotice, ca de pildă chiparoși violeți sau cactuși încă lipsiți de păcatul originar al ghimpilor.

— Paradisul nudiștilor.

Tadeusz voia să vadă cu tot dinadinsul în aceste mozaicuri un principiu de ontogeneză exprimat intuitiv prin artă. În acest chip simbolic își explică el plasarea primei perechi de oameni între principalele faze și trepte ale creației — într-un spațiu restrîns, dimpreună cu plantele, peștii, reptilele, păsările și mamiferele. În acest fapt vedea o condensare a speciilor și un sistem compact de mulțimi. Omul, în acest tablou, e ca o miraculoasă *stretta* a pluritematicei compoziționale a Genezei. *Résumé. Finale. Puenta.*

Un viu schimb de opinii fu provocat de silueta Evei. Zanze susținea că sînii acesteia sînt plini de vibrația dragostei — ca de lapte. Buzele — grele de sărutările visate. Mîinile — rodnice de fantezia mîngîierilor. Brațele încărcate de strîngerile și îmbrățișările tuturor amanților. Pîntecele — fremătînd parcă de dorințele fetelor și femeilor întregii lumi.

Tadeusz se sili să confere discuției un sens mai riguros.

— Eva pășește ușor. E sigură de sine...

— Pășește ușor ? Sigură de sine ? Normal ! E frumoasă, goală, bine clădită. Și pe deasupra — singura de genul ei pe tot globul terestru !

— Voiam să spun : conștientă de propria ei statică...

—Să lăsăm statica ! Doar dacă numim „statică feminină“ lipsa de echilibru, șovăiala în mișcări sau inconsecvența în sentimente. Am citit cîndva că există și niște cuante psihice...

— Abia Renaşterea a dăruit corpului femeii propria lui pondere şi uşurinţă în mers...

— Pentru aşa ceva nu era nevoie de Renaştere. A fost de ajuns un bărbat !

În drum spre Murano, Zanze îşi aminti „acea“ dimineaţă de la Ravenna. Peste jumătate de oră sosea trenul spre Ferrara — ultimul înainte de prînz — de unde avea să prindă autobuzul spre Veneţia. De la fereastră privise lumea de parcă atunci o vedea pentru prima dată. S-ar fi coborît în grădină, aşa cum ieşise din aşternut, din somnul şi bucuriile nopţii. Să umble goală printre irişi, narcise, păuni şi îngeri. Să calce ierburi încă fără nume. Tălpi desculţe prin trifoi, margarete şi cimbrişir. De parcă era prima zi a facerii. Avea sentimentul staticei. Era sigură de sine. Simţea cît de uşor e fiece pas. Din păcate, peste jumătate de oră pleca ultimul tren spre Ferrara !...

Şezură pe puntea din faţă a vaporetului. Mireasma florilor muraneze începea deja să se insinueze printre chipurile lor, mîngîindu-le nările c-o adiere sfioasă...

Cînd reveniră la Veneţia, piaţa San Marco vuia de muzică. Noapte sumbru albastră, asemenea mantiei Fecioarei de pe mozaicul din Torcello. Numai că era mai uşoară, caldă, radioasă. Cupole, galerii, turnuleţe ale bazilicii, albite de ploi şi de soare, se desprindeau pure pe cerul întunecat. Tadeusz o conduse pe Zanze acasă. Se opriră într-un fundac. Cît de mult îi plăcea şoapta ei ! În întuneric, expresiile îşi pierdeau semnificaţia. Cuvintele aproape ardeau pe buze. Răsuflarea devenea mai grăbită. Mîinile — mai duioase.

Cînd pomeni despre condiţia pusă de gazdă la închirierea odăii, Zanze rîse scurt. Şi gazda ei se asigurase, printr-un paragraf special din contractul referitor la creştineasca ei locuinţă, împotriva oricăror ispite de modern adulter din partea chiriaşei.

— Şi ce ne-o fi trebuit aşa ceva ?

— Nu vorbi aşa, Zanze...

— Toate astea din pricina scoicilor tale !

— Ba mai degrabă din cauza acelui *branzino* al tău !

— Dacă atunci ai fi comandat nu *cozze*, ci altceva, nu se-ntîmplau toate astea...

— Mergînd spre Lido, îl invidiam pe alesul tău necunoscut. Îi doream să se înece c-un os de *branzino*. De unde să ştiu că fericitul acela eram să fiu eu însumi ?

În poartă, o întîlni pe fiica gazdelor — plînsă. De cînd fratele mergea la practică, se produceau neînţelegeri matinale din pricina băii, iar seara surveneau altele — cu mama, din pricină că Serafina se-ntorcea acasă tîrziu. Astăzi, ea depăşise cu mult ora fixată.

— Ce-ai făcut ?

Se dusese cu Raffaello la cinema. Apoi s-au plimbat puţin. Apoi au stat pe parapet deasupra canalului. Nu departe de ei, un tînăr descheia bluza fetei lui. Văzînd una ca asta, Raffaello voi să plece — ea, să rămînă. Se ciorovăiseră. Apoi se-mpăcaseră. Apoi el spusese că ea e perversă, ca toate fetele de la oraş. Ea se simţise ofensată. Apoi el îi ceruse iertare. În fine, se făcuse foarte tîrziu.

Serafina vorbea iute. Unele cuvinte ţîşneau parcă din şirul vorbelor. Atunci îi tremura buza de sus şi conturul gurii lua o expresie de trufie. Coama

de păr îi ajungea pînă aproape de arcul sprîncenelor, ceea ce dădea privirii sale o expresie întrucîtva provocătoare.

Tadeusz îşi aminti de aforismul rostit de Zanze la hotelul din Rimini — şi hotărî să-i ajute pe îndrăgostiţi.

— Dacă-mi promiţi că lucrul n-are să se mai repete, iau toată povestea asta asupra mea.

Ea, smerită, promise.

— Numai să nu te mai văd aşa posomorîtă. Fetele îmbufnate nu-s genul meu.

Ochii smaragdii de pisică iluminau maldărele de gunoaie menajere zvîrlite-n uliţă. În piaţetă mirosea a *pizze* abia scoase din cuptor. Din fiece prăvălioară vocile tenorilor italieni — de pe discuri — proslăveau nopţile Veneţiei şi dimineţile de la Sorrento. Rîsul gălăgios al fetelor răspundea pocnetelor de petarde. Perechile de-ndrăgostiţi păreau împietrite lîngă porţi, în atitudini extatice. Invocarea gondolelor, a insulei Capri şi-a Grottei Azzura se repeta la infinit în vîrtejul ameţitor al muzicii.

Începură prin a cumpăra pentru Serafina un tricorn ştrengăresc din plastic, ornat cu hîrtie sclipitoare de culoare stacojie.

— Acum eşti exact aşa cum trebuie.

La ghereta cu trageri la ţintă Tadeusz plăti pentru Serafina trei încercări. După două trageri, fata îi dădu lui puşca, rîzînd. Trase fără să ţintească, cu puşca numai într-o mînă, aşa — de amuzament. Şi nimeri — obţinînd aplauzele întregii galerii. Cu multă mirare, află c-a dobîndit o sticlă mare de Chianti. Serafinei îi era foame. Deci comandară două copioase *pizza-margherita* şi aleseră o pungă cu portocale sîngerii, marocane. Ochii de pisică iluminau cu foc bengal triumfalul cortegiu al cîştigătoarei la tir. O Arlechinettă cu tricornul pus ştrengăreşte, o sticlă mare de Chianti, două porţii de *pizza-margherita,* precum şi punga cu portocale marocane sîngerii... A doua zi, Tadeusz i-a povestit Zanzei cum i-a ajutat pe cei doi îndrăgostiţi, conform principiilor ei ; Zanze nu păru deloc încîntată :

— Nu ştiu dacă nu cumva bunica ta n-o fi avut dreptate ! Poate că într-adevăr pe îndrăgostiţi nu trebuie să-i ajuţi, fiindcă oricum îi ajută diavolul.

Serafina umbla cu sfială prin casă. Ochii ei mîndri erau umbriţi de melancolie. Se lăuda c-ar fi rupt-o cu Raffaello. N-o iubea cîtuşi de puţin. Ce-i dreptul, se îmbrăca frumos, fiind curier la un magazin de confecţii pentru bărbaţi. Umbla cu el, fiindcă nu se cuvine ca o fată să n-aibă un băiat. Dar în realitate nu-i leagă nimic. Ştia prea bine de la colegele din atelier ce anume fac bărbaţii îndrăgostiţi. Hotărît, Raffaello n-o iubeşte.

— Mai bine pentru tine.

— Aşa credeţi dumneavoastră ?

— Mai întîi, trebuie să termini şcoala. Să-ţi faci o meserie. Să începi să lucrezi.

Într-o zi, Tadeusz se sculă mai devreme decît de obicei. În casă era linişte ca-n orice dimineaţă. Gazda se dusese la cumpărături. Ungherul, unde dormea Serafina, era mascat de perdea. Pluşul verdespălăcit ascundea cu faldurile lui zbuciumul pieptului bine dezvoltat al tinerei adormite. Tadeusz se îndreptă în vîrful picioarelor spre baie, unde făcea adevărate minuni de agilitate : se pleca şi se răsucea, îşi înclina trunchiul la stînga şi la dreapta, îşi trăgea burta şi-şi umfla pieptul, pentru a se putea

spăla omenește. Un mod foarte inteligent de a te spăla combinat cu gimnastică matinală.

Ieșind din baie, văzu că perdeaua era dată la o parte. Serafina, goală, stătea cu spatele la el, cu brațele ridicate deasupra capului. El se opri, surprins. Cînd se retrase binișor spre camera lui, ea se lipi de perete, lăsînd imaginea făpturii sale mlădii pe luciul oglinzii. Astfel, fata părea împărțită-n două prin actul ei de cochetărie : trup real de codană și viziune răsfrîntă-n oglindă. Retrăgîndu-se spre perete, Serafina îi oferea posibilitatea lui Tadeusz s-o vadă în întregime. Astfel, farmecele aievea și cele iluzorii se reuneau într-o singură imagine.

Tadeusz trecu alături, prefăcîndu-se că n-a văzut nimic. Cînd — peste un sfert de oră — ieși în oraș, perdeaua era cuviincios dată la loc.

Sîmbătă, după-amiază, devreme, plecă cu Zanze la Chioggia. Pe unda mării se legănau brîie verzi și safirii. Din valuri se oglindeau, ca pe niște poze din cărțile cu basme, căsuțe și orășele aurii și roz-albe pe fericite ostroave. Ici-colo fîșii de verdeață cenușie. Pe dune se înălțau trestii, pe care vîntul își cînta trilurile sale cromatice. Un pescăruș desena rînd pe rînd în fața vaporetului două semicercuri : alb către soare, cenușiu în partea opusă. Întregul orizont era punctat cu pînze de corăbii portocalii, albe și galbene.

Coborîră-n drum la Malamocco, apoi la Pellestrina, unde Zanze voia să-i arate lui Tadeusz cîteva colțuri pitorești. Natura săracă amintea aici schema peisagistică a mozaicurilor, a miniaturii orientale sau a poeziei trubadurilor. Puținătatea motivelor

prezenta farmecul de-a dreptul duplicitar al acelor imagini. Arbuști anemici — *pars pro toto* a crîngului. Ierburi rare și sărăcăcioase, ce s-ar fi putut număra fir cu fir, aminteau o frîntură de luncă. O floare sau două — aluzie la grădină. Spațiul înconjurător și lumina constituiau cei doi factori poetici ai acestor peisaje. Întinderea văzduhului deschis deasupra apelor sporea impresia unui deșert iluzoriu. Iar soarele, ca o hiperbolă orbitoare, sublinia caracterul întîmplător și fragil al formelor naturii.

La Malamocco se-ncărcau pe-o barcă vîrșe pescărești făcute din răchită, asemănătoare — prin forma lor ovoidă — unor gigantice cuiburi de viespi. Un bătrîn pescar cu fața brăzdată de vînturi se străduia să consolideze la o prăjină lungă un coșuleț ca un mic lampion. Văzînd că Tadeusz îi urmărește munca, surîse melancolic :

— *Misera pesca, signore* [1]*... Misera pesca...*

Pe malul pustiu se-nălțau trestii, jelindu-se lin că și-au pierdut cîntările pe care nimeni nu le mai rostea pe buza lor. Tadeusz se opri lîngă o tulpină. Zanze nu-i știa numele. Întrebat, pescarul privi cu luare-aminte buruiana și zise grav :

— *E'na pianta* [2]

— *Ma come si chiama ?* [3]

— *Na pianta.*

Apoi adăugă blajin :

— Noi nu ne pricepem la plante, ne pricepem la pești.

---

[1] Pescuitul e slab, domnule... (Dialect venețian.)
[2] O plantă. (Dialect venețian.)
[3] Dar cum se numește ? (Ital.)

Spre Pellestrina merseră de-a lungul ţărmului. Un bătrîn desculţ, cu pălărie de paie în cap, trăgea o prăjină, lăsîndu-se mult pe spate. Încet-încet ieşeau din apă două beţe negre, încrucişate, de care atîrna un năvod plat, adîncit numai la mijloc şi lucind de apă, ca şi cum ar fi fost împletit din fire scînteietoare. Cînd bătrînul scutură prăjina, năvodul împrăştie o ploiţă argintie. Plasa dintr-o dată se făcu cenuşie, apoi căzu în mare. Cei doi îndrăgostiţi şezură sub o salcie uscată şi scorojită, văduvită de frunziş — umbrelă despuiată de pînza ei. Din acel loc nu-l vedeau pe bătrînul pescar, ci numai prăjina sumeţită în sus cînd şi cînd.

După o clipă, Zanze îşi adună picioarele sub ea. Pămîntul — tare. Ierburile — ţepoase şi rare. Mîngîindu-i pielea de pe genunchi, Tadeusz îi atingea şi pulpele pe care se imprimase urma ierburilor şi lujerelor strivite. Îl mişcase moliciunea de catifea a acestui „ierbar". Din plasă iarăşi se scurgeau şiroind dîre argintii de apă. Pe-alocuri sclipeau în ea luciri de soare, ca nişte solzi de peşte prinşi în ochiurile reţelei. Din nou sălta plasa şi se tot strămuta, legănîndu-se ceva mai departe, apoi se cufunda dincolo de marginea ţărmului tivită cu plante acvatice. Zanze îl cuprinse pe Tadeusz în braţe.

Apoi Chioggia — tîrg de năvoade şi lotci pescăreşti. Pe canale — bărci, alcătuind o fantastică flotă cu pînze galbene, safirii, purpurii. Pe catarge se uscau plase întinse. Vibrau în bătaia vîntului şi păreau să-mprăştie cercuri de lumină în văzduh ca într-o apă. Ele au redat mării buruienile verzi, răpite valurilor. Oamenilor — peştii adunaţi. Pentru sine păstrau doar mirosul mărilor şi-al peştilor.

Unele erau cenuşii, hrentuite şi peste măsură de peticite, asemeni cămăşilor de pescari. Altele, albe, ruginiu-aurii şi trandafirii, ca şi rufele nevestelor şi copiilor lor fluturînd puţin mai încolo pe frînghii. Unele curate, deschise la culoare ca dopurile de la nişte sticle cu vin alb abia destupate. Altele putred-negricioase, ca dopurile rămase de la sticle cu vin roşu destupate cine ştie cînd. Altele brun-sîngerii, amintind algele aruncate pe mal de apa mării, mirosind a putregai marin.

În faţa caselor stăteau femei bătrîne, îmbrăcate-n negru. Între genunchi ţineau gherghefurile pe care lucrau dantelele. Chipurile uscate şi ascuţite ale dantelăreselor adăugau reflexe ivorii dantelelor colorate. În jur răsuna tropăitul sandalelor de lemn, călcînd pe dalele de piatră — castaniete ale mizeriei.

Pe Tadeusz îl impresionă ceremonia fierberii şi împărţirii plevuştii oamenilor din popor, în tîrgul de peşte. O grămadă de zdrenţăroşi înconjurau în tăcere mesele, butucii cu tot soiul de ustensile de bucătărie şi ceaunul negru lins leneş de flăcările palide la lumina zilei. Un bărbat slab, ars de soare, încins cu şorţ de muşama, ridică capacul uriaş de pe ceaun şi înfipse în aburul clocotitor o furculiţă gigantică — tridentul lui Neptun, împrumutat din cine ştie ce muzeu de antichităţi. În coloana de aburi ce ţîşnea în sus, dinţii tridentului scoaseră o sepie arătoasă. Omul cu şorţul de muşama slobozi un strigăt de triumf şi scutură tridentul. În văzduh dănţuiră braţele sepiei, chircite la fiert. La un nou strigăt al bărbatului slab şi ars de soare, oamenii din jurul ceaunului se dădură grăbiţi la o parte. Pe blatul mesei plesni greoi sepia scoasă din furculiţă — şi un suc tulbure ţîşni din trupul ei. Cu

zarvă veselă, droaia de zdrenţăroşi se grămădi în jurul sepiei fumegînde. Bărbatul slab cu şorţ de muşama presără la cele patru colţuri ale mesei praf de sare dintr-o pungă de hîrtie. Apoi, iute şi-ndemînatic, începu să taie c-un cuţit lat braţele moi şi trupul umflat al sepiei, transformînd-o într-o infinitate de felii, mai subţiri şi mai groase.

Între timp, flămînzii puneau pe marginea mesei grămăjoare de mărunţiş. Tadeusz avu impresia că se află într-un tripou — impresie ce se accentuă atunci cînd bărbatul slab cu şorţ de muşama, cu mişcări rapide ca ale unui crupier de profesie, începu să adune cu stînga grămăjoarele de mărunţiş, împingînd cu dreapta corespunzătoarele cantităţi din feliile mai subţiri sau mai groase ale sepiei fierte-n ceaun. Amatorii de caracatiţă îşi tăvăleau prin sare porţiile îmbietoare, mestecau apăsat cu fălcile lor nerase şi plecau, lingîndu-şi degetele.

Cînd se depărtară ultimii gurmanzi, ştergîndu-şi mîinile de fundul pantalonilor, Tadeusz observă la mijlocul mesei o adevărată băltoacă de zeamă negricioasă. De blatul rămas gol s-apropiară doi cerşetori. Erau desculţi. Aveau tălpile mari şi negre precum sfînta glie. Unuia i se bălăbănea pe pulpă cracul rupt al nădragilor. Celălalt purta pe trunchiul gol, bronzat, o haină din alpaca neagră, numai petice. Stăteau la cuvenita distanţă de masa goală şi se-nclinau necontenit, cu linguşitoare zîmbete pe chipurile hulpave. Se-nclinau smeriţi la băltoaca de zeamă negricioasă, rămasă după tăierea sepiei. Bărbatul cu şorţ de muşama făcu un gest îngăduitor cu mîna şi — foarte demn — întoarse spatele spre cei doi rufoşi. Aceştia se năpustiră ca fulgerul spre masă. Traseră din buzunarele pantalonilor şi hainelor

colţuce de pîine uscată. Le muiară bine în sosul murdar, le duseră la gură şi prinseră să le mestece cu poftă.

După o clipă, bărbatul cu şorţ de muşama se întoarse şi cu mîna făcu un gest supărat. Haimanalele se depărtară cu un salt de masa de ospăţ şi se-nclinară iar în semn de recunoştinţă, cu zîmbete linguşitoare pe chipurile lor golăneşti. Slabul, pîrlitul *impresario* se plecă,trase de sub masă o găleată şi scoase din ea o altă sepie. Strigă ceva, de răsună toată piaţa. Flutură în văzduh ghemul cenuşiu de carne flască. Apoi ridică capacul ceaunului şi zvîrli cefalopodul în apa clocotitoare. Capacul trîntit la loc încheie cu zgomot întîiul act al acestui spectacol exotic...

Graţie recomandării *trattoriei* unde merseră să cineze un *misto mare* — adică un platou cu o tocăniţă din tot felul de vietăţi marine — cei doi îndrăgostiţi găsiră să-nchirieze pentru noapte dormitorul familiei dintr-o casă vecină.

Salteaua moale, pledul din lîna cea mai uşoară, pernele pufoase îi amintiră lui Tadeusz situaţia delicată în care o pusese cu cîteva ore mai înainte pe Zanze, din pricina nerăbdării sale.

— Nu te mai gîndi la asta, şopti ea.

Şi el numai la asta se gîndea — în aşternutul moale, sub lîna uşoară, printre pernele pufoase. La subsuoara lui, adormise respiraţia fierbinte a Zanzei. Pe nesimţite, braţul ei alunecă de pe pled. Ieşi un picior. Prin somn, ea lua poziţia lui.

— Nu te mai gîndi la asta...

Cînd îi cuprinsese trupul cald, sîngele din palma lui pulsa mai tare la amintirea ierburilor ţepoase, tulpinelor aspre, frunzelor scorţoase şi acelor ascuţite

de pin. În puful pernelor, sub lîna ușoară, pe somiera suplă, Zanze își legăna mai departe somnul sub semnul peisajului auster al recentei mîngîieri de dragoste, transpus acum într-un pat conjugal...

În lumina vie a zilei de duminică, pînzele safirii, purpurii și galbene ale flotei fantastice atîrnau ca niște zdrențe murdare și cîrpite. Basmul ostroavelor fericite se scufundă în aburii albiilor, în izul de pivnițe bîhlite și de fundacuri murdare. În soare și-n azur — tinzi umede, iatacuri sumbre, bîrloguri întunecate. Furnicar uman, bălăcindu-se în noroaie, malarie și sărăcie. Timp de cîteva secole Chioggia le oferise pictorilor venețieni modele de femei : chipuri frumoase, sîni plini, brațe minunate. Fusese orașul madonelor, Magdalenelor, sfintelor Barbare și Agnese vii, umblînd pe uliți și piațete. Și fusese deopotrivă orașul îngerilor bucălați, cu surîs cuceritor. Acum era sălașul copiilor palizi, firavi, al femeilor trecute pretimpuriu. Din zori pînă-n noapte curăță, gătesc, cos, cîrpesc, țes, spală, piaptănă, hrănesc și leagănă copiii. Posomorîte, peticite, părăsite. Brutal și timpuriu despărțite de toate : de copilărie și de tinerețe. De vise și de iluzii. De cîntece și de rîsete. Pe pardoselile de piatră, sandalele lor de lemn tropotesc aidoma bătăilor de toacă ale postului îndelung.

Către seară, Tadeusz și Zanze reveniră pe mare la Veneția. Domol pierea în brazda adînc săpată de vaporetto pitoreasca mizerie și farmecul jalnic al Chioggiei. Din neteda undă sinilie prindeau să reapară, ca pozele din cărțile cu basme, așezări și orășele aurii, roz-albe pe fericitele ostroave. Mijeau țărmuri gingaș colorate de verdele ierburilor marine.

La orizont se risipiseră din nou pînze de corăbii — portocalii, galbene, albe. Se înclinau pe o parte ușurel, parcă sub povara soarelui prins de pînze. Triunghiuri și trapeze colorate. Trigonometrie mediteraniană. Peisaj marin al antichității.

Cînd vaporul coti dinspre Pellestrina, îndreptîndu-se spre Veneția, aceleași vele portocalii, galbene, albe părură sure și cenușii. Se petrecea cu ele același lucru ca și cu aripile pescărușilor în ziua precedentă.

Luni dimineață, Tadeusz plăti gazdei chiria pe săptămîna următoare — așa cum conveniseră — și se duse la fostul său hotel unde-l aștepta corespondența, prevenit fiind în acest sens de amabilul șef al recepției.

Era o scrisoare din Padova, conținînd o plăcută surpriză. Vechiul cunoscut al lui Tadeusz, profesorul, îl întreba dacă n-ar fi dispus să predea timp de doi-trei ani cursuri de istoria slavilor la una din universitățile italiene. Afară de asta, profesorul îl mai ruga să-i trimită un rezumat ceva mai amplu al lucrării lui despre longobarzi : avea de gînd să-l publice într-o importantă revistă de istorie.

Tadeusz mulțumi renumitului savant pentru bunăvoință. Accepta bucuros propunerea, condiționînd firește hotărîrea definitivă de acordul autorităților poloneze. Această soluție i-ar fi permis să-și aprofundeze studiile asupra Evului Mediu. Lucrarea despre longobarzi era terminată și expediată spre tipărire în țară. Promise deci ca peste cîteva săptămîni să-i remită un rezumat amplu în limba italiană.

Aștepta cu nerăbdare seara pentru a o vedea pe Zanze. Din nou se duseră să cineze la Murano, unde făcură planuri trandafirii pentru viitorul cel mai

apropiat. Zanze se bucură că va părăsi Veneţia. În decurs de-un an — după cum spera — va termina povestea cu divorţul şi se vor putea căsători. O să-n-veţe limba polonă. Tadeusz o să scrie o nouă lucrare. Vor duce o viaţă modestă. Îşi vor cumpăra o maşină. Peste doi-trei ani, vor pleca în Polonia, unde Tadeusz va obţine o catedră.

Tadeusz reveni acasă legănat de vise. Uşa de la bucătărie era închisă. Toată casa dormea. Abia se dezbrăcase şi se culcase, cînd Serafina se strecură în odaia lui. Se aşeză pe pat şi-i şopti, tot strîngîndu-şi capotul ce i se desfăcea la piept.

— Voiam să vă spun ceva...

— Serafino, părinţii tăi...

— N-aţi văzut ? Uşa bucătăriei e încuiată...

— Da, însă...

— Totdeauna-i aşa cînd tata aduce vin. Atunci se-ncuie. Pe mama n-o mai dor picioarele.

— Cum poţi vorbi aşa despre mama ta !...

— Dumneavoastră totdeauna îi luaţi apărarea. Da' ea nu-i chiar aşa bună, cum credeţi. Tocmai de asta am venit. Poate v-aţi închipuit cine ştie ce... O, nu !... Sînt grozav de-ndrăgostită.

— Serafino, bagă bine de seamă.

— Dumneavoastră nu-l cunoaşteţi pe băiatul meu.

— Cine-i el ?

— Raffaello.

— Acelaşi ?

— Da, acelaşi.

În ziua aceea, cînd Tadeusz trecuse indiferent pe lîngă nişa Serafinei, ea se dusese la Raffaello acasă. De ciudă pe Tadeusz. Era gata să facă orice i-ar fi cerut băiatul. Dar el, de emoţie, a îngenuncheat în faţa ei ca-naintea Madonei. I-a fost dat

să aibă parte de o dragoste cum nu văzuse nici în filme !

— Mi-aţi adus noroc, şopti ea în extaz.

Tadeusz regretă că nu poate vedea în clipa aceea expresia ochilor Serafinei.

— Eu îţi vreau numai binele. Nu te mai duce la el acasă.

— El nu-i ca alţii...

Aşteptase numai un cuvînt ca să se dezbrace.

— Ca să vă fac în ciudă !

Dar el a îngenuncheat ca în faţa Madonei. Vrea ca ea să-i fie soţie. E mîndru de ea. Vrea s-o prezinte părinţilor ca logodnică. Şi ea se teme : cum or s-o primească oare ? Ţăranilor nu le plac logodnice de la oraş pentru feciorii lor.

— Sigur c-ai să le placi. Da' trebuie să fii veselă. Ca atunci noaptea, cînd am cîştigat sticla aceea mare de Chianti !

— Totuşi, dumneavoastră nu v-am plăcut.

— Asta-i altceva. Eu am logodnică.

— Am fost o nebună. Tocmai fiindcă mi-aţi plăcut grozav în noaptea aceea. Şi astăzi îmi placeţi încă. De-asta am venit...

Tadeusz află că venise la ei unu' cică de la chestură. Întrebase dacă pe locatar îl vizitează anumite femei. Căutase fotografii în birou şi scrisori în sertare. O speriase pe mama. Ea i-a promis să aranjeze ca Serafina să-l invite pe Tadeusz a doua zi la cinema, pentru ca omul să-i poată cerceta valiza.

A doua zi, Tadeusz îşi împachetă lucrurile şi spuse gazdei că pleacă la Roma. Ea fu surprinsă. Se consolă, aflînd că-i lasă drept despăgubire chiria plătită anticipat.

— Serafina o să vă regrete. Voia să vă invite azi la cinema.

— Altă dată !

Seara, Tadeusz — ca să n-o neliniştească pe Zanze — îi spuse că merge la Roma, la ambasada polonă, ca să discute acolo problema invitaţiei făcute de profesor. Bagajele erau deja la gară. Pleacă la noapte. La întoarcere, se va opri la Florenţa şi va căuta prin împrejurimi un adăpost potrivit, unde ea să-i poată face o vizită.

Zanze primi cu entuziasm planul lui.

— Socotesc, zise el, că asta-i soluţia cea mai înţeleaptă în situaţia noastră.

— Nu mă gîndisem la aşa ceva. Dar e bine că pleci... E ciudat, dar ştii... Mă cam temeam eu că micuţa aia... Serafina... te-ar putea vizita uneori şi noaptea...

12

LA AMBASADĂ i se promise că vor analiza problema invitaţiei cu toată stăruinţa pe care o merită şi că va fi prevenită Varşovia. I se recomandă să păstreze contactul permanent cu profesorul — şi să anunţe noua sa adresă.

Îşi cumpără bilet pentru Florenţa. Aproape fiecare vagon al trenului mergea în altă ţară. Tadeusz trecu pe rînd pe lîngă vagoanele cu destinaţia Austria, Elveţia, Franţa, Germania Federală, Belgia, Olanda şi Danemarca. Mergînd de-a lungul peronului, avu impresia că străbate într-un fel aproape întreaga Europă. Hotărî să se urce în vagonul cu

itinerarul cel mai lung : Palermo-Stockholm. Punînd piciorul pe treapta vagonului suedez, i se păru că păşeşte pe ţărmul înalt, pietros, al Peninsulei Scandinave.

Credea că va călători singur. Şi cînd colo, cu o clipă înaintea plecării expresului, hamalii încărcară în grabă toate plasele compartimentului cu valize, genţi şi unelte de vînătoare. În urma bagajelor intră o femeie tînără. Purta un costum-pantalon cenuşiu, la gît îşi înodase, ca apaşii, un fular albastru-închis. Părul blond îi cădea pe umeri. Îşi cercetă dintr-o privire averea mobilă. Apoi îşi scutură capul, dîndu-şi pe spate pletele îngrijit periate şi se aşeză în faţa lui Tadeusz. După ea îşi făcu drum cu greu, gîfîind, un gentleman scund şi gras, purtînd o haină scurtă de piele nou-nouţă şi o pălărie tiroleză din fetru verde, cu pană la panglică. Avea un trabuc în gură. Trabucul îi ridica buza de sus, desvăluindu-i un colţ ca de cîine rău.

— Pentru a doua oară ne-ntîlnim în Italia, zise Tadeusz.

Gentlemanul scund şi gras clipi din ochi.

— Prima dată la Veneţia. Dumneavoastră aţi coborît dintr-o gondolă lîngă piaţa gării. Era o noapte zăpuşitoare de vară.

Gentlemanul se-nvioră.

— Exact !

— Cum v-a mers la vînătoare-n Italia ?

Domnul cel scund ridică din umeri. Era patronul unei fabrici de bijuterii artificiale la New York. Soţia — irlandeză de obîrşie — văzuse cîndva, cu mulţi ani în urmă, la Dublin...

— La *Tate Gallery* din Londra, rectifică soţia.

— Aşa, la Londra, soţia mea a văzut cîndva un anumit tablou...

— *Paolo şi Francesca* de Dante-Gabriel Rossetti, completă soţia.

Tadeusz ţinea minte tabloul văzut înainte de război.

— Un sărut în firida unei ferestre gotice, zise. Francesca e cu ochii pe jumătate închişi. Cartea lunecă de pe genunchii săi.

— Cunoaşteţi tabloul ăsta ? se însenină la faţă irlandeza.

Soţia fabricantului începuse să ia lecţii de italiană. Voise să meargă în Italia ca să vadă cu proprii săi ochi locul unde se petrecuse acel senzaţional roman de dragoste... Soţul înţelegea foarte bine un lucru ca ăsta, că doar nu degeaba avea o fabrică de bijuterii artificiale. Au femeile asemenea fantezii. Asta sînt *business*-urile lor. Dac-ar judeca realist, n-ar cumpăra bijuterii artificiale. Aşa-i ? Comandă prin urmare o cabină de vapor cu sală de baie. Confort prima ! Ceva mai înainte, soţia îl tîrîse la o celebră galerie de pictură europeană. Intrarea — doi dolari de persoană ! Văzuse atunci sumedenie de fazani, cerbi, mistreţi puşi în rame aurite. Astfel, i-a venit ideea să meargă la vînătoare pe bătrînul continent. A cheltuit o groază de bani pentru echipament. *All up to date !*[1] Cînd colo — în Italia, numai păsăret mărunt ! Doar nu era să tragă-n muşte ! Totuşi, voiajul a meritat cheltuiala. Soţia a văzut castelul Francescăi pe malul mării. A filmat porumbei la Veneţia şi cardinali la Roma. Iar el a cumpărat dintr-un magazin de antichităţi din Napoli o veritabilă — deşi puţintel deteriorată — piele de porc mistreţ. Drept care, se pot întoarce acasă în America, cu conştiinţa împăcată. Aşa-i ?

[1] Ultima expresie a modei (Engl.)

Fabricantul propuse să bea ceva. El personal opta pentru *whisky*. Soţia — pentru *moscato* de Sicilia. Tadeusz susţinu propunerea soţiei. Dintr-o geantă-frigider scoaseră o sticlă de *moscato*. Capacul ridicat al unei mici valize dădu la iveală un frumos serviciu de vin, din porţelan. Meşterul împodobise carafa şi cupele cu două culori : fond alb, desene verzi. Nefiinţa — albă. Fiinţa — verde. Încîntătoare fenomenologie. Cocoşul de pe carafă era de culoarea frunzei. Iar creasta sîngerie înflorea din trupul lui foarte firesc şi foarte simplu, aidoma unei flori roşii ce răsare dintre sepale. În universul acestei ceramici domneau exclusiv albul şi verdele. Restul era fără importanţă. Cîteva pete roşii se subordonau concepţiei vegetale despre viaţă. Doar serviciul era destinat sucului de struguri. De aceea, din tijele verzi florile ţîşneau în stropi de Chianti vechi. Iar pe lujerul gîtului de cocoş se desfăcea cum nu se poate mai firesc macul aprins al crestei.

Soţia fabricantului înălţă cupa de vin pentru Paolo şi Francesca.

— O.K. ! rîse soţul. Dante ăla şi-a făcut şi el, văd, un serios capital din capriciul unei singure femei !

Tadeusz destăinui fabricantului că — din partea unui poet medieval — era o îndrăzneală considerabilă de-a o face pe Francesca să-şi mărturisească public păcatul dragostei. Din confesiune, Dante închegase o analiză a sentimentelor. Din actul pocăinţei — o tragedie psihologică. A trebuit să treacă multă vreme pentru ca literatura să se încumete

de-a se spovedi în faţa întregii obştii de cititori, după pilda primilor creştini!

Irlandeza observă că spovedania asta era îndeajuns de ciudată: începe prin a proslăvi dragostea şi se supune în faţa puterii ei fatale! Iar penitenta era şi ea la fel de ciudată: căindu-se pentru fapta ei, se bucură că nicicînd nu se va mai despărţi de complicele căderii sale! Paolo se-ndrăgostise de Francesca, silit de frumuseţea dumnezeiască tăinuită în farmecul ei feminin. Trupul Francescăi aparţinea, ce-i drept, baronului Malatesta. Însă ceea ce biserica dăduse baronului întru stăpînire fusese numai trupescul, amăgelnicul înveliş — o umbră a existenţei celeste. Sufletul Francescăi aparţinea lui Paolo. Soţul gelos putea să-i ucidă pe iubiţi. Dar sufletele nu le putea despărţi pe lumea asta! Şi nu era putere să-i poată despărţi pe lumea cealaltă! Aşa încît, Francesca, fără să se ruşineze, îşi putea mărturisi păcatul căderii. Nici nu era păcat, dealtfel, ceea ce ea mărturisea poetului florentin, cuprins de emoţie. Pur şi simplu vorbea despre nobleţea sufletului ei. Despre simţirea ei. Despre jertfirea ei. Femeia zilelor noastre se află într-o situaţie mai ingrată. Îi poate da bărbatului iubit numai trupul său — pieritor, ameninţat în ochii lui de moarte în fiece noapte şi-n fiece dimineaţă. Nobleţea sufletului trebuie să şi-o ascundă. Sensibilitatea — să şi-o tăinuiască. Nici o filozofie a veacului nostru n-o va dezvinovăţi de fericirea dragostei în chip aşa de înalt!

Expresul trecuse de Arezzo. Încet-încet se pogorî amurgul. Nici nu observară — irlandeza şi Tadeusz — cînd trecuseră la limba italiană, citînd cuvintele Francescăi. Fabricantul se foia pe banchetă. În cele

din urmă, aminti că e vremea gustării de seară. Soţiei nu-i era foame. Tadeusz urma să coboare la Florenţa. Fabricantul regretă că pierd atît de curînd un tovarăş de călătorie, cu care soţia putea flecări în mod aşa plăcut. La Pompei cunoscuseră deopotrivă un italian foarte agreabil. O condusese pe soţie prin muzee şi biserici; nu acceptase nici cea mai modestă recompensă pentru osteneala sa. Iar el, soţul, putuse umbla în voie cu maşina prin împrejurimi, dimpreună cu ghidul care-i ţinea pe genunchi puşca în tocul de piele.

În cele din urmă, americanul spuse că merge la vagon-restaurant ca să guste ceva. Tot nu înţelege nimic din ce vorbesc ei. Nu pricepuse cînd vorbiseră englezeşte, darmite acum, că vorbeau italieneşte. Cel puţin, se bucură constatînd că banii pentru lecţiile de italiană nu s-au aruncat pe fereastră. O. K.!

După plecarea soţului, cei doi reveniră la Dante. Irlandeza îl întrebă pe Tadeusz dacă remarcase că soţul Francescăi, omorîndu-i pe amanţi cu o singură lovitură de stilet, le făcuse totuşi fiecăruia răni cu totul deosebite?

— Ce vreţi să spuneţi, la drept vorbind?

În naraţiunea lui Dante, din rana lui Paolo picură lacrimi. El plînge şi suspină pentru amîndoi. Din rana Francescăi curge sînge adevărat. El poartă în sine amintirea amîndurora. Căci numai în femeie vibrează amintirea atît de viu. Necontenit îi pulsează prin vine amintirea înflăcărării, a desfătării. Aşa precum femeile din trup au născut, trup au rodit şi de trup s-au eliberat...

Tadeusz răspunse că tocmai în asta constă arta cea mare a lui Dante. Şi deopotrivă valoarea poeziei

sale. Terţinele lui vor să rămînă veşnic vii. Au eliberat femeia cîndva din oprelişti feudale. Şi astăzi o mai eliberează.

— Tălmăciţi lucrul acesta foarte bine, zise irlandeza.

Tadeusz se-ncumetă să citeze cuvintele pe care Dante le-adresează nefericitei Francesca :

„...Francesca, — am spus, pe faţă
Mi-aşterne lacrimi dorul tău şi chinul..."

Irlandeza îl privi cu luare-aminte. Apoi rosti :

— Dumneavoastră vă pot mărturisi. În Italia am luat o hotărîre definitivă...

Cînd Tadeusz coborî la Florenţa, irlandeza deschise fereastra şi-i mai mulţumi o dată pentru convorbire. În aceeaşi clipă, sosea la acelaşi peron un tren din direcţie opusă. Difuzoarele anunţau plecarea expresului către Napoli.

— Asta e ?

— Asta.

Femeia îi trecu rapid pe fereastră lui Tadeusz o valiză mare şi una mică. Sări din vagon şi sui în fugă în trenul cu direcţia Napoli. Tadeusz îi împinse grăbit pe scară cele două valize. Conductorii închideau uşile. Trenul porni. Irlandeza se plecă pe fereastră. La lumina lămpilor şi-n goana trenului fîlfîia fularul larg înnodat la gîtul ei. S-ar fi zis că fîşia aceea uşoară de mătase o răpise pe femeia îndrăgostită şi-o purta acum spre destinul ei.

Aproape concomitent pornea în direcţie opusă expresul cu fabricantul de bijuterii artificiale. Tadeusz stătea între cele două trenuri. Faţa şi pieptul îi erau, rînd pe rînd, viu luminate şi brusc umbrite. Apoi în locul unde se-ncrucişară ultimele vagoane se căscă un hău de beznă. Săltară bucăţi de hîrtie smulse de pe peron, jeturi de raze şi umbre mobile, ca într-un dans fantomatic.

Tadeusz îşi apucă valiza c-un gest reflex — ca pe-un balast ce trebuia să-l apere — ca nu cumva să fie atras în vîrtejul de umbre şi vedenii.

— Tocmai ce ne trebuie nouă.

Cu-aceste cuvinte salută Zanze odaia cu o terasă mică, închiriată de Tadeusz într-un orăşel toscan. Pe terasă era loc doar pentru o măsuţă şi două scaune. Restul spaţiului era ocupat de amfore, vase de lut, precum şi de lădiţe pline cu flori şi vopsite-n verde. Pe măsuţă încăpeau cel mult o carafă cu vin şi două păhărele.

— Ce linişte e-aici !

Deasupra terasei atîrna de pe acoperiş ca o funie groasă împletită din iederă şi rochiţa-rîndunelei. Zanze avea impresia că era un gigantic tigru verde, ce s-ar fi agăţat de streaşină şi nu mai ştie ce să se facă, simţind că i-a fugit pămîntul de sub picioare.

Duseră paharele la gură. În cristalul înclinat se legăna uşor vinul roşu de Chianti. Alunecă pînă la buzele Zanzei. Rubin lîngă rubin. Lucire lîngă lucire. Apoi se retrase, ca să revină iarăşi la buzele ei, ispitindu-le cu aroma şi culoarea sa. Surîdea buzelor surîzătoare. Tadeusz se simţi gelos pe vinul ce se săruta cu Zanze.

. . . .

Buzele Sulamitei :

— Sărută-mă cu sărutarea gurii tale...

Driada-menadă din via regelui Solomon :

— Căci mai dulci sînt decît vinul sînii tăi...

. . . .

Către seară, gazda puse la capătul patului pledurile, pernele şi lenjeria de noapte. Zanze începu s-aştearnă patul. Tadeusz se simţi adînc mişcat de priveliştea ce i se oferea.

— Zanze, ştii că asta-i prima oară cînd aşterni patul nostru comun ?

Ea îi aruncă o privire ştrengărească pe deasupra pernei înfăţate.

— E comod să călătoreşti cu o femeie, nu ?

Apoi, cu pumnii ei mici dădu cîteva „directe“ pernei, dintr-o parte şi din cealaltă, şi stinse lumina. Veni aproape de Tadeusz, îşi descheie nasturii de pe umeri şi făr-un cuvînt ridică în sus braţele. Ţîşni ca o umbreluţă din tocul de mătase lunecoasă şi lăsă rochia în mîinile lui Tadeusz. Îl prinse cu mîinile de gît şi spuse :

— Zică lumea ce-o vrea. Dezbrăcatul alături de-un bărbat îşi are şi el părţile lui bune !

Se treziră noaptea. Îi miră tihna din jur. Vastă şi prăpăstioasă — rurală şi montană. La fel — apropierea stelelor. Cascada constelaţiilor părea să se lase din înalt drept pe terasa lor. Îşi ţineau răsuflarea, aşteptînd să se prăbuşească şi să se fărîme pe dalele de piatră. Atunci vor putea întinde palma ca la o fîntînă şi să culeagă cîţiva stropi de stele.

Tadeusz îi şopti Zanzei :

— E bine să călătoreşti cu femeia ta.

Dimineaţa, genunchiul Zanzei — dezvelit — vădea în aer o pată de culoarea turcoazei : semn de vreme bună. Zi după zi se perinda, una mai frumoasă decît alta. Dimineţile toscane se găteau în chimonouri azurii sau rozalii, ca şi neglijeurile Zanzei. Dejun modest acasă, apoi plimbare mereu în aceeaşi direcţie. O ulicioară cu case clădite din tuf auriu-

închis, despărţite cu ziduri joase, ducea la catedrală. Căci oraşelul poseda o catedrală şi-un episcop — numai piele şi oase în mantia neagră, încopciată pînă sub bărbie, pe cap cu pălărie neagră lucitoare cu calotă scundă şi boruri foarte largi. Lîngă pereţii căsuţelor stăteau glastre cu flori. Pe glaful ferestrelor — tot aşa, glastre. La uşă — glastre. În pridvoare şi pe scări, glastre. Pe deasupra zidurilor despărţitoare, din grădini răzbăteau crengi de tufe verzi şi trandafiri căţărători îmbobociţi. Tadeusz şi Zanze mergeau la catedrală însoţiţi de procesiunea tufelor şi-a florilor. În fiece dimineaţă, s-ar fi zis că se sărbătoreşte *Corpus Domini* sau Înălţarea la cer a orăşelelor toscane.

De pe piaţeta din faţa catedralei înalte, clădită pe un colţ de stîncă, se desfăşura o privelişte spre trei părţi ale lumii. Acolo adăsta veşnic o brişcă înhămată la un măgăruş drăguţ, cu un sac enorm plin de grăunţe atîrnat de gît. Proprietarul acestui vehicul şedea conştiincios la cîrciumă în aşteptarea turiştilor. Urechiatul, cu coama împletită cu panglici multicolore şi cu sacul de pînză fălduriță agăţat de bot, părea să fi dobîndit un cap uriaş de hipopotam prin vrăjile nopţii sînzienelor.

Măgăruşul din cînd în cînd se muta de pe-un picior pe altul, răgea scurt şi jalnic şi dădea din coadă ; ca la o baghetă magică în direcţia aceea părea să răsară la orizont cîte o abaţie veche, sau o cetăţuie medievală cu turn pătrat. Uneori, din cîrciumă ieşea păzitorul ordinei din orăşel. Apuca o mătură cu coadă lungă, rezemată de zid, şi cu cîteva mişcări largi mătura din piaţeta catedralei, spre rîpa stîncoasă, cîte un peisaj renascentist cu podgorie şi chiparoşi zvelţi. La ferestrele căsuţelor

din jurul catedralei, gospodinele aveau aerul că scutură din fețele de mese pulberi de flori, straturi de grădini și sămînță de tufari.

Pînă la prînz, Tadeusz și Zanze scriau la mașină. Această muncă ingrată o înfrumusețau la răstimpuri unele ciocniri de principii, pe teme gramaticale și conflicte de ordin lexical, dat fiind că Tadeusz se încăpățîna să-și apere cu înverșunare unele barbarisme. La birtul unde mîncau, mușteriii statornici jucau taroc cu niște cărți străvechi. Tadeusz și Zanze mîncau de obicei *spaghetti* și *cannelloni*. Uneori, pentru variație, comandau *lasagne* verzi sau *tagliatelle*, cu zeamă de spanac sau coapte după moda bologneză. Din cînd în cînd, *ravioli* sau *fettuccine* ca la Roma. Zanze discuta cu patronul particularitățile și meritele diverselor brînzeturi italiene. Tadeusz pregătea după rețetă franțuzească salată proaspătă, fragedă, pusă într-un castron mare de metal. Pe-un taler aparte, toca verdețurile aromate. Într-o lingură de supă, amesteca puțintel muștar cu untdelemn. Sosul gros îl turna peste foile de salată și amesteca bine. Apoi săra totul și stropea cu oțet de vin, mărunțind deasupra și alte ierburi bine-mirositoare. Mai turna untdelemn și amesteca din nou — ceremonial parizian ce stîrnea uimirea jucătorilor de taroc și profunda stimă a patronului pentru tînăra pereche. Treaba căpătă și-o latură practică. Proprietarul locandei se simți provocat la o nobilă emulație. Amintindu-și anii tineri de celebritate gastronomică, cu ardoare tăia și toca, învîrtea, răsucea, fărîma, curăța, strecura, fierbea, frigea și prăjea. Cînd era lăudat, răspundea cu modestie că face să se trudească cineva pentru clienți care știu să aprecieze.

— Din păcate, astăzi sînt tot mai puțini din ăștia !

După masă, întreg orășelul se-ncuia în casă — zăngăneau și scîrțîiau obloane, jaluzele, uși, lacăte și zăvoare. Nimic nu putea tulbura siesta. Cei doi trebuiau să se supună obiceiului, dacă nu voiau să treacă drept niște primejdioși răzvrătitori. După un scurt repaus, Tadeusz și Zanze rătăceau prin ulicioarele strîmte, oable și umede pînă la limita mucegaiului. Inspirau mirosurile zarzavaturilor curățate, ale fructelor proaspete și al untdelemnului prăjit. Pînă și zidurile își aveau mirosul lor — și dalele de piatră, deși nimeni nu l-ar fi putut defini.

Într-o zi, tînăra femeie îl luă pe Tadeusz de braț și-i spuse :

— Aștept și tot aștept : cînd vom vizita catedrala ?

— Adică ?

— Plăcută dezamăgire ! Nu mai privim chipuri săpate pe pietre de mormînt. Nu ne mai cățărăm în turnuri pe trepte abrupte și năruite.

— Nu sînt cel mai detestabil tovarăș de călătorie ?

— În sacristie se pare că există un tablou din școala lui Perugino. Și nu știu care istoric de artă pretinde că într-una din capele se află un Duccio.

— Da ! Perugino e divin. Duccio — se știe — superb ! Totuși, să lăsăm pe seama gălăgioșilor americani aurul întunecat și roșul profund al vechilor icoane. Fațada catedralei o vedem zilnic, la fiecare din plimbările noastre matinale. Splendidă girafă antediluviană cu dungi albe și verzi-închis. Ea e perenă ! Și am să-ți spun ceva în legătură cu asta. De cîteva zile simt că ea îmi influențează stilul ! Mă împinge cu tot dinadinsul spre elipsă. Noi tre-

cem şi trecem şi altfel nu putem trăi şi făuri decît trecînd. Numai din trecerea asta a noastră putem crea ceva mai trainic decît noi înşine şi trecerea noastră.

— Văd că şi tu umbli pe ţărmul unei mări... Ascultă ! O dată mi-a trecut acolo prin cap că eu n-am fost nicăieri şi nu voi fi niciodată.

— N-au existat urmele tale. Dar tu ai fost ! Ai fost, căci ţi-ai căutat urmele paşilor.

Pe cîte o vale de uliţă în pantă coborau pînă la drumuri de cîmpie, la cărărui şi poteci. Parcurgeau gamele cromatice ale verdelui vegetal şi-ale cenuşiului de piatră al stîncilor. Urcau spre podgorii în terase şi spre dulci mirezme de fîn cosit, înfierbîntat de soare. Pe largi intervale de umbră, se lăsau în văi. Deasupra capului zburătăceau uşoare strofe de-azur, parcă rupte din poemul lui Ariosto. Lui Tadeusz îi plăceau aceste plimbări, mai ales că uneori dădea peste nişte buruieni „poloneze". Ades luau cu ei un pled, fructe, vreo carte. Se-ntindeau pe pătură. Mîncau portocale. Însă niciodată n-ajungeau să deschidă cărţile. O dată Zanze scoase ceva din poşetă şi-i porunci lui Tadeusz să ghicească : ce ţine-n palma închisă ? El rosti numele al cine ştie cîtor obiecte ce se pot găsi într-o poşetă de damă şi totodată pot fi cuprinse într-un mic pumn femeiesc. Dar nu nimeri. Atunci Zanze deschise palma parfumată de coaja portocalelor. El simţi miros de răşină. Era conul de pin luat din Ravenna, de pe Pinetta.

— Şoapta Francescăi...

Îi povesti întîlnirea cu irlandeza, pe care-o văzuseră amîndoi cîndva însoţită de domnul cel gras descinzînd din gondolă, la Veneţia.

— Ţii minte ? Pardesiu alb şi păr blond pe umeri.

— Grămezi de valize şi soţ vînător ?

— Întocmai.

Zanze, ascultînd romantica istorie, zise c-un surîs :

— Iar o aventură ! Cum te scap din mînă, de sub oblăduirea mea...

— Ce aventură ?

— Întîi, aia mică la Veneţia. Acum aud că-i alta, scoţiană !

— Irlandeză.

— Fie şi irlandeză.

— Dar nu eu... ea e cu aventura !

La întoarcere, Zanze îl întrebă pe Tadeusz dacă ştia cum îşi petreceau timpul îndrăgostiţii din veacul al XIV-lea.

— Probabil că la fel ca şi-n veacul al XX-lea.

— Ştim ceva despre mîngîierile Francescăi şi-ale lui Paolo ?

— Despre asta, comentatorii lui Dante nu spun nimic.

— Atunci la ce se mai scriu comentarii ?

Seara, peisajul se risipea în linii şi pete. Clipă de clipă, se împuţinau contururile precise şi sporeau petele. Liniile unduiau şi se frîngeau, ca motivele ornamentale de pe vechea ceramică toscană. Clipă de clipă — mai puţine linii, mai multe semne grafice despărţitoare. Succesiunea de abstracţii sporea implacabil. Creştea suma neanturilor. Cădea noaptea.

— Între patru pereţi, trebuie din nou să-nveţi s-o cunoşti pe fetişcana ta ! aşa glumea Tadeusz, văzînd cum Zanze le hotărăşte zilele şi rînduieşte nopţile. Gesturile, surîsurile şi vorbirea ei umpleau

pe nesimţite ziua şi noaptea. Iar şoapta se furişa prin cea mai îngustă fisură dintre noapte şi amurg. Acasă, era cu totul alta decît la cafenea sau în excursie. Tadeusz avea uneori impresia că se află-n tovărăşia unei persoane pe care n-o cunoaşte. Era de mirare cum fusese pînă atunci pe-aproape, undeva lîngă el, foarte aproape. Alături parcă. Putea să-i ghicească duioşia dintr-o căutătură, dintr-o vorbă fugară, dintr-o îndoire a genunchilor cînd se sărutau. Iar noaptea — din stropul de parfum ce şi-l picura în treacăt pe corp. Sau în felul cum îi atingea obrazul prin întunerec, în tăcere, atunci cînd rămînea neras, din lipsă de curent electric. Şi iată că pe neaşteptate i se înfăţişa acea unică fată presimţită, ghicită, necunoscută. Fiinţă care n-a existat niciodată şi, de fapt, nu există nicăieri şi pentru nimeni. Ce continuu devine aşa lîngă el, cu el, pentru el.

De pe terasa lor se vedea creştetul unui chiparos din grădina vecină. Era mlădiu în straiul său negru, desenat cu tuş lucios pe cerul nocturn. Deasupra lui cernea pulbere de stele. Uneori fulgerau fărîme stelare. Adesea cădeau doar trei sau patru firicele. Uşoare ca o suflare în pletele Zanzei.

— Stele ca la Revenna. Ţii minte ?

— Stelele nu se schimbă.

Îi mîngîie genunchii. Doi ursuleţi de catifea. Se jucau cu mîna lui. Cu tresăriri uşoare răspundeau mîngîierilor. Îi strîngeau mîna gingaş. Apoi i-o lăsau, aşteptînd noi mîngîieri.

— M-am schimbat, da ?

— Totdeauna ai fost minunată.

— Totuşi m-am schimbat. De-atunci, de la excursia la Chioggia... N-ai observat ?

— Nu.

— Mai înainte mă ruşinam de ceea ce doream în adîncul sufletului.

— Prostuţo !

— Acum doresc din suflet ceea ce atunci mă făcea să mă ruşinez.

— Prostuţă scumpă...

În beznă se profila o balanţă de argint. Pe un taler al balanţei, ziua cu Zanze. Pe celălalt — noaptea cu Zanze. Balanţa se descumpănea uşor la fiece bătaie neliniştită a inimii. Teama pentru fericirea lor. Cu Zanze e viaţă... Iar fără ea... Undeva sus ardeau stelele toamnei. Deasupra chiparosului din grădina vecină cernea cenuşa stelelor arse şi stinse în septembrie. Cenuşa uşoară ca pletele Zanzei. Adia bezna, aşa cum buclele Zanzei adiau nopţile lui de dragoste.

O asemenea fărîmă de stele trecu în chip de arcuş aurit peste constelaţiile lui preferate. Şi căzu în balanţa atîrnată pe fundalul de întunerec. Se-nclină cumpăna fericirii. Arcuşul schiţă o tainică frază. Inima tresăltă de bucurie. Apoi fraza prinse să se dezvolte. Pe-o cale inexorabilă îşi făuri arcuş din propria-i lăuntrică măsură. Arcuşul începu să se piardă-n obscuritate. Dar nu-şi putu conteni mişcarea. Nu se poate lipsi de ea. Nu se poate sfîrşi... Se prelungeşte şi tot mai mult se deapănă pe-avîntul emoţiei umane. În zbor spre muzică...

13

ASCULTA SUFLAREA lină a Zanzei.

— Sînt fericită, spusese ea cu o clipă înainte ş-apoi îndată adormise.

După întoarcerea la Veneţia, amîndoi fură foarte ocupaţi. El căută un hotel ieftin şi onorabil ; găsi în cele din urmă o pensiune modestă şi plăcută în apropiere de Ponte Rialto. După ultima şedere la Veneţia, precum şi după odihna în fermecătorul orăşel toscan, nu se mai sătura de apă. Multă apă. Caldă şi rece. Deschidea robinetul numai ca să vadă cum face spumă albă, calcaroasă, în lavaboul mic de porţelan.

Îşi revizui lucrarea încă o dată şi corectă pe ici pe colo rezumatul italian, pe care mai apoi îl duse la Padova. Renumitul istoric îl sfătui pe Tadeusz să-l cointereseze în chestiunea prelungirii vizei pe prietenul său — sociologul din Bologna. Un lucru simplu, în cazul cînd autorităţile poloneze vor aproba ca Tadeusz să ţină cursuri aici. Dealtfel, cunoscutul savant nu se-ndoia nici o clipă că ministerul polon de resort va fi de acord.

Zanze, ca totdeauna după concediu, avea diverse obligaţii la birou. Mai surveneau şi alte noi piedici, din pricina cărora tot amîna întîlnirea.

— Încă nu te-ai plictisit de mine după vacanţă ?

— Închipuieşte-ţi că nu !

— Nici un pic ?

— Absolut de loc.

Abia astăzi se hotărî să-l viziteze.

— O zi mare !

El se strădui să pregătească odaia în aşa fel, încît să fie vrednică de sosirea ei. De fapt, nu putuse face mare lucru. Cel mai mult l-au decepţionat florile, pe care contase aşa de mult. Florăria de pe strada lui arăta ca un acvarium. Pe geamul vitrinei, pe dinăuntru, curgea la nesfîrşit apa, impregnînd aerul de umezeală. În prăvălie — mai multă ver-

deaţă decît flori. Tadeusz era un client rătăcit din nord. Niciodată nu-şi imaginase că în Italia florile pot deveni uneori de prisos. Ocupă loc bun pentru grînele hrănitoare. Năruiesc acoperişurile. Fac să crape zidurile. Distrug bazinele de marmură, în care se scaldă naiadele fîntînilor. Semnul distinctiv al florilor meridionale e exuberanţa. Ceva ca un fel de tendinţă a firii către patetic şi monumental — un baroc al naturii. I se arătară crini. Erau gigantici. Cît nişte măciuci. Sfîntul Iosif cu-asemenea floare-n mînă ar fi arătat ca un haiduc. Şi la urma urmei, care-i omul acela care să-şi primească fata iubită cu crini ?! Apoi se uită la gladiole. Să-i dai unui înger să ţină-n mînă o atare tulpină în chip de sabie şi poţi fi fără grijă c-o să străjuiască vajnic porţile raiului ! Supremele enigme ale botanicii îi preocupaseră adînc pe horticultorii rafinaţi. S-au silit să scoată la lumina zilei ceea ce în ţesuturile intime ale plantelor era o secretă posibilitate de a da o croială inedită unei frunze ori o formă nouă sau o culoare neaşteptată, florii. Aşa încît, în vitrina din belşug lăcrimată, îşi desfăşurau graţia exotică diverse plante şi boboci, ale căror frunze, excrescenţe şi ramuri erau cenuşii, *crème*, rozalii, purpurii, viorii, safirii. Pătate cu chinovar, stropite cu argint, scăldate-n ocru. Împestriţate, dungate sau picurate cu aur. În schimb, nu existau flori obişnuite, flori mirositoare. Cu mare trudă găsi şapte trandafiri roşii în piaţeta bisericii Sfinţilor Apostoli. Din nefericire, parfumul nu era deloc la înălţimea superbului colorit.

După dobîndirea trandafirilor îşi dădu seama că splendida lor culoare nu va putea juca cine ştie ce rol important. Astfel, cauza rămînea să fie salvată

tot de bietul lor parfum searbăd : din pricină că ulicioara era peste măsură de strîmtă, obloanele de fier fuseseră ermetic închise încă înainte de venirea Zanzei. Ceea ce n-o împiedecă să şoptească înainte de a adormi :

— Sînt fericită.

Bezna îi ocrotea de ochii vecinilor nepoftiţi. Lui Tadeusz i se părea că într-un fel oarecare îl separă şi de Zanze. De fata cu care se deprinsese. De fata de sub salcia uscată din Pellestrina. De fata aceea de pe cărăruile de ţară, de pe potecile arse, din pustietăţile pietroase ale vacanţei toscane. Întunericul ştersese de pe braţele şi sînii ei plăcuta nuanţă aurie. Buzele nu mai pulsau cu roşul lor triumfător. Întunericul îl lipsea şi de licărul unghiilor perlate, cînd degetele ei se jucau cu nasturii cămăşii lui. Dintr-o dată, îi păru rău după vremea de altădată cu veşnice aşteptări, cu întîlniri improvizate şi incomode.

În dimineaţa acelei zile, ridicase receptorul telefonului cu respectul cuvenit unui sul de diplomă universitară importantă şi solemnă.

— Allo, Zanze !

— Ce mai nou ?

— Am veşti grozave.

— Fac cinste cu „cozze".

— E prea puţin.

— Pentru rest, ne gîndim mai tîrziu.

— Începe de-acuma.

— Am început.

— La revedere !

— Allo !

— Ce mai e ?

— Cum să mă-mbrac ?

— Nu am preferinţe.

— Adică ?

— Frumos !

— Am să mă gîndesc.

— Începe de pe-acuma !

— O zi mare !

Zanze ghicise că Varşovia a aprobat predarea cursurilor timp de doi sau trei ani la una din universităţile italiene.

— Glasul tău suna ca un glas de biruitor.

Încă pe cînd se-ntorcea cu vaporetul la pensiune, avînd scrisoarea ambasadei în buzunar, îşi dădu seama că se uită la lume cu alţi ochi. De-atîtea ori văzuse Ponte-Rialto ! De pe maluri şi de pe apă. Însă abia astăzi, stînd pe bordul vaporetului, cu scrisoarea de la ambasadă-n buzunar, era pe deplin conştient de ceea ce pîn-atunci nu observase.

Notă din jurnalul lui Tadeusz :

„Ponte Rialto. Nu-i pod ! E sfîntul Gheorghe călare pe-un cal arab într-o icoană bizantină. Pe unul din malurile canalului, armăsarul alb ca omătul stă cabrat, pe picioarele dinapoi încordate. Apoi, uşor şi sigur, şi le lasă pe cele din faţă, cu copitele suspendate-n văzduh, peste celălalt mal. Pe una dintre insuliţe, podul se ridică întocmai ca un cal de luptă în două picioare — un armăsar cu părul alb ca laptele. Trecînd apa, calul biruitor se lasă pe insuliţa din faţă şi trunchiul său închipuie un arc de marmură albă."

După banchetul victoriei, Zanze îl invită pe Tadeusz să se plimbe cu gondola.

— Imaginează-ţi, pîn-acum nu m-am plimbat cu gondola !

— Nu zău ?

— A fost o plăcere pe care niciodată nu mi-am putut-o permite.

Gondolele își rînjeau la soare dinți ascuțiți de prădalnici monștri marini. De coastele lor smolite se izbeau snopi de raze, ca niște sprinteni păstrăvi săltînd din apă. Iuți, mlădii, insezisabili. Iar brațele și picioarele lungi ale gondolierului alcătuiau un adevărat mecanism, trunchiul constituind roata de direcție : reglează mersul și coordonează mișcările extremităților. Tadeusz observă că vîslașul, înclinîndu-se și ridicîndu-se, totodată ridică și lasă-n jos vîrful piciorului stîng și călcîiul celui drept. Acest ritm al picioarelor dădea impresia că gondolierul apasă și sloboade rînd pe rînd niște clape ascunse înlăuntrul gondolei, oprind și grăbind alternativ înaintarea.

Din micile fotolii joase și căptușite cu piele, Veneția părea cu totul alta ca de pe cheiuri și poduri : canalele mai late, casele mai înalte. Cerul, de obicei argintiu-azuriu, așa cum era văzut din fundacurile mărginite de ziduri, părea de maiolică toscană, smălțuită cu albastru-închis. Iar apa devenea de-un verde dens. Tadeusz atingea cu degetul inscripțiile misterioase pe care dalta valurilor le săpase cu răbdare pe temelii de biserici și palate. Podurile, în chip de hamace de piatră, atîrnau în văzduh. Hornurile de pe acoperișuri închipuiau flori de tulipan. Deasupra capetelor foșneau boschete din verdeață și flori, sau pergole roz-aurii din lenjuri de copii și femei.

Pe furiș, apele puneau un semn verde pe pragurile unor clădiri, ca și cum le hărăzeau înstăpînirii veșnice. Aluviunile tapisau cu alge catifelate scările, înveșmîntau cu ghirlande de mușchi terase și pridvoare — prefigurînd o viitoare, apocaliptică invazie a mării.

Ferestrele caselor erau închise cu străşnicie. Geloase, tăinuiau mobile bătrîne, macaturi prețioase, poate și — cine știe ? — frumoase trupuri goale de femei adormite întru dragoste. Ca și-atunci, cînd s-au închis obloanele de fier la pensiunea lui din preajma podului Rialto și cînd Tadeusz veghea somnul adînc al Zanzei ; își aminti ziua plină de bucurie, încheiată cu vizita iubitei și cu șoapta ei : „Sînt fericită !"

Pe-alocuri, în decursul plimbării lor cu gondola, dădeau peste cîte-o fațadă îngustă — impresionantă ca un desen vechi — avînd o singură ferestruică, de pe care se prelingea pe zid, alene, un șuvoi de iederă. Iar într-un loc anume, peste-un braț pustiu de apă, de pe-o sîrmă ce unea doi pereți se legăna un mănunchi de plantă agățătoare purtînd flori purpurii, atîrnată chiar deasupra valului murdar, plin de gunoi și pete de grăsime. Era o ispășire-a lumii în numele purității și frumosului naturii.

Leii de gresie sură, așezați pe maluri, aveau coamele împodobite cu struguri rumeniți trandafiriu. Pe terasele palatelor se-nălțau statui de marmură. Nimfe mlădii și goale, zeițe cu frumoase forme pline, arătau ca niște bacante încinse cu panglici de iederă peste șolduri și cu împletituri de flori vii de-acurmezișul pieptului.

— Uită-te, Zanze. Toamna venețiană a-ncununat cu modeste zorele tîmplele acelui grav filozof sau poet îngîndurat. Sub ochii noștri se împlinește do-

rința lui Horațiu : *Displicent nexae philyra còronae...*"[1] Îți amintești ?

Zanze mărturisi că nu l-a citit pe Horațiu în latinește.

— În schimb, citești în original pe Dante, Petrarca, Ariosto și Tasso !

Consolată, Zanze apucă șnurul stacojiu, prins c-un capăt de ciocul de-aramă al gondolei, încordat ca un grumaz de cal, iar cu celălalt de fotoliu. Șnurul de pluș servea drept rezemătoare și semăna cu hamul purtat de caii lui Neptun.

— Trage frîul telegarului tău !

Tadeusz apucă celălalt șnur stacojiu. Telegarii marini izbiră din copite. Se opriră înspumați lîngă pensiunea de lîngă Ponte Rialto.

Cînd Zanze se deșteptă, Tadeusz o cuprinse în brațe cu bucurie, de parc-ar fi regăsit-o după veacuri de-ntuneric.

— Am dormit mult ?

— Vreun sfert de oră.

— Și-am visat ceva așa de ciudat. Îți închipui că m-am certat cu tine !

— Ferească Dumnezeu ! Într-o zi ca asta !

— Ne-am certat din pricina catedralei din vacanța noastră.

— Din pricina catedralei ?

— Ziceai că-i girafă cu dungi albe și verzi-închis. Eu susțineam — în vis — că girafele n-au dungi, ci pete. Dungile sînt specialitatea zebrei. Atunci tu ai zis că înainte de potop trebuie să fi existat niște

[1] Să le displacă frunza cununii împletite (Lat.)

girafe uriașe, dungate, cu pieptul lat. Altminteri, oamenilor nu le-ar fi trecut niciodată prin minte să construiască în acest chip sanctuarele medievale. Clădirile ciclopice sînt niște amintiri tulburi ale unor specii dispărute de animale și copaci. Cîte o atare neștiută reminiscență se numește Colosseum. Alta — Notre Dame. Timp de milenii omul se războiește cu potopul. Recreează, ceea ce apa i-a luat lumii. Caută urmele copilăriei sale naturale. Așa mi-ai argumentat faptul — iar eu, ca o fetiță mică, am alergat să hoinăresc pe malul mării. Apa era neagră și învolburată. Și, vuind, se prăvăleau în mare uriașe cirezi de catedrale vii, dungate cu alb și cu verde-închis...

— Iar eu în vremea asta gîndeam la văile noastre pietroase și arse de soare din Toscana.

— Visul ăsta trebuie să-nsemne pedeapsa ce ni se cuvine, fiindcă pînă la urmă n-am vizitat catedrala.

— O să ne ducem acolo încă o dată.

— Va trebui, totuși, să mai degajăm puțin terasa de acele oale și lădițe cu flori. Terasele sînt doar și pentru oameni !

— Mereu de-acum înainte voi căuta urmele ierburilor și florilor imprimate pe trupul tău.

— Nu înțeleg !

— Ții minte acea urmă nostimă a franjului de pled pe coapsa ta ?

Ea rîse încetișor, apoi zise :

— Eu prefer să fie cum e-acum.

— Nu-ți pare rău după zilele-acelea ?

— Tulpinele uscate mă împungeau. Pledul mă ințepa în dușmănie. Dealtfel, nici nu-i de mirare.

Era un pled pur scoţian. Cel mai autentic St. Andrew ! Lînă puritană sută-n sută !

— Sincer nu-ţi pare rău ?

— Spune-mi mai bine de ce în Polonia se fac nasturi aşa de mari pentru cămăşile bărbăteşti ?

— Cu tine nu se poate vorbi serios.

— Nu regreta zilele-acelea. Au fost frumoase. De neuitat. Aproape neverosimile. Iar ziua de azi — e ca dragostea noastră. În miezul zilei, ca la o chemare magică putem avea noapte. În inima vîrtejului omenesc, sîntem singuri. Aşa şi în viaţă, adesea. Îmi cunoşti bine trupul. Tu m-ai învăţat să-mi ştiu trupul. Cînd mergeam spre Ravenna, gîndeam că feminitatea înseamnă rochii, lenjerie, parfumuri. Mi se părea că o fată începe cu dezbrăcatul şi termină odată cu goliciunea. Tu îmi aminteşti o salcie... Iar mie pentru fericire, îmi trebuie un nasture îndărătnic la o cămaşă de bărbat. Să nu regreţi zilele-acelea. Atunci ne era bine. Dar nu ne puteam şopti ca acum. Cine şopteşte în plină zi ? Şi totuşi e o mare plăcere să şopteşti cuiva, care e-alături. Sîntem unul lîngă altul. Atît de aproape cum trebuie să fie un bărbat şi-o femeie. Şi totuşi, şi mai mult ne-apropie şoapta. Mai mult decît buzele şi mîinile noastre. Ce-ar fi fericirea fără şoaptă !...

14

ÎN ORELE DUPĂ-AMIEZII, Veneţia amintea încă plina vară. Mulţimile de străini forfoteau la nesfîrşit în piaţetă, deşi turiştii erau neîndoios mai puţin de soi. Orchestrele cîntau pe rînd valsuri de

modă veche şi tangourile cele mai moderne. Dar frunzele de pe copacii rari îngălbeneau şi căpătau un fel de gingăşie bolnăvicioasă. Desfăşurată pe ziduri şi pereţi, viţa de vie îşi scuturase prisosul clorofilei şi dintr-o dată deveni mai aeriană, mai uşoară, pierzîndu-şi culoarea sănătoasă a tinereţii.

Însă dimineţile şi serile erau reci şi înceţoşate. Muri, turle şi acoperişuri îşi pierdeau în felul lor ponderea, masivitatea, expresivitatea. Vile, palate şi biserici se destrămau, se învăluiau în ceaţă, piereau.

În după-amiaza uneia din acele zile tomnatice şi amăgelnic senine, Tadeusz cu Zanze şedeau la cafeneaua *Quadri*. Tocmai îi povestea despre întîlnirea cu prietenul lui din Bologna, şi cum s-a petrecut toată istoria...

Sociologul venise în haină cenuşie-deschisă. Culoare cam prea tinerească pentru statura lui machabeică. Dealtfel, Tadeusz se gîndi foarte loial ori că el însuşi are gusturi prea septentrionale, ori că prietenul a exagerat puţin în sensul gustului meridional. Se instalaseră într-o cafenea elegantă, neaglomerată, aproape de piaţetă şi au comandat îngheţate.

— Şedeam exact cum şedem noi aici, subt arcadele de la *Quadri*. Eu, prietenul meu şi nedespărţita lui pipă. Ne-au adus îngheţatele.

— Bune ?

— Ca şi-aici.

— Însă fără mine !

— Ne uitam la piaţa prin care se plimbau turiştii. Mai puţini decît aici ! Linguriţele plate se afundau cu scrîşnet în globurile de îngheţată de culoarea zmeurei, smîntînii şi cafelei. Dar convorbirea nu se-nchega. Abia mai tîrziu am înţeles de ce...

Tadeusz întrerupse, fiindcă tocmai atunci începu... cu totul pe neaşteptate. În plină muzică şi larmă, cît ai clipi... Mai înainte de a se rostogoli tunetul deasupra mării ploua deja cu găleata. Notele prinseră să fîlfîie pe pupitre şi să-şi ia zborul. Cele mai temerare în vînt şi furtună. Cele sentimentale pe genunchii doamnelor. Viori şi flaute fură ascunse grăbit sub haine. Se-mprăştiară porumbeii. Chelnerii trăgeau şi strîngeau feţele de mese. Cu rochiile femeieşti se petreceau lucruri de-adreptul necuviincioase. Doamnele nici una, nici alta — începeau să semene cu bunicuţele din vremea cînd plajele erau separate pe sexe. Cu deosebirea că plaja de faţă era udă cu desăvîrşire, supărător de rece şi improvizată în piaţa San Marco. Domnii îşi ridicau gulerele de la vestoane, ceea ce-i făcea mai nalţi şi mai zvelţi. Lîngă uşa bazilicii, se făcuse o adevărată îmbulzeală.

Tadeusz cu Zanze se găsiră de îndată ca într-o lojă de teatru în faţa unei cortine de ploaie. În clipa cînd Zanze ducea la buze linguriţa cu îngheţată, un fulger îşi scăpără lumina şi despică văzduhul întunecat. Linguriţa Zanzei sclipi orbitor, cu reflexe smîntînii şi zmeurii. În piaţă începură să dănţuie luminoase şuvoaie de apă. În mijlocul lor, săltau umbreluţe colorate. Siluetele în goană păreau caricaturale. Disproporţia braţelor prea lungi la bărbaţi, a picioarelor prea scurte la femei fu scoasă subit în evidenţă. Toţi săltau şi săreau caraghios la porunca imperioasă a ploii torenţiale.

Nu tîrzie vreme, perdeaua groasă de ploaie se preschimbă într-un neted perete lichid. Vîntul îl clătina şi-l împingea sub arcade. Cu ajutorul chelnerului, Tadeusz trase măsuţa dincoace de potop.

Prin piaţa spălată de ploaie înaintau un fel de stîlpi prismatici de apă. Arhitectura ploii năvalnice lua o înfăţişare din ce în ce mai ameninţătoare. La un moment dat, sub forţa vîntoasei, şuvoaiele de apă se plecară şi, odată cu ele, se balansă toată priveliştea pieţii, de la conturele ceţoase ale arcadelor, la campanila ruginie şi la portalul bazilicii. În văzduhul înviforat, cupolele tremurau ca nişte baloane căzute pe mare.

La Bologna fusese vreme senină. Cu totul altfel decît aici. Tadeusz şi prietenul mîncaseră îngheţata într-o loggia. În piaţă se plimbau turiştii, cu aparatele fotografice deschise pe piept.

Tadeusz începuse conversaţia, exprimîndu-şi regretul că prietenul îşi părăsise vechile preocupări. Un volum de studii de-ale lui le-ar fi prins foarte bine noilor cititori din Polonia. Editarea cărţii i-ar fi înlesnit o vizită în patrie. În schimbul onorariului, ar fi putut comod să petreacă împreună cu familia cîteva luni în Tatra sau Karkonosze.

— Cordul nu-mi mai permite să mai urc poteci de munţi.

Atunci poate merge în ţinutul lacurilor mazuriene.

— Ţin minte că pe vremuri pescuiai...

— *Tempi passati* !

Sau cel mai bine la mare.

— Ştii, acum Polonia are destulă mare.

— Pentru mine nu mai există patrie...

— Dar Italia ?

— Azi Bologna. Mîine poate Londra sau Paris. Iar poimîine München.

Prietenul susţinu că nu-i nimic mai rău decît să te împotmoleşti într-un singur loc. Atunci încep obişnuitele necazuri legate de ideea patriei ! Odiseu era nefericit, fiindcă se gîndea mereu la Itaca. Raporta totul la ea. Mereu tînjea după ea. Şi cînd s-a întors, patria nu mai semăna cu obiectul nostalgiei lui. Din care motiv, luară naştere o sumă de aventuri cu totul lipsite de suflu epic !

— Şi dumneata zăboveşti prea îndelung aici, la Veneţia ! îşi încheie prietenul tirada.

— Am călătorit la Ravenna şi Rimini. Am lucrat în arhivele Bolognei. Am fost şi-n Toscana.

— Însă mereu te-ntorci în mlăştinoasa Itacă !

După opinia prietenului, în lagună sălăşluiau bacterii încă de pe vremea invaziei lui Attila în imperiul roman. Viruşilor însă, el era înclinat să le atribuie o provenienţă diluviană.

— Din fiece fundac răzbeşte miros de hoit. Dumneata nu-l simţi ? În uliţi, duhoarea e şi mai cruntă. Şi-aceste canale celebre de-adreptul put. Mai ales vara. E de mirare că dumneata nu simţi ce teribil put.

Tadeusz menţionă că şi-a terminat lucrarea. Prietenul zise că profesorul e-ncîntat de italiana lui.

— Asta se datoreşte cunoscuţilor mei italieni.

— În general, toţi sînt surprinşi de tinereţea dumitale şi... cum să spun... de multilateralitatea preocupărilor.

— Profesorul mi-a propus să ţin nişte cursuri.

— Am auzit.

— Autorităţile noastre şi-au dat consimţămîntul.

— Nu-i o circumstanţă favorabilă pentru dumneata.

— Nu-nţeleg.

— Ar fi fost mai bine dacă Varşovia n-ar fi fost de acord.

— Atunci n-aş fi putut rămîne aici.

— Tocmai despre asta-i vorba.

Obţinerea vizei pentru prelungirea şederii în Italia era — după opinia prietenului — o treabă delicată şi cîtuşi de puţin simplă, depinzînd de foarte multe considerente. Mulţi oameni puteau să se amestece în treaba asta. Şi nu se ştia niciodată ce-i poate ajuta omului şi ce nu.

Prietenul monologa în felul său, pe jumătate-n glumă, pe jumătate-n serios. Tadeusz îşi aminti cu-acest prilej de cei mai buni ani dinainte de război, cînd pînă tîrziu noaptea umblau pe sub copacii de pe Aleile Ujazdowskie. Prietenul locuia în vremea acea nu departe de piaţa Trzy Krzyzy. Se-ntîlneau şi sporovăiau pe tema situaţiei complicate şi încordate a lumii de pe-atunci : Tadeusz de pe poziţia istoricului, iar prietenul în calitate de sociolog, adică aşa cum se considera în acel moment : înţelept, filozof şi iniţiat în tainele politicii. Prietenului îi plăcea să monologheze. Era cu vreo zece ani mai vîrstnic decît Tadeusz, deci o asemenea atitudine i se potrivea cumva. Dar grozav de greu se decidea să pună mîna pe condei ! În loc să scrie, el şi-a rostit sub formă de monoloage conţinutul cîtorva cărţi foarte izbutite. Unii dintre scriitori au nevoie ca să creeze de hîrtie, condei şi cerneală. Alţii — de ţigări, cafea şi fete. Lui îi ajungea un ascultător.

La Bologna, prietenul trăise o clipă de inspiraţie, ca pe vremuri. Napoleon, izbutind cîteva mişcări de trupe către sfîrşitul carierii sale, afirma bucuros că şi-a regăsit vechile cizme din campaniile italiene.

Prietenul, în timpul celei de-a doua întîlniri la Bologna, își redescoperise vechiul audient din Aleile Ujazdowskie.

— Porți o haină bine croită — monologa el — și asta-i rău ! Știi să-ți înnozi cravata — nu-i bine. Ar trebui să porți rubașcă încinsă cu o funie. Să nu folosești batistă de șters nasul. Să te scobești în dinți cu unghia. Și-nainte de toate, ar fi trebuit să vii aici clandestin. Pe-un vapor cu cărbuni sau printre poloboace cu scrumbii. Atunci ai fi fost agreat prin saloane. Și cînd colo, mergi cu vagon de clasa întîi ori de dormit. Nu vii în cursul anului universitar, ca pentru studii, ci vara. La cură ! În sezonul cînd Italia roiește de străini. Asta dă de bănuit. Locuiești într-un hotel onorabil. Vorbești limbi străine. Asta dă de gîndit ! Stai de vorbă cu persoane din elită. Ei, ei ! Aici, toți știu toate despre toți. După concepțiile capitaliste, nimeni n-aruncă pe degeaba cîteva sute de dolari. Guvernul dumitale a știut prea bine ce face. Nu te-a trimis aici ca să scotocești cine știe se pergamente străvechi, roase de șoareci. Și-așa pe viitor o să se azvîrle toate la coș, ca orice maculatură feudală. A fost vorba de cu totul altceva : să demonstrezi în mod discret lumii că orînduirea comunistă înseamnă libertatea științei, nivel intelectual, bună-cuviință și cultură. S-a atins în acest chip un subtil țel de perspectivă al propagandei. Ai repurtat un succes personal și științific. Țara dumitale și-a răscumpărat cheltuiala.

Tadeusz surîse, cu gîndul la convorbirile de odinioară pe Aleile Ujazdowskie. Prietenul fusese liber-cugetător și chiar trecea drept om de stînga.

Cu oarecare sfială îi aminti de-o seară de august a anului 1939...

— Asta-i o problemă numai între mine și frunzele arțarilor, pe sub care ne plimbam noi !

Prietenul nu știa însă că mulți din acei copaci au pierit. Unii degeraseră în anii războiului. În alții se trăsese crunt pe timpul insurecției. Și-n fine, alții fuseseră tăiați, fiind prea bătrîni.

— Acei copaci nu mai sînt.

— Cu-atît mai bine pentru mine ! Mai puțini martori !

— M-am nimerit aici în plină vacanță, din pricina întîrzierii vizei italiene. Am lucrat din zori pînă-n noapte — și tot aveam mustrări de conștiință c-am pierdut un timp prețios. Timp care-a costat valută ! Însă după monologul dumitale, am început să cred că nu l-am irosit în zadar.

Prietenul rîse ușor, lăsîndu-și pleoapele peste ochii bulbucați :

— Aici ar avea un cuvînt de spus mulți bărbați din Veneția. Evident că nu ți-ai irosit timpul prețios !

Atunci Tadeusz se hotărî să dea cărțile pe față.

— Doar și dumneata ești căsătorit c-o italiancă !

— De unde știi că asta mi-a ajutat în carieră și-n viață ?

— Sigur că nu știu.

— Bagă de seamă că-n Italia nu există divorț. Profesorul e un om romanțios. Aventura dumitale îl interesează tot atît cît și lucrarea despre longobarzi. Vrea sincer să te-ajute. Are multe relații prin universități. Însă n-are nici una în consistoriul venețian. În schimb, acolo au ceva de spus unii care

nu vor să permită anularea căsătoriei alesei dumitale.

— Cui îi pasă de asta ?

— Nu iei în consideraţie faptul că o soţie care lucrează constituie o acoperire foarte convenabilă pentru esteţii care nu fac nimic, avînd misiuni speciale.

— Ai dreptate. Aici totul se clădeşte pe pămînt mlăştinos !

— Nici o instituţie secretă nu vrea să aibă colaboratori, despre care toţi se întreabă : din ce trăiesc ?

— Aici nu put numai canalele ! Totul pute !

— Profesorul ţi-e cu-adevărat prieten. Din nefericire, acest mare savant nu joacă nici un rol politic.

— Ce păcat că un asemenea om s-a retras din viaţă de bună voie ! A rămas deoparte, în umbră, ca şi Ravenna. Numai că Ravenna nu putuse face nimic. Nu a fost vina ei. Marea şi istoria s-au retras de lîngă ea !

— Tot grupul de la Padova aşteaptă încordat să vadă cum se rezolvă problema dumitale.

— Am văzut grupul ăsta nu demult la Ravenna. *In corpore !*

— La Ravenna ? se miră prietenul, care avea pretenţia că ştie totul.

— Într-una din bazilici e un mozaic ce reprezintă un alai de bărbaţi în albe straie liturgice. Merg fără scop, drept înainte, înainte, ţinînd în mîini nişte coroane. Îţi aminteşti de procesiunea aceea ravennată ?

— Mozaicurile nu sînt specialitatea mea.

— Istoria se burzuluia la porţile oraşului. Curgea sînge nevinovat. Se schimbau pe scenă ucigaşi făţişi sau ascunşi. Iar sfinţii bărbaţi mergeau în straiele lor neprihănite, cu priviri aţintite lunatic într-un ţel suprapămîntean. Nu au observat nici măcar acel amănunt pitoresc : comandanţii germanici petreceau la ospeţe, bînd din ţestele victimelor, în loc de pocale.

— Îmi dai voie...

— În zilele noastre, vrednicii lor succesori şi-au făcut abajure de lampă din pielea oamenilor ucişi. Şi din nou acest lucru a trecut neobservat de ceata înalţilor clerici-cărturari, surzi şi orbi faţă de tot ce se petrece pe lume. În faţa ochilor noştri se perindă în procesiuni maiestoase facultăţi de ştiinţe juridice şi istorice din toate universităţile. Coborîte parcă de pe zidurile bazilicii paleocreştine din Ravenna. Numai că în mîinile acestor lunatici ar trebui să le punem — nu coroane — ci propriile lor manuscrise făcute sul. Tratate savante despre caracterul pur al ştiinţei !

— Îţi plac analogiile.

— Istoria e aceea care ne sugerează atare analogii. Cezarul Justinian a poruncit să se schimbe cîteva capete de pe mozaicurile ravennate. În zilele noastre, la porunca stăpînitorilor se schimbă convingerile şi orientările. Creiere şi conştiinţe !

— Într-adevăr nu ţi-ai irosit timpul în Italia.

— Într-o seară, la Padova, la profesor, m-a întrebat un tînăr ziarist emigrat... Nu-l cunoşti cumva ? O mină teribil de marţială cu obraji rumeni de domnişoară...

— Haină de gală şi pantaloni strîmţi kaki !

— Întocmai !

— Ce voia de la dumneata ?

— M-a întrebat fără rezerve dac-am urmat un curs ideologic la universitate. Dacă vreodată se vor organiza la noi asemenea cursuri pentru oamenii de ştiinţă, cred că mi se va socoti drept un colocviu promovat experienţa mea dobîndită în călătoria peste graniţă.

— Bineînţeles.

— Cînd vorbesc aici cu diverşi reprezentanţi ai ştiinţei, văd că vechea idee a împărţirii lumii în Apus şi Răsărit şi-a pierdut orice sens. Pe vremuri, „răsăritul" voia să-nsemne contemplaţie, „apusul" — acţiune. Exemplele se căutau în istoria artei. De o parte — hieraticele atitudini de pe mozaicurile bizantine. De cealaltă — un Dumnezeu viu, latin, din ciclul genezei sfîntului Marcu-evanghelistul. Un Dumnezeu care acţionează. Care creează. Care se trudeşte, se frămîntă şi se preocupă de creaţiile sale. Actualmente, Apusul şi-a trădat această lăudabilă tradiţie. Cade-n apatie. Se pregăteşte de somn în atitudini neobizantine.

— Dă-mi voie ! Dumnezeul acesta latin are cumva pungi sub ochi ? Pielea pămîntie, nesănătoasă ? Îl ameninţă cumva uremia sau glaucomul ? Îi dă mîna să acţioneze, să trudească şi să se preocupe, fiind singur în eternitatea lui necuprinsă ! Nimeni nu-i pune nici o piedică. Nimeni nu-l incomodează. Nimeni nu-l acuză de cine ştie ce sabotaj cosmic din pricină că Eva a rupt un măr. Nimeni nu-i reproşează c-a făcut lumea fără să fi primit aprobarea oficiului de proiectări de pe lîngă O.N.U. Nu-l trimit la-nchisoare fiindc-a protestat contra exploatării şi nedreptăţii. Îţi poţi imagina un demiurg suferind de avitaminoză ? Ori un Prometeu clătinîndu-se pe picioare şi năpădit de păduchi într-un lagăr de concentrare ?

— Mărturisesc că n-am văzut.

— N-ai văzut ? Ei, atunci să-i mulţumeşti pentru asta Dumnezeului dumitale cel latinesc.

— Pentru ce ?

— Pentru c-a luat asupră-şi toată osteneala de-a crea şi cîrmui lumea asta frumoasă şi desăvîrşită ! Iar dumitale ţi-a rezervat plăcerea de-a vizita monumentele artei paleocreştine graţie devizelor cîştigate pentru călătoria dumitale de minierii din patria socialistă.

Chiar atunci, intră grăbit în loggia un băieţaş, care-ncepu să-i solicite cu stăruinţă prietenului două porţii de îngheţată. Una promisă de-aseară. Şi cealaltă azi dimineaţă.

Astfel Tadeusz îl cunoscu pe fiul prietenului său. Micuţul brunet, cu mină hotărîtă, ochi vioi şi farmec ştrengăresc nu ştia nici o boabă în polonă.

După ploaia torenţială, printre nori se deschise o fereastră azurie, neobişnuit de romantică, amintindu-i lui Tadeusz ceva ce-l frapase odinioară într-un tablou de Tiepolo.

— Ce crezi, se-nseninează ?

Zanze îşi roti ochii pe cer.

— Nu pentru multă vreme.

Piaţa era plină de apă. Trebuia să mergi de-a lungul arcadelor, ca s-ajungi la debarcaderul vaporetului. Din rigolele împotmolite cu glod, se scurgeau pe uliţe şi pieţe tot felul de gunoaie. Femei încovoiate adunau în găleţi nişte vietăţi marine. Talazurile înalte azvîrliseră pe dalele falezei moluşte din lagună.

În piaţa San Marco zvoneau clopotele de vecernie.

— Înc-o săptămînă de ploaie din asta şi-o să mergem la liturghie cu gondola ! zise Zanze.

Vaporetul Zanzei sosi primul. Şi-au luat rămas bun. Tadeusz, revenind în piaţă, privi tulbure priveliştea locului pustiit care nu demult încă fremătase de viaţă.

— Aşa va fi într-o bună zi, deşi nu se ştie exact cînd. Unii se plimbă, alţii stau la măsuţe şi dau din cap în tactul melodiilor cunoscute, doamnele îşi desvăluie genunchii în acelaşi tact, domnii îşi taie ţigările de foi cu etichete aurite, chelnerii se-nvîrt cu tăvile pline de aperitive rafinate şi prăjituri de vis, paginile uriaşe ale ziarelor americane, englezeşti, germane şi scandinave fîlfîie ca nişte steaguri, pînă cînd... (asta-i doar inevitabil) or să se cutremure dalele pieţei, apoi or să se balanseze, întîi lin, în ritm de dans, în tactul valsurilor şi serenadelor străvechi, pe care de cînd lumea le cîntă muzicanţii cafenelelor *Lavena* şi *Quadri* — că pînă şi piaţa San-Marco a devenit duioasă ca o veche vioară italiană — apoi talazurile subpămîntene or să izbească tot mai tare, mai puternic şi totul se va învălmăşi întocmai ca acum o oră : note muzicale şi genunchi femeieşti, rochii şi feţe de masă, porumbei, grăunţe şi aparate fotografice. Cine ştie dacă în măsură de trei-a-patra sau *alla breve* — dealtfel e totuna dacă apele or să măture întregul fast şi belşug în ritmul cancanurilor din operetele de Offenbach sau dacă abisul marin va prefera să-nghită acest ghiveci multicolor într-un ritm sincopat, ceva mai modern...

15

PLOUA ÎN FIECE ZI, deşi cu oarecare întreruperi. Pe cer se perindau nori ca nişte peşti gigantici, aruncaţi de marea turbată sus deasupra orizontului. Peşti zbătîndu-se în convulsii, schilodiţi, cu pîntecele sfîşiate, din care se revărsau ghemotoace de măruntaie murdare.

Apele mării cu şuvoaiele lor subterane alergau pe uliţi întru întîmpinarea apelor ce cădeau din nori. Apele amare se-mperecheau cu cele sărate. Noroiul pămîntului se-nfrăţea cu mîlul lagunelor. Mirosul fetid al rigolelor răscolite cu putreziciunea canalelor tulburate.

Într-o ulicioară lăturalnică, Tadeusz întîlni pe Serafina. Era parcă mai înaltă şi mai zveltă. Bretonul îi acoperea sprîncenele. Ochii dominau acum toată faţa. Deveniseră şi mai mîndri, fără umbră de melancolie.

— M-am schimbat ?

— Te-ai maturizat.

— Cred şi eu.

Buza de sus îi tremură neliniştit, dîndu-i un aer trufaş, dispreţuitor.

— Ce mai vreme !

— Poate intrăm undeva ?

— Aş bea cu plăcere ceva cald.

Găsiră nu departe o mică tavernă. Se aşezară la fereastră. În faţă era un calcan de zid izbit monoton de bicele ploii. Temeliile casei erau verzi de muşchi. În canale, apa avea o culoare murdară, mucegăită.

— *Prego !* Patronul scund şi gras, cu şorţ alb, puse în faţa lor două groguri. Serafina, cu coatele

pe masă, rămase îngîndurată, cu păhărelul înaintea sa.

— Cum se simte mama ?

— Nu ştiu.

— Cum aşa ?

— Am plecat de-acasă.

— De ce-ai făcut asta ?

— Uite-aşa. Am vrut să fie cît mai bine. Şi Raffaello... Dar n-am avut noroc. Mama avea dreptate. Nenorocirea e c-a avut ea dreptate. De fapt, nu ştiu de ce-a avut dreptate. Nu pot să înţeleg ce s-a întîmplat cu noi. Că doar n-am făcut nimic rău. Pesemne unii au noroc în viaţă, iar alţii nu, şi gata. Noi n-am avut. Probabil din pricina asta, mama a avut dreptate, iar eu am greşit.

Raffaello insistase ca să meargă să-i viziteze pe părinţii lui, la ţară. Ei erau grozav de mîndri, fiind oameni săraci. Raffaello era mîndria şi speranţa familiei. Serafina îi spuse într-o zi mamei c-ar vrea să cunoască pe părinţii iubitului său, într-o duminică. Mama s-a împotrivit hotărît. Susţinea că ei s-ar cădea să vină la Veneţia şi să-i cunoască pe părinţii fetei. Era şi ea săracă, deci la fel de mîndră.

A doua zi, Serafina, în loc să se-ntoarcă acasă, se duse direct de la atelier la Rafaello şi-i spuse că de-acum numai pe dînsul îl are pe lume. El se bucură grozav. Hotărîră plecarea pentru sîmbătă seara. Raffaello voia ca mai întîi s-o prezinte verilor săi mai vîrstnici, plecaţi din sat cu cîţiva ani în urmă, ca să-şi cîştige pînea la oraş

— Ţii aşa de mult la verii ăştia ?

— Da'de unde !

— Atunci ce-avem cu ei ?

Cu verii aceştia a ieşit o pătăranie întreagă.

— Nimănui n-aş spune asta. Nici preotului la spovedania de Paşti. Numai ţie îţi spun.

Raffaello îi vizitase pe veri nu mult după ce sosise la Veneţia, îndemnat de stăruinţa fierbinte a părinţilor. Familia era pentru ei cea mai sacră instituţie de pe pămînt. Pe rude le unea o legătură sfîntă. Indiferent dacă erau în Libia sau în Franţa, la New York sau în Canada, în California sau în America de Sud, membrii unei familii trebuiau să păstreze legătura între ei. Să se ajute. Să se apere şi să se sprijine reciproc. Iar după moarte să se salveze reciproc în purgatoriu. Bătrînii la fiece prilej îi împuiau urechile cu-asemenea învăţăminte.

Verii cîştigau binişor cu hamalîcul pe şlepuri şi erau burlaci. Îi găsi la o gustare, cu chef, în tovărăşia unei fete, care le ţinea companie cu mult succes. Îl aşezară şi pe el la masă şi băură-n sănătatea lui.

— Dacă-i văr, văr să fie. Pot să-l sărut pe băieţandrul ăsta ?

Verii fură de acord. Raffaello se feri.

— Ia te uită, ce mai inocent !

Drept pedeapsă, trebui să bea două pahare. Unul în sănătatea verilor, celălalt în sănătatea prietenei.

— Dacă-i rudă, rudă să fie ! rînji Giovani. Graziello, ia arată-i tu vărului...

— Dacă-i rudă, rudă să fie ! încuviinţă Paolo. Graziello, ia arată-i vărului ştii tu ce...

— Dacă-i văr, văr să fie ! exclamă fata, într-un brusc elan de mărinimie.

Fraţii aprobară cu entuziasm dărnicia ei, deşi ea cam epuizase programul acelei seri. Dealtfel, prietena nu a mai avut mare lucru de arătat celorlalţi

meseni. Raffaello se simţi grozav de încurcat. Se sculă şi voi să-şi ia rămas bun. Graziella se simţi ofensată.

— Ia priviţi-l ! Un sfinţişor ! Iosif cel ruşinos ! Suzanna la baie !

Giovanni se sculă şi el, scoase cheia din broască şi-o ascunse în buzunar.

— Acum are să fie partea neoficială a petrecerii...

Serafina întrerupse povestirea. Ceru un al doilea grog. Buza îi tremura cu şi mai mult dispreţ :

— Bărbaţii sînt de-adreptul nişte porci.

Verii pretinseră că Raffaello nu-i bărbat. Din seara aceea, nu s-a mai putut uita la nici o femeie. La dragoste se gîndea cu groază. Cînd a venit ea la el prima oară, ca să-i facă-n ciudă lui Tadeusz, a plîns în hohote de ruşine şi disperare. Atunci, i-a povestit despre veri şi despre Graziella. Pe urmă s-a liniştit. A simţit că odată cu-acele lacrimi şi-a spălat ochii de priveliştea oribilă pe care trebuise atunci s-o vadă. Aşa se exprimase el, cu vorbele astea ciudate.

Raffaello hotărîse să îmbrace în cinstea părinţilor costumul său nou, negru. Îşi pusese cămaşă albă, cu guler semi-tare — din pricina căldurii. Serafina se simţea stingherită. Pe lîngă dînsul arăta foarte modest, îmbrăcată aşa cum plecase de-acasă. Verii erau foarte bine dispuşi. Şedeau la o strachină de bob, cu usturoi. Cînd cei doi tineri intrară-n odaie, Giovanni ţinea de gît o butelie de vin pîntecoasă, îmbrăcată în coajă de tei. Verii îi întîmpinară cam încruntaţi. Ziceau că Raffaello îi uitase, dar e de înţeles. Fiecare trebuie să-şi cunoască lungul nasului. El face carieră într-un magazin ele-

gant, ei — ia, nişte hamali acolo. Giovanni, clipind din ochi cu-nţeles, îşi exprimă nădejdea că verişorul şi-o aminti de ei, cînd o ajunge director. Îndesatul Paolo îşi netezea cu arătătorul drept mustăcioara pe care şi-o lăsase după exemplul unui prim-amorez dintr-un film franţuzesc. Părul îi lucea de briantină.

— Ian ascultă, frate-miu, zise Paolo, izbindu-l pe Raffaello în coastă fără multe marafeturi, ce i-ai promis păpuşicii ca s-o facă pe logodnica — aici, în faţa noastră ?

— Astă seară ne ducem la părinţi, să ne dea binecuvîntarea lor pentru cununie.

— Ei, asta-i altceva, interveni Giovanni. Hai să bem în sănătatea tinerei perechi.

— Auzi tu ? Au nevoie de binecuvîntare ! se minună Paolo.

— Dacă-i logodnică, apăi e logodnică, i-o reteză Giovanni lui frate-său.

Băură în sănătatea Serafinei. Apoi în a lui Raffaello. Apoi în a amîndurora. Lăudară bunul gust al vărului lor. Raffaello radia de bucurie. Se uita la Serafina cu recunoştinţă. Îşi redobîndise aerul senin pe care-l pierduse în seara aceea, tot aici... Bea şi se săruta cu verii. Paolo îşi exprimă mirarea că Serafina bea cu-nghiţituri mici, de parc-ar ţocăi. Cu acest prilej se aplecă şi puse mîna pe genunchii ei. Fata îi respinse laba şi mirosul greţos de briantină.

— Pierdem trenul, zise ea, sculîndu-se.

— Puteţi pleca cu următorul.

— Următorul e-abia mîine dimineaţă.

— Atunci plecaţi mîine dimineaţă, decise Paolo.

— Chiar aşa ar fi mai cuvincios, făcu Giovanni, clipind din ochi.
— De ce mai cuviincios ? protestă Raffaello.
— Paolo, ce crezi ? Bine e să umbli cu logodnica la vreme de noapte ?
— Pentru aşa ceva sînt alt gen de fete.
— Păi vezi !
— Nu putem aştepta pînă dimineaţă.
— Aşa de grăbiţi sînteţi cu binecuvîntarea aia ? glumi Paolo. Giovanni, ce zici tu de asta ? Nu pot răbda pînă mîine dimineaţă !
Giovanni îşi lăsă pleoapele c-un aer enigmatic.
— Te pomeneşti că nici n-au aşteptat să fie binecuvîntaţi !
Apoi din nou făcu ochii mari şi se-ntoarse către frate-său :
— Ce crezi ?
— Păi de-aia or fi aşa zoriţi ! Hai ?
— Nu-i treaba voastră, zise Raffaello.
— Să ne fie cu iertare, dădu din cap Giovanni, cu gravitate. Rudele vîrstnice trebuie să le ocrotească pe cele tinere. Oraşele mari sînt pline de tot felul de stricăciuni. Nu ţii minte ce zicea părintele paroh la fiece predică de duminică ?
— Mulţumită Serafinei, ştiu ce-i aia morală. Habar n-aveţi voi ce fel de fată e !
— Sînt de toate soiurile, clătină Giovanni din cap.
— Am văzut una ca ea la cinema, zise Paolo, netezindu-şi cu arătătorul drept firul de mustăcioară. Zicea acasă că se duce la tuşica. Da'ea mergea c-un tip la hotel !
— Cum văd, Graziella-n clipele ei libere te-nvaţă catehismul.

— Cîteva lecţii de-ale ei ţi-ar fi prins bine şi ţie.
— Mă descurc şi fără ele.
— Băieţi, se indignă Giovanni, asemenea lucruri nu se spun faţă de-o domnişoară de familie bună.
— Graziella nu-i logodnica mea, mormăi Paolo. Ia-aşa, o fîţă.
Serafina se sculă de la masă.
— Raffaello, haidem la gară.
— O jigniţi pe logodnica mea ! strigă Raffaello.
— Păi la ce-ai mai adus-o ?
— Sînteţi geloşi pe mine din cauza ei.
— O să mai stăm noi de vorbă după ce-ai să dormi cu Serafina ta în hambar !
Raffaello zvîcni de la locul lui şi-l pălmui pe Paolo. Acesta se năpusti asupra lui Raffaello. Încăierîndu-se, răsturnară un scaun. Raffaello se-mpiedică şi căzu jos. Paolo îi puse genunchiul în piept. Serafina prinse să-l tragă pe Paolo. Giovanni o cuprinse pe jumătate şi-i şopti la ureche :
— Lasă-i. Or să se trezească ei...
Serafina se desprinse din strînsoarea lui. Atunci el îşi scoase haina şi-o atîrnă de speteaza scaunului. Deznodîndu-şi cravata, s-apropie de fată.
— Ce-aştepţi ? Dezbracă-te !
Mirosea acru a vin, a tutun şi a usturoi.
— Ai auzit ce-am spus ? Scoate-ţi bulendrele !
Ea îl împinse cît colo şi alergă la uşă. El o apucă şi-i răsuci mîinile la spate.
— Paolo, înhamă iapa !
Paolo îl lăsă pe Rafaello şi-ncepu să zmulgă rochia Serafinei. Ea se apăra, ţipînd şi dînd din picioare.
— E nărăvaşă.
— Hăţurile !

Paolo îşi scooase cureaua dela pantaloni şi-o croi pe Serafina peste glezne şi pulpe. Era o curea vîrtoasă, ţărănească. Apoi o trîntiră pe pat. Ea striga după ajutor. Raffaello se urni de pe podea cu trudă.

— Pentru numele lui Dumnezeu, ce faceţi !

— N-ai văzut niciodată ce se face c-o fată ?

— Ce rău v-am făcut ? Cu ce v-a greşit ? Fie-vă milă de ea !

— Aţi venit aici să ne batjocoriţi. Tu şi cu mironosiţa ta !

— Ai vrut să ne umileşti. De, ai slujbă curată, vezi matale. Şi vii în costum negru, ca un domn. Iar noi ăştia, nişte bieţi hamali ! Tu te-nsori c-o domnişoară cu voal şi cunună, iar noi — la bordel !

— Un filfizon mucos ca tine să-şi aibă o păpuşică numai pentru el, hai ? Să facă pe sfîntul cu ea, hai ? Şi noi doi, bărbaţi în toată firea, să ne mulţumim cu una singură, şi aia ca vai de capul ei ! Trăim în desfrîu ! Ni se lipeşte smoala iadului de fundul nădragilor !

— Vă jur că-i fată cinstită !

— Ştim noi cîte parale fac fetişcanele astea cinstite, care la-nceput fac pe mironosiţele ! i-o reteză Paolo.

— Cinstită, necinstită, asta om vedea noi acuşica, zise Giovanni sentenţios.

— Lăsaţi-o ! Pentru Dumnezeu !

— Mititica are noroc. Crezi că toate dau pesteaşa chilipir de la-nceput. Doi cavaleri pe cinste — ca noi !

— Puşlamalelor !

— Paolo, mi se pare mie că verişorul începe să aibă ieşiri necuviincioase. Se poartă cu noi, de parc-ar fi de pe-acum director !

Paolo se ridică. Atunci Serafina îl muşcă pe Giovanni de mînă. El o lăsă pe fată. Ea se rostogoli din pat şi-n acea clipă îl zări pe Raffaello aplecat lîngă perete şi ţinîndu-se cu ambele mîini de pîntece. Cînd se ridică puţin, Paolo îl izbi a doua oară. Raffaello se prăbuşi cu faţa-n jos. Fraţii o apucară pe Serafina şi-o întinseră în pat.

— Muşcă.

— Astupă-i botu'.

Paolo înfăşură capul Serafinei c-o pătură îmbibată cu miros de năduşeală şi-i desfăcu braţele, răstignind-o. Peste picioarele ei se prăvăli ceva ca un buştean greu. Era trupul lui Giovanni. Ea se zbătea şi ţipa. Pătura aspră şi urît mirositoare îi înnăbuşea ţipetele. Simţi c-o lasă puterile şi izbucni în hohote de plîns. Atunci fraţii îşi schimbară rolul.

La un moment dat, de jos de pe podea s-auziră gemetele surde ale lui Raffaello.

— Paolo, vezi ce are.

— N-are nici pe dracu' !

— Doar e ruda noastră.

Paolo se urni din pat.

— Varsă.

Serafina nu-şi mai amintea cînd s-a întors Paolo. Cînd şi-a revenit, se crăpa de ziuă. Zăcea între cei doi fraţi, care sforăiau. Între mirosul tare de usturoi şi cel greţos-dulceag de briantină. Se strecură din pat şi ca nebună se năpusti în uliţă. Era într-o stare jalnică. Desculţă, plină de vînătăi şi simţind c-o doare tot trupul. Cu rochia sfîşiată. Pe la mă-

năstiri, începeau să bată clopotele de utrenie. Ea s-așeză pe treptele unei biserici și plînse.

O femeie milostivă, care mergea la liturghia de dimineață, o luă cu ea. O îngriji, o hrăni, îi dădu haine. Într-o bună zi, Serafina citi în gazetă că un oarecare Raffaello, curier la un magazin de confecții bărbătești, se sinucisese în împrejurări necunoscute. Peste cîteva zile — altă informație. Autopsia dovedise că tînărul curier nu se sinucisese după cum se anunțase mai înainte în presă, ci fusese ucis de făptași necunoscuți și aruncat în canal. Ancheta era în curs. Apoi, un titlu mare pe prima pagină a ziarului : „Arestați, niște veri, ai lui Rafaello au mărturisit oribila crima". Se aflase că Raffaello scrisese părinților că vine cu logodnica, anunțîndu-i totodată și de proiectul de-a-i vizita pe verii lui. Astfel, autoritățile îi putură înhăța foarte ușor pe ucigași.

Protectoarea Serafinei o sfătui să-și încredințeze suferința și nedreptatea îndurată sfintei inimi a Domnului Isus. O îndemnă să revină acasă și să-i ceară iertare mamei. Serafina îi mulțumise pentru toate și plecase. După știrile senzaționale din ziare, nenorocirea ei ajunsese rușinea familiei. Încetul cu-ncetul povestea fu dată uitării. Pe primele pagini ale ziarelor se scria despre alte crime. Dacă s-ar fi întors acasă totul s-ar fi luat de la-nceput : judecător de instrucție, procuror, fotoreporteri. Îi părea rău de bieții părinți. Și se temea să nu strice reputația fratelui.

— Nu mai puteam să mă-ntorc. N-aveam la ce să mă mai întorc. Nu m-am întors.

Ascultînd povestea Serafinei, Tadeusz se simți cu totul dezarmat, și neputincios. Învins, dărîmat,

făcut praf. Nu putea s-o ajute. Descurajat cum era, o întrebă deodată fără nici o noimă :

— Poate-ai vrea să mănînci ceva ?

Și pe dată, se rușină și-și lăsă ochii-n jos. Îi era teamă să vadă o căutătură disprețuitoare printre pleoapele mijite ale Serafinei. Se aștepta s-o audă plîngîndu-se. Dar Serafina zise :

— Ați fost totdeauna bun cu mine. Aș mai bea cu plăcere un grog.

Își luă rămas bun de la Tadeusz chiar în ușa tavernei :

— Mai bine să nu fim văzuți împreună.

Își ridică gulerul mantalei de ploaie. Ploaia biciuia nemilos. Ea porni fără să se sinchisească. Dispăru la colțul străzii. S-ar fi zis că vîntul a măturat-o deodată din fața ochilor lui Tadeusz.

16

VREMEA PLOIOASĂ îi goni pe ultimii turiști. Din piața San Marco dispărură fotoliile și măsuțele acoperite cu fețe din nailon colorat. Trecătorii rari se furișau pe lîngă zidurile caselor. Bărbații săreau din băltoace mai mari în altele mai mici. Femeile, în impermeabile lucioase, galbene, albe, albastre, te făceau să te gîndești la niște viețăți marine ce înfruntă valurile.

Locul belșugului dezmățat de pînă nu demult îl lua mizeria, umezeala, murdăria și urîtul. Pe uliți se revărsa de peste tot drojdia fetidă a existenței umane. Cartierul luxos părea acum caleidoscopul sfărmat al amăgirilor de-odinioară. Tadeusz nici

nu băgase de seamă cînd a revenit la ipostaza lui inițială — un biet ciob de sticlă — cum era atunci cînd sosise aici, cu cîteva luni în urmă. Dezlegat de magia strălucitelor aparențe. Lipsit de masca luminilor și culorilor. Tadeusz simți un sentiment de mîndrie. Sticla e ceea ce este. Nearătoasă, dar adevărată. Nu datorează nimic vitrinelor orbitoare, nici turiștilor eleganți. E ea însăși.

Își dădu seama de toate astea la *trattoria* din piațeta Santa Fosca. Cînd ajunse la bar, chelnărița cea palidă, cu rochie neagră și cu guleraș alb, întrebă dacă o așteaptă pe doamna. Tadeusz, client obișnuit al *trattoriei,* dobîndise dreptul să-i spună fetei pe nume.

— Doar vezi, Gemma, că sînt singur. Adu-mi, te rog, un vermut alb.

Bîndu-și vermutul, se uita mîhnit la grădinița restaurantului. Se vestejiseră zorelele de culoarea amarantului ! Jalnice vrejuri atîrnau pe trunchiul neted al oleandrului. Gemma remarcă privirea lui.

— Nu le-a priit vinul cu care l-ați cinstit dumneavoastră !

— Nici mie nu mi-au priit scoicile tale !

Notiță din jurnalul lui Tadeusz.

„Neașteptata pustiire a Veneției de către ploile de toamnă mi-a amintit un anumit fragment al Judecății de apoi din bazilica Assunta de la Torcello.

La sunetul trîmbițelor arhanghelilor, pămîntul și marea îi redau pe morți. Necunoscuții creatori ai acestui mozaic medieval au introdus în eshatologia creștină pe antica Amfitrită. Zeița pagînă a apelor plutește într-un alai de pești, delfini și alte ființe

marine, care la porunca supremului judecător redau trupurile mîncate ale înecaților.

Și cînd ne gîndim că această mitologico-grotescă ingerință în Evanghelie s-a săvîrșit chiar pe insula care cea dintîi a fost refugiul fugarilor din fața barbarilor ! Și care cea dintîi va cădea pradă Apocalipsului marin !

În decursul veacurilor, totul a devenit anacronism în această impresionată scenă a Judecății. Surlele arhanghelești, cartea cea mare a contabilității cerești, evidența crimelor și delictelor întregii omeniri. Învierea victimelor ce-au ajuns în boturile și în pîntecele peștilor. Judecătorul suprem, juzii și jurații. Înspăimîntata ocrotitoare a celor păcătoși. Sfînta Fecioară. Flacăra nestinsă a penitenței. Prevenirile simbolice și alegoriile edificatoare. Totul ! Totul ! Cu excepția Amfitritei din vîrtejul de ape albastre, prevestind nimicirea prin apă a orașului. Nu cornurile îngerești, ci conca marină a soției lui Okeanos are să-i sune lumii cîndva semnalul pieirii."

După convorbirea cu prietenul său, la Bologna, Tadeusz n-ar mai fi trebuit să fie surprins de refuzul prelungirii șederii sale în Italia. Își mai făcuse totuși iluzii pînă-n ultima clipă. Succesul de pînă atunci îi dăduse o încredere oarbă. Dragostea îi atenuase aprecierea realistă a condițiilor existente. Aștepta o minune. O dorea fierbinte mai cu seamă din pricina Zanzei. Cu-atît mai dureroasă i se păru lovitura, mai ales că trebuia să se despartă de iubita sa aproape imediat. Îl durea inima pentru ea. Își reproșa că fusese cauza suferințelor ei. Și ea plîngea ca un copil — atunci cînd, în seara des-

părţirii, îi mai ferea de realitatea ostilă şi de zloata mohorîtă şi cenuşie, fereastra cu oblonul de fier. Unul lîngă altul, într-o îmbrăţişare crispată, s-ar fi zis că ei se apără cu disperare de forţa vrăjmaşă ce voia să-i smulgă unul de lîngă celălalt. Ploaia şi oblonul de fier îi apărau de lumea inumană de afară.

— Parcă nici nu-mi vine să cred că pleci chiar mîine.

— Şi mie-mi vine greu să mă-mpac cu ideea asta.

— E cu neputinţă.

— Să ne luăm rămas bun la debarcaderul Ponte Rialto. La gară vor fi desigur martori nepoftiţi.

— Fii curajoasă.

Ea îi răspunse cu un hohot de plîns.

— E oribil ce-au făcut cu noi.

Nu se lăsa mîngîiată în nici un chip.

— E vina mea. Dumnezeu m-a pedepsit c-am fost prea trufaşă. Am fost geloasă pe îngerul cel azuriu de la Ravenna. Am vrut să porţi în ochi numai imaginea făpturii mele. De-aceea s-au întîmplat toate. M-a pedepsit Dumnezeu. Mi te-a luat. Aşa cum ţi-am luat eu ţie îngerul.

— Zanze, oamenii au făcut asta. Pe mine mă-nduioşează credinţa ta de copil. Nu ştiu cum e Dumnezeu. Ca umanist, abia mi-ajunge timpul să mă ocup de om. Dar nu cred că Dumnezeul în care crezi tu acţionează în spiritul Pactului Atlantic. Să nu-ţi imaginezi c-ai ofensat marea, cînd ţi-ai întipărit talpa goală pe nisipul ud, pe care talazurile îl netezeau neostoit, ştergîndu-ţi urmele.

Zanze începu din nou să hohotească.

— Dar asta nu se poate. Cine-a dat omului puterea să-mpartă lumea în buni şi răi, în cei aleşi pentru glorie şi cei hărăziţi osîndei ?

— Zanze, nimeni nu poate să ne despartă.

— Ţi-o aminteşti pe Francesca ?

„Iubirea-aceeaşi moarte ne-a sortit..."

— Mi-o amintesc.

— În zilele noastre, iadul de pe pămînt e mai rău decît iadul promis omului după moarte în Evul Mediu. Dante nu-i despărţea pe oamenii pe care-i unise iubirea. Împreună piereau, împreună sufereau. Abia acum am înţeles. Acum cînd cine ştie ce politician ne-a străpuns inimile cu o singură mişcare de condei. Acum, deşi separaţi, sîntem uniţi pe vecie. Legaţi unul de altul, în ciuda despărţirii. Mai apropiaţi decît atunci cînd eram împreună, în bucurie şi fericire. O ţii minte pe Francesca ?

„Acesta ce mi-e-n veci nedespărţit..."

— Ţin minte.

Dimineaţa, în ziua plecării, îi telefonă din gară prietenul sociolog.

— Am venit să-mi iau rămas bun.

Şi cînd ajunse-n camera de hotel :

— Voiam să-ţi lămuresc anumite lucruri. Pentru mine totul a fost clar, de la ultima noastră convorbire.

— Nu o dată mi-am adus aminte de paralela dumitale : Homer-Biblia.

— Adevărat ? !

— Imaginează-ţi : am plecat în concediu cu *Odiseea* în valiză !

— E foarte măgulitor pentru mine.
— Mă consideri un Noe ?
— Ce-ţi trece prin cap !
— Că mă vîntur de colo-colo pentru bunăstarea familiei mele, iar dumneata...
— Nu mi-a trecut prin minte aşa ceva.
— Totuşi, aşa reieşea din parabola dumitale. Pentru binele omenirii, ţi-ai salvat creierul...
— Mai bine zis : conştiinţa de umanist, ca să vorbim fără patos.
— Iar eu mi-am salvat bietele mele boarfe. Averea mizeră pe care o aveam în arcă...
— Nu este aşa !
— Dumneata eşti nobilul Odiseu... Iar eu — Noe cel legat de bunurile pămînteşti !
— N-am făcut aluzie la dumneata.
— Dar te gîndeai la mine ?
— Îţi dau cuvîntul meu că nu.
— Nu mă invidiezi cumva în adîncul sufletului ?
— Nu invidiez pe nimeni pentru nimic.
— Dar eu te invidiez !
— Pentru ce ?
— Pentru... toate cîte puţin.
— Glumeşti...
— Te invidiez — să zicem — pentru libertatea morală de-a stabili paralela : Odiseu-Noe !
— Trist privilegiu al celor salvaţi din potop.

În decursul anilor, se adunaseră o mulţime de răni şi de amintiri dureroase, cărora — în fine ! — prietenul lui Tadeusz putea să le dea liber glas într-un monolog mai lung.

— Omul învaţă totul pe propria-i piele. Pielea noastră, răbdătoarea piele a umanităţii, e, de fapt, fila istoriei. Pe pergamentul meu — cel biologic — s-au înscris pînă-n margini alte experienţe decît pe-al dumitale. Nu ştiu dacă mă-nţelegi. Voi fi sincer. N-am vrut să intervin pentru prelungirea vizei dumitale. Nici nu sînt sigur, dealtfel, dac-aş fi avut un cuvînt hotărîtor în chestia asta. Ţi-am mai spus o dată că e o problemă delicată şi complexă. N-am avut atunci curajul să-ţi spun că era şi-o chestiune de loialitate din partea mea faţă de omul cu care-am pălăvrăgit de atîtea ori în fapt de seară, primăvara. Dumneata ai rămas acelaşi. Adică — tinzi către aceleaşi idealuri, deşi nu mai sînt la modă. Se vorbeşte despre legile vieţii, despre necesitatea schimbărilor, chiar despre igiena psihică. Asta se sprijină pe faptul că omul tăgăduieşte azi ce-a cinstit ieri... Sînt diverse metode savante de-a te minţi pe tine însuţi. Şi mijloace abile de-a zvîrli praf în ochii altora. Adevărul e că ne schimbăm de cîte ori ne convine. Şi pe urmă încep să opereze legile vieţii, necesitatea schimbărilor, igiena psihică... N-am vrut ca în cazul dumitale să fiu mijlocitorul legilor vieţii. M-am temut că intervenţia mea va fi luată drept o dorinţă de-a îmi cîştiga un tovarăş de pribegie. Poate n-am avut dreptate. Repet — fiecare din noi are alte experienţe. A mea nu e prea reuşită. M-a învăţat doar că omul care fuge odată din ţara lui, cine ştie din ce motiv, trebuie să fugă mereu, fără oprire. Fără-ncetare omul trebuie s-o rupă cu trecutul său. Mereu se teme : oare nu cumva n-a rupt destul ? Învinuieşte ţara, condiţiile, istoria, oamenii, regimul, că l-au silit să fugă. Cunosc un poet care-a gîndit în felul ăsta. Demonstrează tuturor — ca şi cum i-ar păsa cuiva — că el nicicînd nu s-a simţit polonez. Nu

ştiu ce străbun al lui fusese, pesemne, rus, lituanian, leton, tătar, hazar, got sau valah. Dar polonez niciodată, ferească Dumnezeu! Numai întîmplător, prin nu ştiu ce încurcătură de ordin geografic, printr-un neînţeles joc al istoriei ori prin uluiala unui ţîrcovnic care-a scris actul de naştere, acel nefericit străbun a fost considerat polonez. Şi-acum are atîta bătaie de cap cu asta, că nu mai ştie cum s-o scoată la capăt cu apologia lui de cîteva sute de pagini! Altul, interpretînd foarte simplist fenomenologia lui Hegel, a ajuns la concluzia că „polonismul" lui îi ameninţă „caracterul uman". Odiseu, părăsindu-şi patria, n-a fost nevoit să şi-o tăgăduiască, să se lepede de ea. Şi cu toate astea, cît de greu a ispăşit plecarea din Itaca; pe Odiseii moderni îi pîndesc mări cu mult mai perfide şi sirene mai viclene. În Polonia dinaintea războiului, fiindcă eram liber-cugetător, mi se-nchideau uşile universităţilor. În America din acelaşi motiv eram bănuit de simpatie faţă de comunism. Aliaţii aflaţi în Italia au urmat cu mult succes exemplul lui Justinian al dumitale cel de la Ravenna. Chiar l-au întrecut! Au aplicat metoda lui la oameni în viaţă. Într-o bună zi, au schimbat capetele oamenilor de stat italieni. Fasciştii şi păgînii de altădată au fost înlocuiţi cu democraţi şi creştini. Noii republicani au şi-nceput să-mi vorbească despre conspiraţii masonice. Mai mult încă. Am venit în Italia cu gîndul să fiu mai aproape de patrie. În curînd s-a văzut că prin căsătoria mea sînt mai departe de ţară decît eram dincolo de Atlantic. Copiii mei nu vorbesc polona. Ce ruşine-am simţit mai deunăzi faţă de dumneata, cînd mucosul meu de băiat...

— Un băieţel drăguţ şi care ştie ce vrea...

— Mă aflu aici în calitate de polonez şi îmi cresc copiii ca pe nişte italieni. Mi-e greu s-alung ideea că răpesc Poloniei trupul şi sîngele copiilor mei. Cu fiece an, fug tot mai mult de patrie. Cu fiecare pereche de ghetuţe cumpărate copiilor, pereche care în fiecare an e cu cîte o jumătate de număr mai mare, mă-ndepărtez cu viteză sporită de ţara mea. Cresc picioarele copiilor — se măreşte depărtarea dintre mine şi patrie. Cresc paşii micilor mei ştrengari — dispare ţara copilăriei mele. Ca să nu periclitez viitorul copiilor mei în Italia, nu-mi pot retipări lucrările în Polonia. Nu-mi pot vizita patria, ca să nu primejduiesc binele urmaşilor mei în străinătate. Acum înţelegi dumneata de ce n-am mai scris nici o scrisoare. Am întrerupt orice corespondenţă cu voi, ca să nu-mi complic existenţa. M-am temut de venirea dumitale aici. Apoi, m-am temut de întîlnirile şi de convorbirile cu dumneataa. Fug mereu! Am ajuns să mă bucur că nu mai există copacii aceia stufoşi de pe Aleile Ujazdowskie, pe sub care puneam ţara la cale. Fug! Fug de mine, de prieteni, de trecut. De tot. De oameni şi de copaci. Regret că nu te-am putut invita la mine. Poate că nu s-ar fi ajuns la un asemenea... să zicem — discurs mitologic. Da, regret mult. Asemenea conversaţie nu mi-a fost plăcută. Chiar deloc. Şi presupun că nici dumitale. Ne-am fi putut lipsi de ea. Îmi amintesc că-ţi place muzica. Dacă veneai la mine, am fi ascultat împreună ultima înregistrare a lui Dietrich Fischer-Dieskau. Ai auzit *Cîtecul lebedei* în interpretarea lui? În loc s-atingem teme supărătoare, l-am fi ascultat pe Schubert. Gîndeşti că iar fug de ceva? Că de astă dată

mă refugiez în muzică ? Ei nu ! Nu ! Acuma nu. Ar fi zadarnic. *„Wehe dem Fliehenden, Welt hinaus Ziehenden* !... Şi ar fi o greşeală dac-aş fugi. Arta ştie totul despre noi. Spune totul despre destinul nostru. Numai că, generoasă, ne trece sub tăcere. În ultimul ciclu din liedurile lui Schubert, se află un anume cîntec. Acompaniamentul de pian — ca în unele sonate de Beethoven — o tragică sfîşiere. Cît despre cîntecul însuşi, ce să spun !... Se cheamă *In der Ferne*[1]. Titlul e romantic, însă conţinutul e actual. Acest vienez senin a creat uneori nişte lucruri de spaimă. Atît de teribile cîteodată, că ţi se face părul măciucă :

„Wehe dem Fliehenden, Welt hinaus Ziehenden — Fremde Durchmessenden, Heimat Vergessenden, Mutterhaus Hassenden, Freunde Verlassenden Folgt kein Segen, ach ! auf ihren Wegen nach !"[2]

Asta e începutul şi-aşa e pînă la sfîrşit. Cîntecul exprimă blestemul pribeagului, pe care nimic nu-l mai poate salva. Dar nici nu-l condamnă. Nu-l acuză, nu-l judecă — cum fac oamenii. Doar îl compătimeşte profund. Adesea omul e cuprins de o disperare care-l face să turbeze. Ca şi Odiseu, cînd s-a regăsit în fine în visata lui Itacă. Îi vine să pună mîna pe un arc gigantic, pe care nimeni altcineva nu l-ar putea încorda, şi să tragă... orbeşte, cum zicea bătrînul Sienkiewicz. Orbeşte ! În

---

[1] *In depărtare,* poezie de Ludwig Rellstab, scriitor german din şcoala romantică.

[2] Amar pribeagului, rătăcitorului, / Pe cale-amară, uită-a lui ţară, / Căminu-şi urăşte, pe fraţi părăseşte, / La drum nu mai are — binecuvîntare ! (Germ.)

mulţime ! Parabola dumitale are neapărată nevoie de o atare completare psihologică. Am recitit de curînd *Odiseea.* Homer a simţit foarte bine situaţia pribeagului. său. I-a înfăţişat admirabil starea de spirit după revenirea acasă. Numai că motivarea comportării eroului în episodul final e cu totul neizbutită. În acele ultime cîntece, se repetă în mod obsedant lamentaţia pentru porcii înjunghiaţi. Versiunea pe care-o avem noi astăzi îl micşorează considerabil pe Odiseu. Ce om ciudat ! S-a aventurat în stil eroic pe toată întinderea Mediteranei. A tîlhărit la modul epic prin tot felul de iatace, staule şi oboare de vite. Şi la urmă face tărăboi meschin din cauza unor porci tăiaţi în lipsa lui pentru ospăţul abandonatei Penelopa ! Odiseu la un moment dat a înnebunit. Asta-i veridic şi superb. Dar nu din pricina pierderii cîtorva porci ! Crede-mă. O, nu !...

— Îţi jur că n-am vrut să te jignesc.

— Eşti supărat pe mine ?

— Nu pot fi supărat pe dumneata. Ai procedat cu deplina convingere că te porţi prieteneşte.

— M-am gîndit la binele dumitale. Din toate punctele de vedere. Ai văzut desigur în Italia fel de fel de farfurioare şi scrumiere cu aforisme populare. Pe mine m-a frapat o zicală populară : *Moglie i buoi da paesi suoi* — ceea ce s-ar putea traduce cam în felul următor : „Nevastă şi boi — să iei din ocolul tău". Mie, căsnicia nu mi-a reuşit. Mi-a părut foarte rău că nu te-am putut primi la mine. Casa-n care locuiesc aparţine soţiei mele. Copiii pe care-i am, sînt tot ai soţiei mele. Te gîndeşti, pesemne, că m-am răzbunat acum în mod ruşinos pe iubita dumitale ?

— N-am gîndit asta.

— Poate m-am înşelat. Omul totdeauna măsoară cu propria lui măsură. Eu ţi-am vrut numai binele.

— Păcat numai că Polonia pierde o catedră de specialitate în Italia.

— Poţi să te mîngîi în privinţa asta. O va ocupa tot un polonez.

— Sînt curios cine ?

— Ziaristul pe care l-ai cunoscut acasă la profesor, la Padova.

— Ofiţeraşul acela rumen ca o domnişoară ?

— Haină de gală şi pantaloni strîmţi kaki !

— Glumeşti !

— Nu-mi plac glumele proaste.

— Dar ăsta nu-i istoric ! Şi-n general nu-i om de ştiinţă. Şi-apoi, nici nu vorbeşte italiana.

— Însă a obţinut scrisori de recomandare de la doi cardinali.

— Ce legătură are asta cu predarea cursurilor ?

— Cum — ce legătură ? Glumeşti ? Nu ştii ce-nseamnă scrisorile de recomandare din partea unor cardinali ? Într-o ţară cum e asta ? Păi, dragă domnule Tadeusz, aşa ceva face aproape cît un titlu de docent !

Băiatul care-i duse valiza pînă în holul hotelului regretă că musafirul pleacă pe o vreme atît de urîtă. Portarul îi ură drum bun. Tadeusz îşi ridică gulerul mantalei de ploaie. Pînă la debarcader nu era departe. Bărcile se legănau neliniştit printre stîlpii ce le fereau de cheiul de piatră. La una dintre biserici începu să bată ornicul. Peste un sfert de oră trebuia să sosească vaporetul ce-avea să-l ducă pe Tadeusz la gară. Îşi aminti de după-amiaza aceea, cînd se pregătea să meargă la Lido, ca s-o cunoască pe Zanze. Atunci număra cu nerăbdare bătăile de ciocan cu care făurarii de bronz ai ceasului măsurau timpul turiştilor din piaţa San Marco. Pe mal, gondolierii în pelerinele lor cu glugi semănau cu giganţii din turnul ornicului. Muiaţi în ceaţă, sclipeau mat sub şiroaiele ploii.

Zanze aştepta pe podeţ, înfăşurată într-o manta de ploaie alb-lăptoasă. Ultimele cuvinte. Sosi şi vaporetul. Apa cheiului se învolbură. Printre stîlpii înalţi, luntrile prinseră să salte şi să se zbuciume, ca nişte uriaşe păsări de mare închise-n cuşti. Tadeusz o cuprinse pe Zanze într-o îmbrăţişare prelungă. Apoi îşi luă valiza-n mînă şi păşi pe puntea vaporetului. Un şuierat. Ciocul vasului coti lin spre canal. Zanze stătea pe ţărm. Mantaua ei udă, albă, reflecta luminile felinarelor. Ploaia coborî în grabă între Tadeusz şi Zanze o perdea din mărgele cenuşiu-safirii.

„E perdeaua din scena potopului de la San Marco", gîndi Tadeusz.

Vaporetul, înclinat puţin pe bordul drept, gîfîia trudnic, războindu-se cu vîntul. Tadeusz nu-şi dezlipea privirea de pe malul ce se depărta. Zanze stătea acolo nemişcată. Treptat, prin licăritoarea perdea ţesută din mărgelele ploii, abia mai mijea în depărtare pata luminoasă a mantalei ei albe. Atunci simţi cum îl învăluie din nou întunericul. Aidoma acelei cumplite nopţi de groază de odinioară... În beznă şi vălmăşag de furtună se zărea un singur punct luminos, auriu...

Întocmai ca pe mozaic, îşi zise Tadeusz în şoaptă. Întocmai ca pe mozaic...

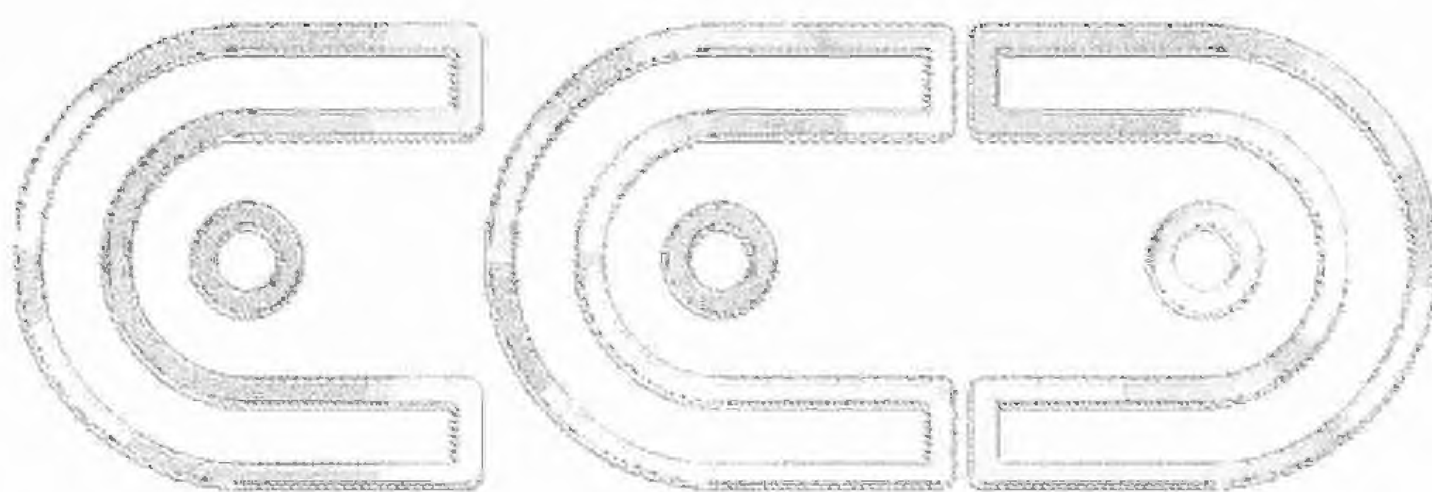
Lector: NINA GRIGORESCU
Tehnoredactor: ELENA BABI

Tiraj 15 130. Bun de tipar: 30.08.1974. Coli tipar 6,5

Tiparul executat sub comanda
nr. 454 la
Intreprinderea Poligrafică
„13 Decembrie 1918"
Str. Grigore Alexandrescu nr. 89—97
București
Republica Socialistă România

Scanare și prelucrare digitală

de

Anonim

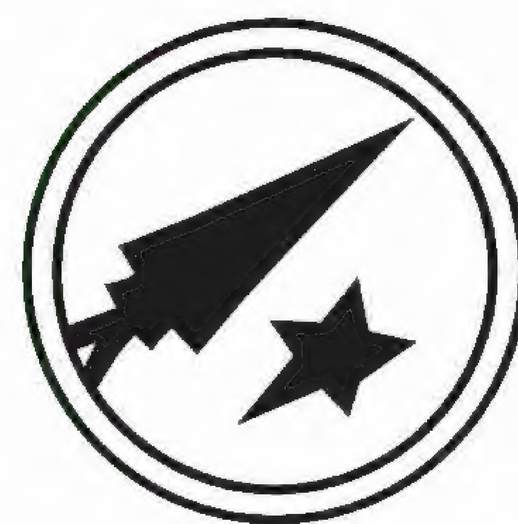

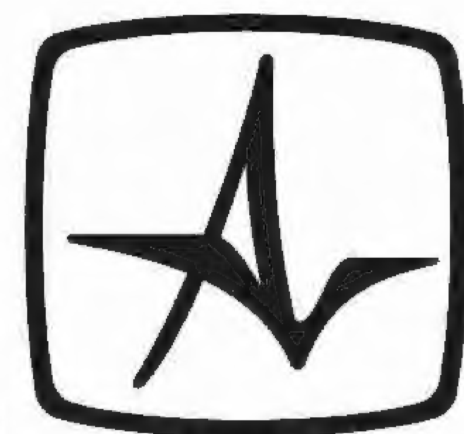

și

CAT Graur

Antwerpen

2024

